

Barcode - 99999990291522
Title - Yogeshwar Krishna (Gokulesh)
Subject - Devotional
Author - Rajhans
Language - gujarati
Pages - 212
Publication Year - 1946
Creator - Fast DLI Downloader
<https://github.com/cancerian0684/dli-downloader>
Barcode EAN.UCC-13

योगेश्वर कृष्ण

[गौडलेश]

પ્રકાશક :

શ્રી રાધાચુરા ગોહાટન ન્યુનિટી પ્રિન્ટિંગ વર્ક્સ
રાવપુરા, વડોદરા.

મુદ્રક :
અને
મુદ્રણસ્થાન

ગોપાલદાસ દાશદાસ રાધાચુરા,
શ્રી રાવપુરા ગોહાટન ન્યુનિટી પ્રિન્ટિંગ વર્ક્સ-વડોદરા.

અપરિણ

ગોપીધેતા ગોકુળિયાને

આ લેખકનાં પુસ્તકો

: પ્રકટ :

- ૧ ગેંદીનો ફંચ
- ૨ રૂપસાલસા
- ૩ નિત્યપ્રિયા
- ૪ રામપ્રતાપિનિવસન, ૧ (ટાલનઝેલી)
- ૫ " " " ૨ (ટાલનઝેલી)
- ૬ મધુ ।
- ૭ રાસ રમણમ્ (રાસ અને કાવ્યો)
- ૮ નાગદાની મોતી (ટાલનઝેલી)
- ૯ રાજવાસંતી (" ")
- ૧૦ માનગરના મોતી (બે દ્વંધી વાર્તા)
- ૧૧ યોગમય રૂપનુ ગાકુલેશ (ટાલનઝેલી)
- ૧૨ " " રાગેશ (" ")
- ૧૩ " " રામુલેશ (" ")
- ૧૪ " " દ્વારિકેશ (" ")
- ૧૫ " " નીલેશ (" ")
- ૧૬ " " યોગેશ (" ")
- ૧૭ પ્રજ્ઞય-રાસ-જ મરી

— અપ્રકટ —

- ૧૮ રોશનાઇ (દ્વંધી વાર્તાઓ)
- ૧૯ પ્રજ્ઞય-નૈયા
- ૨૦ અને આવતી કાલે
- ૨૧ મારો એકરાત-૧
- ૨૨ પ્રજ્ઞય-એકરાત-૨
- ૨૩ પ્રેમનો સાર
- ૨૪ પ્રેમયોગી (ટાલનઝેલી)
- ૨૫ અમૃતમંથન (" ")
- ૨૬ મંદાકિની
- ૨૭ અનામિકા
- ૨૮ દિગ્ધર
- ૨૯ મનસા

એક બેલ

વાંચનાર ! ડાહ્યાશક્તિમાં રામપ્રતાપિનિષ્ઠમણના બે ભાગ ક્રમેક્રમે
જ્યાર પડ્યા એને રામભક્તોએ ને રસ રાવિદાનોએ આશિષ્યા.

પછી એનાથી પ્રોત્સાહિત બનીને ‘યોગેશ્વર કૃષ્ણ’ના છ ભાગ-
ગોકુલેશ, રામેશ, મથુરેશ, હારિકેશ, ગીતેશ ને યોગેશ—મૃદ્ધ ગુજરાત
સમક્ષ નજૂ કંઠે છું.

શ્રીકૃષ્ણજીવનની અનેકવિધ સંપત્તિએ સૈકાઓ લગી આર્યાવર્તને
પ્રેરણા આપી છે ને હજી એ આપશે એ નિઃશંક છે.

યદા યદા હિ ધર્મસ્ય ગ્લાનિર્ભવતિ ભારત ।

અભ્યુત્થાનમધર્મસ્ય તદાત્માનં સૃજામ્યહમ્ ॥

પરિગ્રાણાય માધુનાં વિનાશાય ચ દુષ્કૃતામ્ ।

ધર્મસંસ્થાપનાર્થાય સંભવામિ યુગેયુગે ॥

પ્રથમ ભાગ : યોગેશ્વર કૃષ્ણ—ગોકુલેશ : યુગ દ્વાપરની
અધારરાત્રિ વિદારના ને પૃથ્વીએથી પાપીઓનો બાર ઉતારવા આવણ વદ
અષ્ટમી ॥ મેરવી રાતે એ મથુરાના કસના કારાગૃહે જન્મ્યો : અને પિતા
વસુદેવ ને જન્મદાત્રી દેવકીને અંતરપ્રેરણા દઈ ગોકુલ-ગમન કર્યા.

પછી તો એ આનંદસ્વરૂપ કૌંસાની બાજલીલાએ સારા થે ગોકુલ
ગામને ઉલ્લાસના હેલે ચડાવ્યું.

યમુનાકાંઠે એ ગાયેના ગોવાળે ધેતુ ચરાતી, મહી-માખણ
ખાધા ને અનિષ્ટ તરવેથી ગોકુળિયાને ઉગાર્યું.

પંડી ભૃષ્ણમાનતનયાનાં મિલન થયાં. રાધિકાજી સખીઓ સગે
પાણીડાએ પધારતી તે જાણે આલતો ચંદ્ર ધરતીએ ચાવતો લાગતો ને
સખીઓ તારાગણ શી શોભતી.

રાધિકાજી ભાગવતમાં નથી, પણ દેવીભાગવતમાં કૃષ્ણ ઉપનિષદમાં
અને પદ્મપુરાણમાં છે. વળી વેદોમાં પણ રાધસ્ શબ્દ વપરાયો છે રાધસ્
એટલે આરાધના.

અને એ કૃષ્ણ-આરાધિકા રાધિકાજીને મેં કૃષ્ણજીવનમાં શુભારે
ગૂંથી છૂપાયેલુ આધ્યાત્મિક રહસ્ય દાખવવાનો પ્રયાસ કર્યો છે. યોગીમિ
દ્યનિગમ્યમ એવા યોગીઓના ઇશ્વરનું-યોગેશ્વર તત્ત્વનું-મે આખી યે
કથામાં અધિશ્ઠાન રાખી શુભારને સ્પર્શ કર્યો છે.

બીજો ભાગ યોગેશ્વર કૃષ્ણ-રાસેશ : શુભરાતના રસિક
કાવ્યમર્મજો ! કનૈયાના વૃદ્ધાવનના રાસ ભાગવતમાં રાસપંચાધ્યાયીમાં પ્રથમ
વાંચતા શુભારમય જાસે છે, પણ વેદો ને ઉપનિષદોના અધ્યયન પછી
આપણને જાણ થાય છે કે એ રૂપક છે. વેદ-ઉપનિષદના ગૂઢ તરવે
સમજવાની કાટીએ નહીં પહોંચનારને માટે ભક્તિ રસ દ્વારા જ્ઞાન
મેળવવાનું શ્રીમદ્ભાગવત શ્રેષ્ઠ સાધન છે.

‘ યોગેશ્વર કૃષ્ણ • રાસેશ ’માં ‘ રાધાનો સ્વપ્નસંસાર ’, ‘ પ્રાણેશ્વરના
પ્રકટ દર્શન ’, સ્તોત્રહર્મ શ્યામ ને ‘ રાસપંચાધ્યાયી ’ એ પ્રકરણોમાં રાધાત
સ્વપ્ને મે જુદી જ દૃષ્ટિએ આવેખરાનો પ્રયાસ કર્યો છે.

રાસ-રાસેશ્વરી રાધિકાની નેત્રપદ્મવી કૃષ્ણ-રાધાનાં અદ્વૈતનું સાધન હતું. કનૈયો યમુનાકાંઠે વેણુ વળવતો એ સુણી કંકણુરણુકારે વ્રજગંગાઓ યમુનાકાંઠે જતી. પછી એક દિ' કૃષ્ણે મુરલીદ્વારા સામયેદતું સંગીત રેલવ્યું ને રાધિકાજીને સંગે વ્રજગંગા-રાસ રેલવ્યો ને ૭...૭...માસ આજે થંભાવ્યો ચંદ્રમાને.

સમાધિરથ કૃષ્ણ-ગોપીઓના રમણનો એ હતો અનંત રાસ એ રાસની ઉચ્ચ કક્ષાએ વ્રજગંગાઓને ઉડાડ્યા પછી શ્રી કૃષ્ણ અવતરણુનાં કાર્ય કરવા વૃંદાવન છોડતા હતા.

-

શ્રી કૃષ્ણ મથુરા ગયા પછી રાધિકાજીનું શું થયું ? એ વિષે કૃષ્ણોપ-નિષદ્ધ, પદ્મ-પુરાણ, દેવી-ભાગવત વગેરે મૌન સેવે છે. એ મૌન મને નથી રુચ્યું; અને તેથી સ્વયં રાધિકાજી વૃંદાની માળા કૃષ્ણકંઠે અર્પે ને પછી કૃષ્ણના મથુરાગમને રાસેશ્વરી રાધિકા રસો વૈ સ : ના કંઠે અર્પેલી તુલસીની માળાએ સમાપ્ત જાય, એ ભાવના મેં યોજી છે.

કૃષ્ણ વિનાના ગોકુળમાં કેમ રહી શકે રાધારાણી ? રાધિકાજી એટલે પરાપ્રકૃતિ.....શુદ્ધ માયા પરમેશ સંગે જ હોય ને ?

ત્રીજો ભાગ : યોગેશ્વર કૃષ્ણ-મથુરેશ . અને રાસેશ્વરે વૃંદા-વનનું રમતિયાળ જીવન તજી યુગદ્રાપરમાં પાપી માનસ ધરાવનારાઓના ભારે ડોકતી આર્યાવર્તની અમર સંસ્કૃતિને જીવંત રાખવા મથુરા-ગમન કર્યું. ત્યાં કંસવધ કરી ઉગ્રસેનનો રાજ્યાભિષેક કર્યો; પણ છતાં યે યાદવરાજ્યના સૂત્રધાર તો પોતે જ હતા અને ભારતને બૃહદ્ભારત પણ બનાવવાના હતા, એ તો યુગદ્રાપરની વિધાત્રી યે ભાખતી હતી.

હવે મથુરાનો પ્રદેશ મપાટ ને કુન્તી મગ્ધનું વિદોળો હતો. શ્રી કૃષ્ણને ભારતીય સમૂહના નાગરિકતા જાનેશ રાજવીઓની સામે મોઝ્યા માંડસાના હતા. એવે કાળપરને મથુરાને રો ધાડ્યો ધારની સેનાના પ્રયત્ન ધસારા સામે યાજ્ઞવેનું જાગ ગોણુ હતુ. ઓ પારળી શ્રી કૃષ્ણે યાદવો! સમે મથુરા તજ્યુ ને મૌરાધ્રના-સાગરઆરે દ્વારિકાનગરે વસાવી.

આથા ભાગઃ યોગેશ્વર કૃષ્ણ-દ્વારિકેશ. પછી દ્વારિકાએ પછી શ્રીકૃષ્ણે ભારતરોથી પાપીઓના ભાગ ઉતરવાની પ્રીતિમ ન્યરા મમ્મી દ્વારિકા બૃહિગિદ્ધ પર વસેતુ હતુ, કેમ કે મૌરાધ્રદીપને સગરના જળની કિત્તેમદી હતી. પછી એ મુરશિનનએ વસી દ્વારિકેશ શ્રીકૃષ્ણે ભારતરોના રાજવીઓ સમે સપક વધાર્યો મૈત્રીની પ્રથિ જાધીને કે રાજવીઓની રાજકુમારીઓને પરધીને અને પછી મડાણો દ્વારિકેશને. મૃદસસારે યુગદ્વાપરે પ્રવર્તતી સસારની ગુચરણોને ઉચ્ચવા.

વાચનાર ! એવે ભારતના પાટનગર દરિનાપુરે કૌરવો ને પાંડવો વચ્ચે કકાસ મડાણા હતા. સસારની તુલાએ સત્યનુ છળકુ પાડનપદે હતુ, અને શ્રીકૃષ્ણે પાડવને સાથ દીધા.

પાંચમે ભાગ યોગેશ્વર કૃષ્ણ ગીતેશ. પછી કુરુક્ષેત્ર ની મહાભારત રોતરજે વૃદ્ધાવનના વેણુ મજ્જેસએ યુગદ્વાપર ની સસરજનરજે અનાયુધ રહી, પાર્થના સારથિ બની, શૌન સમતોવ ચિત્ત નાખા અગિયાર અક્ષોહિણી સેના સામે સાત અક્ષો હિણીથી વિજય અપાવ્યો.

એમા અર્જુન-વિષાદ વખતે ગીતાના જે અનુપમ જ્ઞાન દીધા તે વેદો ને ઉપનિષદોનું દેહન છે. સર્વાવનિપદો ગાયોદોગ્ધા ગાણલનન્દન

ભારતપ્રેમ અતરૂં યોગીઓના એ ઇશ્વરે અતરણીની મિદ્ધિ કરી કુરુક્ષેત્રના સહારયજ્ઞે પાપીઓના હવિ હોમી પૃથ્વીનો ભાગ ઉતાર્યો.

અશ્વત્થામાના ધ્વજાસ્ત્રના પ્રયોગ પછી ઉત્તરાની કૃષ્ણેથી મૃત બાળ પરીક્ષિત બિતરે છે તે યોગસિદ્ધિએ શ્રી કૃષ્ણ એને જીવતદાન આપે છે ૧૫૪ મા પ્રકરણમાંની યોગનિદ્ધિની પરાકાષ્ટા સાનમા સમગ્નનાનો મે પ્રયાસ કર્યો છે યોગેશ્વર કૃષ્ણના છ પે ભાગમાં ' પાત્ત જલયોગદર્શન ' ના આધારે મારી બુદ્ધિ અનુસાર શ્રી કૃષ્ણના ચમત્કારોના ઉકેલ શાધના મે પ્રયાસ કર્યો છે એ કેટલે અંગે સફળ થયો છે તે તો આપ વાચનારમાના યોગાભ્યાસીઓ જ કહી શકશે

મે ઉચ્ચ કોળીના નહિ પણ હનફી કોટીના યોગના મનોમગ્નના પ્રયોગો તો પ્રત્યક્ષ નિરખ્યા છે, અને મને ખાતરી થઈ છે કે સાર્વત્રિક આહાર-વિહારે ને યોગ-અભ્યાસે યોગસિદ્ધિ દુષ્કર નથી

એક દશ્ય મે મુબબમાં નજરે જોતું હતું આપણા એક દિંદી મદન-રાજતુ વજન ૨૩૦ પાઉન્ડ કાગએ જોખતા મે જોયું પણ પછી રત મન કરું ત્યારે ૪૬૦ પાઉન્ડ થયું હવે રામાનજુકાળમાં અગદનો પગ કે ધીંગી ન જીપડ્યો કે કુરુક્ષેત્રમાં શ્રીકૃષ્ણ મયમે પાર્થગથ એક તરુ ચે કર્ણના બાણે પાછા ન હટતો ને પગ અર્જુનના નધ્યા અહ કારે શ્રી કૃષ્ણે સ્તન મને વિહારી બાર ઓઠો કાઠા ને કર્ણે રથ દડા જેમ બિડ્યો, એ યોગ-પ્રક્રિયાની પ્રતીતિ દે છે

જેમ પેલે જ પેટા, ટૉટસ્ટૉય, રસ્કીન, ઇમર્સન, સ્પીડન બેર્ગના અથો વાચી મથને ડોલ્યો પછી રાજકવિ કલાપીનો ' સ્પીડન બેર્ગના ધર્મ-નિવાર ' અથ વાચ્યો કલાપીએ હૃદ કરી છે અને

ક્રમથી એ જ કારણે ધર્મ-અધ્યાત્મી મણિસ કરે રત્નગ્ર ભટ્ટ ઉર્ફે ક્રિ કાન્તે કનાપીના આ લેખથી ખિસ્તી ધર્મને અપૂર્ણ માની ફરી હિંદુધર્મ સ્વીકાર્યો હશે.

એ વિચારની હું ગડમથવે હતો. એવે અધ્યક્ષશ્રી પૌન શ્વંટનવું ' The Search in Secret India ' નામનું પુસ્તક મારે હાથ પડ્યું એ નિરીશ્વરવાદી પૌન શ્વંટન પ્રથમ આફ્રિકાના પીરામીડ તરફ ગયો...અને પછી મળતી મન પ્રેરણાએ રમણ મહર્ષિના આશ્રમે જાહ્નવીને તીર વારાણસી ગયો ત્યાં એને એક યોગી મળ્યો, એને પૌન શ્વંટને એના મનો-મથનની અતે યોગ વિષેની જિજ્ઞાસાથી કરે ન પરિભ્રમણની કથા કહી પછી એક ચક્રની મારનાર કહ્યું, પૌન શ્વંટને તેને મારીને બરાબર તપાસ્યું કે ' એ જીવનિહોણી છે ! ' પછી પેના યોગીએ એને જીવંત કરી !

આ કાળે જો વારાણસીનો યોગી ચક્રની જીવંત કરે તો ઉત્તરાખંડ પરીક્ષિતને કેમ ન જીવતો કરે યોગીઓનો યે હશ્વર કૃષ્ણ ?

પશ્ચિમના વિજ્ઞાનની અસરે ઘેરાયેલા આપણા માટે એકદમ યોગ નવે જાણવું બહુ દુષ્કર છે. Science has studied external world and yoga internal world. ગુરુઓ પણ અધૂરા પાત્રોને એ શક્તિ નથી આપતા -એની બીક કે એ શક્તિનો દુરુપયોગ કરે હજારો વર્ષ પૂર્વે ભારતની નાલદા યુનિવર્સિટીમાં ફક્ત ઉચ્ચતર માનસિક ભૂમિકાએ પહેલેએવાને જ જ્ઞાન ઝીલવા આવવાની પરવાનગી મળતી. એ તો ભારતીય સંસ્કૃતિની વિશિષ્ટતા છે

પરમયોગી રામકૃષ્ણ પરમહંસનો એક દાખલો છે કે ' અષ્ટાંગમ-સહિતા ' એ ખાટલાના ઓશિકા નીચે સલાડી રાખતા, ફક્ત સ્વામી વિવેકાનંદને જ એ વચ્ચારતા કે જેણે પૂર્વના ઉચ્ચ જ્ઞાન સહેલામાં સહેલી

રીતે પશ્ચિમમાં પીગરમાં પૂર્વ ને પશ્ચિમની સરકૃતિનો ગો બેઠે છે, એ વિષય
સ્વામી વિવેકાનંદે વિવાદિતમાં એક પ્રત્યક્ષરને સંદેશમાં કહ્યું હતું કે
' You live in time and we live in eternal ' એ જ
નિશ્ચિટતા છે આર્યસંસ્કૃતિની અમર સંસ્કૃતિ છે આર્યવર્તની જર્મન કનિ
ગેટના એક દૃષ્ટાંતે આપ રીઝગો ગેટેએ સંસ્કૃતનો અભ્યાસ કરી મહાભારત
કાનિસનું ' શાકુતન ' વાન્યુ, ને પછી સ્વદેશ જર્મની જઈ માથે
' શાકુતન ' મૂકીને એ નાચ્યો હતો !

“ ગાડા ગાડા, ગાડા ! ” પણ તું ગાડાના બરાબર
ગાડા ? અને ગેટેએ કહ્યું, “ પૂર્વે જો સૂર્ય ને પશ્ચિમ એના તેજ ઝીંકે
છે હજી તો ' શાકુતન ' વાન્યુ છે મે, પણ એથી શ્રેષ્ઠ તો ' રામાયણ ' ને
' મહાભારત ' છે, અને એ વચ્ચે ત્યાં લગી અમર છે આર્યવર્તની
સંસ્કૃતિ ! ”

ભાગ છઠ્ઠો : યોગેશ્વરકૃષ્ણ—યોગેશ મે ' ગીતેશ ' પૂછ્યું
ક્યાં પછી ' યોગેશ્વરકૃષ્ણ—યોગેશ ' લખ્યું. મને એક મિત્રે પૂછ્યું કે
' શ્રીકૃષ્ણે કુસ્થેન પછી પચીસ વર્ષ શું મ્યું ? ' અને મે ઉત્તર
આપ્યો કે ' બૂસાતી સંસ્કૃતિને ફરી સજીવન કરાવવામાં પ્રોત્સાહન દીધું '

મહાભારત, ભાગવત, શાકર ભાષ્ય વગેરે અનેક અમર સાહિત્યના
બીજ એ શાંતિના સમયે વગાણા છે

અત્યારના જમાનામાં તો શાંતિ જ આપણે વિસારી છે Leisure
is the lost art of modern world કુદરત એ પરમશાંતિના પાઠ
શીખવે છે પણ કેને પરના છે એ જીવનાની ?

• ઓમ્...ઓમ્...ઓમ્..." એ ઝંકારની શાલ ઝાયા યોગેશ્વરમાં આલેખવાનો મે પ્રયાસ કર્યો છે. માંદગર અને ઝાદોગ્ય ઉપનિષદના સમવેદનો ઝંકાર સ્વર મે એમાં ગૂંથ્યો કે જ્યારે સિદ્ધાશ્રમના યોગેન્દ્રો ત્રીકુણના દર્શને દ્વારિકા આવે છે.

યાદવાસ્થગીના શાપ પછી મેં ઉદ્ધવના જ્ઞાને મારા ઉપનિષદોનાં અધ્યયન સંક્ષેપે ગૂંથવા પ્રયાસ કર્યો છે.

• પણ પછી તુલસીસ્થામ 'ની સ્થાપના

રેનાચાગિરિન (ગિરિનાગને જાયે) તુલસીસ્થામ તીર્થધામ છે. એની સ્થાપના —ઉત્પત્તિ—ના ઇતિહાસનું તત્ત્વ ગમે તે હોય; પણ મારી કદખનાએ તો શ્રીકૃષ્ણકે ઠે અર્જુની જે તુલસીની માળાએ રાધિકાજી સમાણા હતા એ માળાનું ' પ્રભાસગમન, ' • યાદવાસ્થગી ' ને ' ત્રિવ્યક્રવેધ ' પહેલાં શ્રીકૃષ્ણ ગિરિનને સ્થાપન કરે એ મને વધુ સુયોગ્ય લાગ્યું છે.

યોગેશ્વરે વૃદ્ધાની માળા પધરાવીને ' રાધા—તુલસી 'ની ને ' સ્થામ—ધનસ્થામ 'ની ઉપાસનાના પરત ઘાતા રાખ્યા છે. જે સંસારીઓ એ ઝીંપે એ જગ તરે !

કેટકેટના આ ઝીંપો, કહેશો ?

ત્રિશ્વતુ રાત સસારીઓને પુકારીને કહે છે કે ' જાગો ! જાગો ! ને ડગ ભરો લક્ષ્યે રાખ્યા નેત્રે ! ને નેત્ર જીતો અનામીનું ! ત્યાગ છે પરમ સિદ્ધિ સસારના સ્વરપ્રતિસ્વરની, જેના તારએકતાર મુક્તિનક્ષ્યે લાગ્યા..... લાગ્યા છે !

મર્ચે ચલિવર્દે બ્રહ્મ ॥

અનુક્રમ (ગોકૃત્તેશ)

૧ જન્મ	૧૩ અધારૂં વધ
૨ ગોકુલ-ગમન	૧૪ યમુનાતીરે
૩ ગોકૃત્તેશ જન્મોત્સવ	૧૫ અભગોપ-ધેનુ-હરણ
૪ પૂતના વધ	૧૬ અભ-ગુપ્તિ
૫ શકટાસુર વધ	૧૭ યમુનાતીરે રાધિકાને
૬ યશોદા-નિમ્નદર્શન	ધેનુગસુરવધ
૭ કૃષ્ણદામન વધ	૧૮ કાનોયનાગદમન
૮ યમવાર્જુન મેક્ષ	૧૯ ક્ષાત્રગુનરગ ને પ્રન્યાસુર
૯ રાધિકા-મિત્ર	વધ
૧૦ વત્સાસુરવધ	૨૦ ઋતુ ગ્રીષ્મ ને દારાના
૧૧ રાધિકા-માતા-અથન	સાત્વન
૧૨ ગકાસુરવધ	૨૧ પ્રણયમસરી

(સંસેશ)

૨૨ ગોપીવત્સહરણ	૨૫ ગિરિવર-ધર-ધારિણી
૨૩ અપિપત્ની-અનુગ્રહ	૨૬ રાધાનો સ્વપ્નસંસાર
૨૪ ગોવર્ધનોદ્ધરણમ્	૨૭ પ્રાણેશ્વરીના પ્રકટ દર્શન

૧૨૮ દાસ્યત્રીના	૩૫ રાસ-પંચાધ્યાયી [જલ ક્રોડ]
૨૯ રાધિકાના તન-મનમાં સમર્પન	૩૬ રાસ-પંચાધ્યાયી [વન ક્રોડ]
૩૦ સોડામ્ દયામ	૩૭ અજગરેથી નદરાયનિમુક્તિ
૩૧ વરુણ્યોકેથી નદરાયની	ને શખચૂક વધ
રિમુક્તિ	૩૮ યુગલગીત
૩૨ રાસ-પંચાધ્યાયી	૩૯ અરિપારુર વધ
૩૩ રાસ-પંચાધ્યાયી [રામેથી	૪૦ અકૂર-આગમન
શ્રી કૃષ્ણનું અર્ચન]	૪૧ ગોપીવિરહ
૩૪ રાસ-પંચાધ્યાયી [રાસ	૪૨ મથુરાગમન ને તુલસીની
લીના]	માળામા રાધિકાજી સમાણા

(મથુરેશ)

૪૩ રગારનો વધ	૫૪ ઉદ્ધવનો રાનસંદેશ
૪૪ વનમળી ને કૂલમાલ્યુ	[નદરાયને—યશોરાણીના
૪૫ રાત્રિજ્વલનુ ને કૃષ્ણ મિલન	ગોક વિસર્જન]
૪૬ ધનુભંગ	૫૫ ઉદ્ધવસંદેશ-વ્રજમા પ્રજાત
૪૭ કસનધ	૫૬ " " વ્રજમા મધ્યાત્ન
૪૮ કસનુતદેહ-અગ્નિસરકાર	૫૭ " " વ્રજમા સધ્યા
ને રાણીઓનો વિનાય	૫૮ " " વ્રજમા રાત્રી
૪૯ દેવકીજી ને વસુદેવ સગે	ને રાધિકાજીના રસપની
કુવર દનેયો.	આખી
૫૦ ઉમરોન-રાજ્યાભિષેક	૫૯ ગોકુલથી મથુરામા ઉદ્ધવજીને
૫૧ સાદીપનિ-આશ્રમે	અકૂરતુ હસ્તિનાપુરગમન
૫૨ ગુરુ દક્ષિણા	૬૦ અદ્વૈતદિની
૫૩ પુન મથુરાગમન	૬૧ હસ્તિનાપુરેથી-અકૂર આગ-

મન ને પાંડવોના સમાચાર
૬૨ જરાસંઘનો ઘેરો
૬૩ મુંચકુંદદારા દાળયવનનો

નાશ

૬૪ અદારમી વારનો જરાસંઘ-
ઘેરો ને દારિકાગમન...

(દારિકેશ)

૬૫ રુકિમણી-સંદેશ
૬૬ વિદલ્લેશ પ્રતિગમન
૬૭ રુકિમણી-હરણ
૬૮ દારિકાની વાટે રુકિમ-પરાજય
૬૯ રુકિમણી-લગ્ન
૭૦ જાંબુવંતી-લગ્ન
૭૧ જાંબુવંતીને અપવાસે
૭૨ સત્યભામા-લગ્ન
૭૩ પ્રદ્યુમ્નજન્મ ને હસ્તિનાપુર-
ગમન
૭૪ દ્રૌપદી સ્વયંવરે પાંડવમિલન
૭૫ દ્રૌપદીલગ્ન-સમારંભ
૭૬ પાંડવો સગે હસ્તિનાપુર-
ગમન
૭૭ ઇન્દ્રપ્રસ્થે કાલિંદી સંગે લગ્ન
૭૮ રતિસહ પ્રદ્યુમ્ન-આગમન
૭૯ અષ્ટ પટરાણી
૮૦ બદ્રાનું લક્ષ્મણ સંગે લગ્ન
૮૧ બીમાસુર વધ ને પારિજાત-
હરણ

૮૨ રેવતાચળ-મહોત્સવે સુભદ્રા-
હરણ
૮૩ ઇન્દ્રપ્રસ્થ-ગમન
૮૪ પાંડવવનદાહ
૮૫ ઇન્દ્રપ્રસ્થે સભારચના
૮૬ તુલોદ્ધાર
૮૭ પૌંડ્રુવધ
૮૮ કૌરવદષ્ટિએ પાંડવ પ્રતિ કૃષ્ણ-
પક્ષપાત
૮૯ સાંઘ મુક્તિ
૯૦ ચિત્રલેખાનું અનિરુદ્ધહરણ
૯૧ અનિરુદ્ધનું કેદ થવું.
૯૨ કૃષ્ણ-અંતઃપુરમાં નારદજી
અને અનિરુદ્ધ કેદ થયાની
ગણ
૯૩ બાણાસુર-પરાજય અને
અનિરુદ્ધ-ઉષા-લગ્ન
૯૪ જરાસંઘે કેદ કરેલા રાજા-
ઓનું દૂતપ્રેષણ ને રાજ-
સૂચયજ્ઞ-આમંત્રણ

- ૬૫ શ્રીકૃષ્ણની ઇન્દ્રપ્રસ્થે રાજ-
સુધમ નામ ને જરાસપ્થ
૬૬ પાડવ-રાજસુધપત્રે શ્રી કૃષ્ણ
૬૭ શ્રી કૃષ્ણ-અર્ધ્યપ્રદાન અને
શિશુપાળવધ.
૬૮ દુર્યોધનમાનમથ ને વેગ-
બીજનરોપણ
૬૯ શાલ્યવધ
૧૦૦ શ્રાદ્ધમા-મિત્રન
૧૦૧ પાડવમૈત્ર-ધૂન ને દ્રૌપદી-
ચીરપૂર્વા
૧૦૨ પાડવનવાસ-સમાચાર

- ૧૦૩ કામ્યકૃતને પાડવ-મિત્રન
૧૦૪ દારિકાએ શ્રી કૃષ્ણ
૧૦૫ વિગટનગરે છપા વેગે પાડવે
૧૦૬ વિરાટનગરે શ્રીકૃષ્ણ
ઉત્તરા-અભિમન્યુ-સન્ન
૧૦૭ પાડવોને માર્ગદર્શન અને
દારિકા-ગમન
૧૦૮ રાજરાજેશ્વરી રુદ્રિમણીના
મહેવે શ્રી કૃષ્ણ
૧૦૯ એક પક્ષે અનાયુધ કૃષ્ણ ને
બીજે પક્ષે યાદવસેના

(ગીતેશ)

- ૧૧૦ કૃષ્ણરિષ્ટિ
૧૧૧ કૃષ્ણ કુતી મિત્રન
૧૧૨ કૃષ્ણ-કર્ણુ-મિત્રન
૧૧૩ કુતી-કર્ણુ-મિત્રન
૧૧૪ ઉપદ્રવનગરે ત્રિષ્ટિ-સમાચાર
૧૧૫ યુદ્ધ-તૈયારી
૧૧૬ યુદ્ધની પૂર્વબુમિકા
૧૧૭ ધૃતરાષ્ટ્ર-શાધારી
૧૧૮ સબ્ય ને ધૃતરાષ્ટ્ર
૧૧૯ અર્જુનવિષાદ ને ગીતસાન
૧૨૦ યુદ્ધારબ ભીષ્મ સેનાધિપતિ-

- ૧૧૯
૧૨૧ બીજે દિવસ બીમપરાક્રમ
૧૨૨ ત્રીજે દિવસ
૧૨૩ ચોથો દિવસ
૧૨૪ પાંચમો દિવસ
૧૨૫ છઠો દિવસ
૧૨૬ સાતમો દિવસ
૧૨૭ આઠમો દિવસ
૧૨૮ ભીષ્મ-પ્રતિજ્ઞા
૧૨૯ રાત્રિએ ભીષ્મશિબિરે
દ્રૌપદીને સાલાઅ-આશિષ

૧૩૦ નવમા દિવસનું દારુણ યુદ્ધ
ને ગીતેશે ચક્ર ધર્મ

૧૩૧ દશમા દિનું યુદ્ધ

૧૩૨ બાણ-શય્યા

૧૩૩ શિબિરે પાર્થવિવાદ ને
કૃષ્ણોપદેશ

૧૩૪ મહાભારત-સંગ્રામનો અગિ-
યારમો દિ; અને દ્રોણનું
સેનાધિપતિત્વ

૧૩૫ અગિયારમો દિવસ

૧૩૬ બારમો દિ; ભગદત્તવધ

૧૩૭ દ્રોણાચાર્યને અભિમન્યુનું
આંતર દર્શન

૧૩૮ અભિમન્યુવધ ને રાત્રિએ
પાર્થપ્રતિજ્ઞા

૧૩૯ યૌદમો દિવસ, જયદ્રથવધ

૧૪૦ યૌદમા દિનું રાત્રિયુદ્ધ ને
ઘટોતકચવધ

૧૪૧ રાત્રિયુદ્ધવિરામ ને કૃષ્ણે
ભાષેલો પાંડવનિજય

૧૪૨ પંદરમો દિ; દ્રોણવધ

૧૪૩ સોળમો દિવસ; કર્ણ
સેનાધિપતિપદે

૧૪૪ સત્તરમો દિ; કર્ણવધ

૧૪૫ અઠારમો દિવસ; શલ્યવધ
ને દુર્યોધન-પલાયન

૧૪૬ સંધ્યાકાળે દુર્યોધનપતન

૧૪૭ પાંડવોની છાવણીએ હડહડ
બળ્યો પાર્થ રથ

૧૪૮ છાવણી બહાર ધૃતરાષ્ટ્રને
શ્રીકૃષ્ણે આપેલું આશ્વાસન

૧૪૯ યુદ્ધાગ્નિશમન પછી વનચગ

૧૫૦ નિશાયુદ્ધ ને મહાસંહાર-
પૂર્ણાહુતિ

૧૫૧ પાર્થને અશ્વત્થામાના બ્રહ્માત્મ

૧૫૨ હસ્તિનાપુરે યુધિષ્ઠિરનું
રાજ્યારોહણ

૧૫૩ બાણશય્યાએથી બીષ્મોપદેશ
ને બીષ્મસ્વર્ગારોહણ

૧૫૪ અશ્વમેધયજ્ઞ ને ઉત્તરાના
મતપુત્રનું સગ્રવનકરણ

૧૫૫ દારિકાગમન

(ચોગેશ)

૧૫૬ કૃષ્ણદર્શને સિદ્ધાશ્રમના
ચોગેન્દ્રો

૧૫૭ પિંડારકતીર્થધામે પાંડવોને
શાપ

૧૫૮ હારિકામલપ-આગાહી

કાઝનાં દર્શન

૧૫૯ યોગેશ્વર કૃષ્ણે ઉદ્ધવને
આપેલું જ્ઞાન

૧૬૨ ચંબોદાર ને પ્રભાસ-ગમન

૧૬૩ યાદવાશયળી

૧૬૦ તુલસીશ્યામ-સ્થાપના

૧૬૪ ત્રિચક્રવેદ

૧૬૧ ગણેશને પરામૃતિ રાધિ-

૧૬૫ જ્ઞાન્તાકારં ભુજગશયનમ્૥

ચિત્રમાર્ગે મે ગાવાલ રાદ

ગેરુલેશ

પ્રતાપનિલ સ હાઠીના ચિત્રસમદભાષી

ચૈ।ગેશ્વર કૃષ્ણ

[ગોકુલેશ]

: જન્મ :

યુગયુગનું યુગાનર ચક્ર
જ્ઞાના અનંત જ્ઞાનકાંડમાં
કાગની અરધ દેતુ
ધુમલિપા લેતુ હતુ જગતધરીએ,
કાગની ઉચ્ચારતું ધોર સમરમાં.

અનંત કાગ અરતીએ
આમ-હાડા એના તાગ
મદાસાગર એ મદામાયાને
સૃષ્ટિએ મનનાર શરિ મહી
મજધાર જ્ઞાનોડ સાગરે,
કાગ પ્રમાણની સફર કરતી,
જ્ઞાના જ્ઞાનની પ્રવચારવીએ

પ્રતીક્ષા કરતી કાળ-માડાની

એ કાળ . . .

એ કાળચક્ર

અનત અવકાશના ગોરાભે

ધૂમતુ કહેતુ 'તુ ઇતિહાસ,

કે એ લગ્નસાગરના કીનાણુદારો !

જગત તો જાણનારનું છે.

અણોરણીયાન્ મહતો મહીયાન્ । (ઉપનિષદ)

અહિના અહિાડને કાળ

છે સર્વ જગતસંસારે,

શરીરમાયમ્ ક્ષલુ ધર્મસાધનમ્ ।

મોક્ષ એ માનવ સંસારે

પરઅહિની પરમ સમસ્યા,

સદેવ સૌમ્યેદમગ્ર આસીત્

પ્રથમેવાદિતીયમ્ શ્લક્ષ્મ ।

એ છે મહા સમસ્યા અહિાડની

ઝીંડે એ જગતરે

આત્મતત્ત્વ પેખી પેખી

આત્મા યા ભરે દૃશ્ય

શ્રોતવ્ય મન્તવ્યઃ

નિદિશ્યાસિતવ્ય ।

અત્યભિજ્ઞાન છે આત્મતત્ત્વનું

કર્મયોગે કર્મસંસારે
મિધ્યસિદ્ધ્યો : સમો ભૂત્વા
સમત્વમ યોગ ઉચ્યતે । (શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા)
સત્કર્મ એ સંસારીઓનો
ભૂતે એ ભવ ફળે,
આભ-ગંડા સંસારસાગરે.

એ હતી,
માયાવી માનવ-માનવીની
જૂત, વર્તમાન ને ભવિકાળની
લુગજૂની કાળસમરથા,
દિશાઓએ પડછંદા પાડતી.
તરતી હતી સંસારસાગરતરંગે
યુગયુગના અનંત પ્રવાહે.
પણ અડતી-પડતીનાં મોઝા
તુમુઝ તુફાન મથાવી,
કેક દિ' ડગમગાવે છે અવની
સંસારીઓનો કર્મ વિસરાવીને
સત્યમેવ જયતિ નાનૃતમ ।

ઓ જગત !
ધરતી મા નાખે છે એવા
પાપના વિસ્ફૂન ભારે

અહના અહાંડ જગતે,
 અહ સંચાલિત સંસારસાગરે
 પાપનાં ઘેરાં નીર
 મૂકે છે સંસાર-મર્ધાદા.
 કાળપ્રેરિત સંસારસંચલનમાં
 યદિમન્દેશે કાલે નિમિત્તે ચ
 યો ધર્મોડનુષ્ટીયતે ।
 સ પથ દેશકાલનિમિત્તાન્તરેષુ
 અધર્મો ભયર્તિ ॥
 એવે કાળે કાળે
 પાપમારણ્ય નિવારવા કાળ
 અવતરે છે યુગપુરુષ
 પરિગ્રાણાય સાધૂનામ્
 વિનાશાય ચ દુષ્ટતામ્ ।
 ધર્મસંસ્થાપનાર્થાય
 સંભવામિ યુગેયુગે ॥ (શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા)

ઐ યુગદ્વાપરની સધ્યા
 પ્રસરતી'તી ભારતવર્ષે,
 દિશાઓ કમમજની હતી
 ને કાલતા દિગન્ત દિપાલ
 માંડ થંભારતા અવનીને.
 આકાશે નિહાળતા'તા

જ્યાર્ધ ધનધોર આધીને,
મહો ધૂમતાં ધોર વાદળ,
પ્રત્યયના બીધણુ કાસદ
વ્યોમના ગદ્ગદ ગોરાંભેથી
ભયમસ્ત ભૂમિએ ભાસતાં
માજ-વીજ ને તુમુલ્લ તુફાન સંગાથી
વર્ષાવતા હતા ધેરાં નીર.

એ મોહરાત્રિએ
સ્વામ ધટ્ટા હતી ધનધોર.
તારવાનાં ટગમગ તેજ
અદસ્ય હતાં ઊંડા આભે.

એવે રેહિણી નક્ષત્રની
પ્રભા નિર્મળા પ્રસરી;
તે આજી વિખરાઈ સ્વામ ધટ્ટા;
જગકપા તારલિયાના ચમકાર;
વાયા આદલાદક સમીર;
પછી પૂર્વની ક્ષિતિજ ઉપરથી
ઊઘેો અટમીનો ચન્દ્ર;
તે ભારતવર્ષે યે ઊઘેો
ભારતના ભાગનો ચન્દ્ર
દાપરની એ સંખ્યાએ

ભારતવર્ષનું ધડવા ભાવિ,
 માતા દેવકીની કુખે
 પ્રગટયો વસુદેવદુલારો,
 ને ઊછળ્યો આનંદનો ઉદ્ધિ,
 દિવ્ય ઓજસની પ્રગુદ્ધ ધારા
 વરસી દંપતી યુગલે,
 ને ડાહ્યા આનંદહિડોળે
 સ્નેહની પરાકાષ્ઠાના સમીર,
 અજ્ઞાંડ ડાહ્યું ભાસ્યું,
 'અલ્લ ભાસ્યું પુત્રરૂપે;
 ચૈતન્યમય વિશ્વસ્વરૂપ
 વિરાટના વિશ્વમાં.
 એના ચતુર્બુજ સ્વરૂપે
 શંખ, ચક્ર ને ગદા, ધ્વજ,
 હતાં એ વિશ્વપ્રતીક,
 શંખની સિદ્ધિ મહાસાગરે,
 ને તેજતત્ત્વ સુદર્શન ચક્ર,
 ઓજસ જળ ગદા પ્રતીક,
 ને ધર્મરાત્રિયુગ્ત ધ્વજ શોભાંતું.

એ હતું કંસકારાગ્રહ,
 કુબ્જપક્ષની મધરાતડલીએ
 પ્રાર્થતા હતા વસુદેવજી

નિજ પ્રિયાની ગાદે પોદેલ
બાલપુત્ર અહસ્વરૂપને,
અનાદૃત એ અપરિચિતને,
સર્વ સ્વરૂપ ચૈતન્યભાવે,
સ્વાત્મા પરમાત્મરૂપ ભાવે,
સર્વવ્યાપકતા સંપૂર્ણ ભાવથી.
એ માત-પિતાનાં પુત્રવત્સલ હૃદય
અક્ષાંડ જગતે નિરખતાં હતાં,
ચૈતન્ય જગતની વિરાટ ભાવનાને
કેન્દ્રિત કરી નિજ પુત્રમાં.
“ ઓ દૈવી પુત્ર !
ભાસો છો ભવની ભાવદત્તા
ભાંગનાર બેરુ ભગવાન.
આ છે કારાગૃહ
ઉમ્મસેનમૃત કંસરાગ્નનું । ”
અને વસુદેવ માનસધૃષ્ટિએ
દિશાઓ ડગભગવા લાગી.
અધકાર વર્યો મનોવિચારખૂંટો,
મન ભારખું વિચારકારાગૃહે કેદ.
“ દેવી ! તારા માર્ગ હવે ? ”
“ દેવ ! પ્રભુપ્રાર્થના । ”
એ હતો દેવડી ઉત્તર.
ને એકાન્ત વિચારશીખરે

દેવીપુત્રે માતાપિતાનો એકાગ્રતાનો
 ઝીલ્યો નિર્મળ ભાવ
 અનેરા ભક્તિપ્રભાવે.
 સા પરાતુરક્તિરીશ્વરે । (શાંતિસ્ત્રોત્ર)
 તત્ત્વ પર એનું સ્વામિત્વ.
 એ હતો પંચતરવેશ્વર.
 એણે પારખી એકનિષ્ઠ ભાવે,
 નક્ષત્ર-તારા-ધૃત્વો વિચારી.
 પછી આકાશના ગુણરૂપે
 શબ્દધ્વનિએ શોધ્યો સંસાર
 ચક્રઅમણે પ્રતિધોષ પાડતો.
 ને બોલ ધૂમતો જગતે પછી
 ભારતની ભવ્યભૂમિએ ભાસ્યો,
 મથુરા નગરીના કાળ કારાગૃહે,
 “ માતૃભૂમિ એ મુજ જન્મદાત્રી ।
 સુણો જગતનો બોલ.
 કર્મબંધનના પાપસાગરે,
 છે ઊંડા ભયાનક વમળ.
 યુગદ્વાપરના સંપિકાળમાં
 સંસાર-સાગર ઝીલ્યાં ખાય છે
 વાસનાના અતિ હિમ તરંગો.

એ ભારતભૂમિએ

હે કંસની મથુરા નગરી,
સંસ્કારનો અહંકાર લાવના, જામ્યા છે અગોચર
ને પાપ્યા છે મહીં
પાપના મહા મગરમચ્છ,
એને દણીશ હું
ને રાત્રંત્ર્યભાવના દૃષ્ટા આદેશ ! ”
“ પ્રભો.....! ”
“ બેટા.....બાળ...! ”
એ માનુષોલ
ધૂમી રણા કારાગૃહે.
વૈગનસ્યમય ભારી એમને
કંસરાયની મથુરા નગરી,
દત્તાં જ્યાં.....
માનસંસારનાં આડળી અન
સત્ય સ્વરૂપને અરુચિકર
કાળની એ કાળ-સમસ્યાએ.

એ કાળ
કહેતો હતો કર્મ નિપતિ
કે કર્મના ભજન પ્રથમ પાડ
હે ગોકુળ કૃષ્ણનગરી
અવતારી કાળ મામ્ય ભાગ્યભૂમિએ.
અને.....?

કૃષ્ણપદ્મની રાત્રિનો
 પ્રહર ખીન્ને હતો.
 રઝનીવા હતા પ્રસન્ન
 ધીરાધીરા નિયમનિશ્ચિત
 સોહતા પ્રભાત પ્રદેશે,
 અને વીતના'તા રાત્રિપ્રહર
 ને દેવકીવસુદેવની મનોરાગિની
 એ હતી મહાસમસ્યા,
 છ સત્તાનેયે વસુદેવ-દેવકી
 મન સસારે હતા વાઝિયા
 અખોવન હતી દેવકીકૃષ્ણ,
 પણ નો'વું પ્રારબ્ધ પાસર.
 આતા હતો ભગિનીદ્રેષી
 કામમોહનિર્માણુ પ્રમાણે
 ખગે ળશાસ્ત્રેથી શોધાશોધી
 ગણીગણી નક્ષત્ર-તારા
 પછી સુણાઇ હતી આકાશવાણી કે સને
 કે પાવતી વિચારમૃદ્ધિને,
 કલ્પનાને થભાવી દેતી,
 કે 'દેવકીનું આદમું સત્તાન
 આણુશે તુજ જીવનનો અંત '

અને... ..?

દિક્પાળ ડાલવા લાગ્યા
કંસરાગ્નના આંતરજગતના,
ધોરધોર આંધી છવાઈ.
પણ પછી ઝગમગ વીગ,
ને મળ્યા મારગ કંસને.
પછી બીજાં કારાગૃહનાં બાર,
ને મહીં પૂર્વાં દેવકી-વસુદેવ.
અને એ કારાગૃહે.....
દુઃખિપાઈ વસતું 'તું' યુગલ
ભાવનાયે ભગતું પરશ્વભને.
એણે તત્ત્વઆરાધનાએ સાધ્યા
એકતાર ચૈતન્યતત્ત્વના
પ્રાર્થનાના એકામભાવે,
ને આકર્ષ્યાં પંચતત્ત્વ
પંચતત્ત્વરચિત માનવી યુગલે,
ને માતાએ કીધાં પાત્ર.
પછી ઉદરે આકર્ષ્યાં આત્મતત્ત્વ.

એ માનસિક મર્ત,
મુદ્ધ વિચારના મદામંથને
પ્રમદગે દનો દેવકીકૃષ્ણે.
વાળા દત્તા મદ્યેલ સગીર,
ને મદામાપાએ દીધાં પેન

ઘેરઘેર નિદ્રાના સર્ને
 પછી મધરાતડીના શાત ગ્રહરે
 પહેરેગીરે પહેરા બદલ્યા
 ને પિતાએ શોધ્યા પુત્રના સ રક્ષણ,
 પણ કારાગૃહકોટ બહાર
 દુર્ગમ ભાસ્યો મહા માર્ગ,
 અનિમેષ નયને પુત્ર નિહાળ્યો,
 જાણે તરવેનો તરવેશ્વર
 દૈવી પ્રભા અનેરી હતી
 ને ભાખતો ભાસ્યો પુત્ર મારગડા
 અનૌકિક દીપ્તિમય મુખમુદ્રાએ,
 “ ઓ માતા-પિતા, જીવડી કારાગૃહદ્વાર
 લોહને વિખુટાવે છે લોહથી
 લોહચુ જકની વિદ્યુતધાર
 મુજ તત્ત્વધારી દેહે છે
 આકાશતત્ત્વ ને વાયુતત્ત્વ મિશ્રિત
 નેગ્રજા વિદ્યુતપ્રમાણ
 મહાયાદ્વાતિ ઘાતોડયં
 સૂર્યસ્તપતિમહ્ન્યાન્
 સચરો ને સાધો નેમ્ । ”

(ઉપનિષદ)

એ કારાગૃહે પાતાંતા
 મહામાયાના જગતસર્માર.

પહેરેગીર હતા નિદ્રાધેને,
 ગોવારણાં માતાએ લીધા
 • અશ્રુ ટપકાવી આખડવીગેથી
 ને કૃશ દેહે ધૂળરી અનુભવી
 વહતાવહતા મુખવેણુવા,
 “ હવિ કરો જાળ રક્ષા ! ”
 પ'ગી ?

તોતીગ કારાગૃહદાર,
 ને લોહની સાકળ સરકી,
 લોહદાર પરથી ભોગળ જે ચમ્પી,
 ને વજ્રસમ તાળી તૂટી પડ્યા
 ફા' અકળ નિશાહતાથી
 જાળવિહુત'દના લોહચુબકે,
 ને વમુદેવદેવકા દેગે
 વિમૂલિઅતરણે બે રહેલા અતરદાર
 પુત્ર દેવાના મદામાત્રા-આરણે
 અઘટિતઘટનાપટ્ટીવમ્મી માયા ।
 “ ઓ થલ !
 બમન માયાના છે,
 જમન માયા, જમન માયા । ”

(૨)

ગોકુળ-ગમન

ધનપોરે દત્તી એ રાત્રિ

પ્રમથેલા દત્ત ગાદ અધધાર,

ને ઘોર ગર્જના કરી

આગમાં અદ્ધાતાં અગ્નિના ધર્પણથી

વિદ્યુતચમકાર જગદીને

અનેરા ઘણાનાંતા અંધાર.

ગાજીજ ને ઘોર હાકા

શું આમ ફાડી પાતાળના

તામ લેજે ?

મુશળધાર વરમના દત્ત

આબેથી ધરતીએ મેં

યમુનાઝનાં કાળાં નીર

સ્વામ અંધધારને બેઠી

સાગર-મિલને સંચરતાં,

શિવાઓએ અથડાઈઅથડાઈ
ધોતા હતા ભેખડના કેતર

એવે?

ભેગને ગાઢ અધકાર
અટ્ટલો અઘોષ માનવી
જમનાજળના ખનિતેમે
ડગ ભગ્તો હતો વીજજમકારે.
ગમનની હતી અધીગતા,
પણુ એથી યે મહોળા અભિનાસ
હતી દાઘે ધરેના બાળસરદારબુની.

એ હતો યુગમાળ
અવનળનુ હતુ જગતકલ્યાણ
એના ભાવય દ્રે આવેખાગેતુ.
છાયા હતી ગેયકેળની
એ ગેયસ્યાનાપી પર
શુ દીગસાગન્ના સ્વયં
અવનીએ પળ ન મુખબા ?
અને જમનાના નીર
વહેતા હતા વાયુમુમ્હારે
પૂર ભરપૂર બે કાંડે
અને માનવી થબ્યો !

પૂર ઉતમજની જાણે પ્રતીક્ષા કરતો.

અને.....!

અટમીના અર્ધચન્દ્રકમકાર
તામગજુતેજપૂર્ણ મંથાપે .
કમકારતા વિખગપેલ નહોતી,
ને વહેતાં દત્તા જમનાજગ.
પદ્મ નિદાહ્યાં સરિતાનાં સ્તેમ,
ને વિશ્વગૈતન્યને
પ્રાર્થનાએ ફરીફરી પ્રાપ્ત્યુ એ માનવીએ.
પણ.....!
પાત્રને મળે છે પ્રાર્થનાનાં ફળ.
જન મૌનધારી વસુદેવજી
અશ્વ દત્તા વસુભરાએ,
ને અસહાય અટવાઇ વિચારસાગરે
શું જમનાહરિ જિતા દત્તા ?
અને.....!

અગ...અગ ..વહેતાં દત્તા
દાસિન્દીના કાળાનીર.
એવે વસુદેવઆન્તિ
ભવના ભાવિના ભાએ
ભાંગીને મળ્યા રાહ.

દેવી પુત્ર રમરણપટે રમયો
ને કર્યો દર્શોદ્ધાર :
“ પુત્ર છે મુજ ભવતારક ? ”
અને સુણ્યો પછી ભાર્યો બોલ
બાવપુત્રના એકનિષ્ઠ પિતાએ
નિજ દેવી પુત્રનો,
“ હું છું જગતકેન્દ્ર
તત્પદ્મચાચ્ય
તત્ત્વેશ્વર છું હું તત્ત્વનો
સગિતા સમાય સાગરે
તો ય સમુદ્ર મૂકે ન મરણદ
પ્રભુત્વ મુજતું નીરતત્ત્વે છે । ”
અને.....
ખજખજ વહેતાં દત્તાં જમનાતીર.
ને કાંડાવે વસુદેવજી ગિમા
અમ વિચારની કરતાંતા સમીક્ષા.
એવે?

એમણે સુણ્યો
જગતના પ્રારંભનો બોલ,
વર્તમાનને સચરાતો પૂરો,
દેવો જૂનકાળોનું હનિદામ,
ભાવિતાં કરેતો ભાવ,

“ અટક્ય છે ત્યારે પૃથ્વીમાં જૂની
ને પરીની ધા નાળે છે
વ્યાકૃત બની સસારના પાપઅરેખી
ત્યારે અવરે છે પૃથ્વીએ
પૂર્વ જગત પ્રગ-ઉત્તમ
પરમાત્મા સંજોગે અનુમરિને ! ”

અને યમુનાને કાંડે
મધુ મધુ વમુદેવજી
દુમન મનોહરબાહરી જાગ્યું.
શબ્દ દની અવતાર પુત્રમાં
આકૃત્ય સસારનું દરવાની,
અને પ્રદર પંડી વીતના પ્રદરે
વહેતાં યમુનાનાં નીરે
પ્રતિવિંચ દના આકાશમગનાં.
પંડી મનોવિચારનાં વેગે
અડમ તરંગેનાં મુદેવજી
યમુનાજીનાં નીરમાં પાર
પંડી મરતો મળો જ મધુન નિદાળો
આનંદમગન ખીલેજી એવને
યમુનાજીનાં જરકારે ભીંજો
વરાગિદેન પદ્મારચિદ
મુગારચિદે ચિત્તિચયન્તમ ।

પડી બર્સા ડા... ..
 ગોકુળના ગરમ ગામડે
 જ્યાં જ્યાં પ્યાં દત્તાં ગાદાં મેન
 મદામાયાની મોહનિદાના,
 ને મદી નદરાય નેસડે
 નંદરાજીની ગોદમાં પોતાડગો,
 ને નીધી પુત્રી પિતાએ
 બનીસવશણે પુત્ર દધને
 પાળજામાધી જે જેની પ્રભુતા
 ભારિલા દેતી દતી પ્રેમ,
 પડી ... ?

પુનઃ એ કારાગૃહ.
 વમુદેવે દીધા સદેશ નિઝ પ્રાણેશરીને
 ને રાવન કારાગૃહ પુત્રો
 પુત્રિયોગી દેહીની ગોદમાં
 એ કન્યા ...
 'ઉવા' 'ઉવા' જાગતાવે રડી,
 ને પદેરેગીર જાળા
 પળી પારખો પેખીને
 કદાજ્યા કમને સદેશ
 કે 'જન્મ થયો છે કારાગૃહે
 દેહી રૂપે નરા જાગતો '

અને પપાનાં કુટ માનુષ
નિધનના આશા મળેને !

+ + +

એ દમ્ય... ..

દમ્ય દવું કામગૃહે,
ખામકી પોલી દની
દેવકીની ગાલસત્યતરી ગોદે,
માનુદેમે દવુ રહન
ને દલા નપને અધુ
દીનવાના અભે સામરે
દમ્યતી મીન રી ભગિની.
તમ્યતી રહી દેવેતી કસરાવને,
" જ્ઞાત ! છ છ મતાનો માર્યા ;
મેા જ્ઞાતજુ તે એક ભાગિનેય
દમ્ય સંતુષ્ટ નથી જાસતી
જાગદત્યાની વિચાર્યો કામના ? "
" જલેતી ! છ છ માર્યા,
સા વિચાર દવે દવુ સના ? "
અને મૂટવી એવે
જાગદત્યા અલેતીની ગોદેધો,
તે અધાર્ગ આજ્ઞા દેવકીનયને
પહી પાવક અલેનાએ પાથર્યો.

“ બ્રાત ! સશુર ! સશુર ! ”
 “ રાગન ! સશુર કરો,
 મુણે આપ ભગિનીવેણુ ! ”
 એ વસુદેવવેણુને,
 કંસકૃત્ય ઘડીક થંબુ.
 આશ પ્રકટી ભગિનીદેવે
 તે કંપતી દેવકીએ જોડ્યા કર,
 “ બ્રાત ! પુત્ર નથી આ
 કે તુમ્ર આયુષ્યનો લાવે અંત !
 કેટલીક નારીએ નર માર્યા છે !
 જો લગીર જન્મવધતિદાસ
 તે ક્ષમા કર કરુણાઆવે,
 લખ કરીશ મુગ્ર લાડપી પુત્રીનું,
 અવતરશે જો બાત્રધૂકૃષ્ણે,
 મુગ્ર કંસબ્રાતનો કુળદીપક ! ”
 અને કંસે ક્યું કૂર હાર્ય.
 પણ દત્તા છપા મહી
 ભગિનીપ્રેમના અદ્ભુત ભાવ.
 “ ભગિની ! ભાગ્ય ભાષે છે
 મુગ્ર ભાગ્યચક્રે કે—
 માતુલ કરે ભાષિનેપદન્યા,
 છે બહેની ! જન્મને સ્વાર્થ
 સંસારે લેવાને આયુષ્યના લાવ ! ”

“ જ્ઞાત ! પણ સુખ પ્રાર્થના એક
 ખાત્રવ પાથરી પ્રાર્થતી બહેનીની.
 ક્યાં ગઇ પ્રીતિ પહેલાંની ?
 ભગિની નીરખી જ્ઞાન ડાલતો
 જ્ઞાન દના પૂર્ણ સમીરે.
 માયરામાં કન્યાદાન દીધાં'તાં
 ને લગવ્યાં'તાં ' લાખેણાં ' લાડ.
 બહેન—બહેનીનો બન્યો'તો સારથી !
 ક્યાં ગઇ એ પ્રીતિ ? વીરા ! ”
 “ બહેની ! પ્રીતિ દેશે છે; પણ
 પ્રીતિ પર ચડ્યાં છે પડખ
 વર્ષોનાં વદાણા વીત્યે.
 મયુરાનો કંસ હું
 બન્યો રાજરાજન, ને.....
 સાગર શા વાખ્યા અહંભાવ,
 અને પાગધાં તેનાથી પાપભાર,
 ને પતિત થયો તુજ જ્ઞાત
 બહેની ! વિચારીને હજી એ
 વિમાસું છું, વિચારું છું, હું;
 પણ મૃત્યુના ઘંટારવ
 ઘડકાવે છે મુજ હૈયું !
 વળી લાખ્યું છે લાખનારાએ કે
 ‘ માતૃવને ભાગિનેય હજીશે ! ’

ને દણ્યા ભગિનીજન્યા મેં.
 રૂવનસ્વાર્થ શું ઓછો
 છે જગતે ? ”

અને અદૃહારય કંસતું
 કારાગૃહે પડ્છંદા દેતું,
 ઘૂમી રજુ શૂન્ય નિઃશબ્દતામાં.
 ભયાનક વાતાવરણની નીરવ ગંભીરતામાં
 કાળના સંભગાતાતા શ્વાસોચ્છવાસ.
 ને હિંસાની કન્યાને કંસે
 તોળી અદ્દર અરકાશમાં.
 અક્ષાગ્રા સ્યામ શિલાપટે !
 દયા-કરણની ઐક જગ
 જમકીને રિસીન થઇ ગઇ,
 ને બાળ-શોણિતની અધોર પિપાસા
 સગમી બી કંસદેયામાં.
 ને બીવણું નેત્રદાર !
 શું માતૃસે દણી ભગિની-પુત્રી ?
 અને..... !
 અને દિવ્યદેહી મધિક કન્યા
 આવે બી વિવૃતસમી,
 દિશ્મુદ કરતી કંસરાખતે,
 ને જાતને નિદાણા રવી ભગિની,

ને સેરકે નિજ રાજનને,
 કસરાયની દેહરિયરતા
 ડગમગ ડોનરા લાગી
 ધૂનરી ને પ્રવેદ હતા દેહે
 મરતક ફરતુ 'તું ચંકાકાર,
 જાણે ઊઠતા'તા તરંગ અતરમાયી !
 ભયવિદ્વિજ ધૂમતા નેત્રો
 મડાર્યા'તા શત્રુ આકાશમા,
 ને બયાનક ભાવિના કારમા પડ્યાયા
 જાણે પથરાયા હતા કૃષ્ણા બિડાણુમા
 પછી એણે દીધી
 તે દિવસ મૂર્તિ
 ધનુષ્ય, ત્રિશૂલ ને બાણ સાથે
 શંખ, ચક્ર, ગદા, અસિ,
 ને દાલ ધરતી અટ્ટ કરે,
 શિરે મુગટ ને દેવી વાધા,
 ને આભસે સુણાવતી સુર
 કસરાયના હીન માનસને
 " ઓ મૂર્ખ ! છોડ માયામોહ
 ને છોડ હત્યારા કૃત્ય
 પૃથ્વીએ જન્મી ચૂક્યા છે તુજ વિનાશક,
 આમ-પાતાળના લેશે રક્ષણ
 તો થ એ આભ ચીરી ફોડશે પાતાળ

તે આણુશે તુજ જીવનનો અંત.
પતિત તુજ પાપના ખડક્યા ગંજે
ભારતધરતી ધા નાખે છે । ”

એ દેવી વાણીએ
ધૂળરીએ કંપ્યું કેસ-મનકું,
ને થયો કંસને પશ્ચાત્તાપ.
નિર્મળ દેવાના દશગુક ભાવે
જેમ નિર્મળા આલમ
અકાળ મેઘવાદળ અધારે
એમ સ્વાર્થ-વાદળ ધૂમ્પા
કંસના માનસ-ઓમમાં ફરી.
પગુ સંસારના પરમ સત્યો અરોધના
કેટકેટલા ફાળ્યા છે આ જગતમાં ?
કાળનું મહાયક સત્યજીવનને
સાગરતગિયેથી પગુ
એવી સાવે છે મહાગાથી.
જમન સત્યરાદીઓનું છે.

(૩)

ગોકુલેશ જન્મોત્સવ

પૂર્વે પ્રકટયુ પ્રભાત,
ને સ્વર્ગગાતીરેથી
પશ્ચિમસાગરે સચર્યા
ચન્દ્રમા ધીરો ધીરો.
તેજ દરી તારાગણના
પછી સપ્તઋષિને ય ઉત્તરઆલે
કહાળ્યા પ્રભાતસંદેશ,
કે સ્નાને પધારે માનસરોવરિયે.

એ પ્રભાત .
સોહાન્યુ અરણ્યરાજે
પૂર્વ ઉદ્યાયગ શિખરે,
ને કકા બળ્યા પ્રભાતનગરે,
ઉખા આહ્વાદક પ્રસરી,

મદ મદ રાધા સમીર,
 હેને ચડ્યા સગેવરગ્ગ
 કુમુ ખીડ્યા કળાકપે
 ને કમળ ખીન્ધા સાગપાખડીર,
 બજી બી વીણા ભમગ્યુ ગનવોની
 ને ગે કુગિયે ગનગા ગોપ-ગોપી
 નદમેર પ્રમથો આનદ
 માનસૂરના પ્રભાતદર્શને
 સુખાઇ જ્યારે આનદરખાઇ,
 ને ગોકુગિયુ હેતે ચડ્યુ
 આનદમાગરના કે નતા તરગે.
 નદગાયમેર પ્રીતે રધથો
 નદરાણીનો માનદુનારો
 અને ?
 દુદુભિનાદે ડોરી ગિયા
 ગોપ-ગોપીના ત્રુટિ નત દેયા
 પડી ગોપરાગ્ન નદરે
 દીપ્ત ગોપદાન,
 ન લા રા દર્શન લહેરતી આવી
 ગતી ગે કુગ-નના
 સંદર્શના ભિમગ્યા પુર.
 માતં પ્રસન્ને ચ ઉન્માદગ શિખરે
 પડીક ધબ્યા આકાંક્ષી કે

આ શા ચન્દ્રતેજ અગ્નિવાસ !
અને પરિજને દીધા આવકાર,
“ પધારો ! ગોકુળાની શોભા.
પરાકાષ્ટાએ પહોંચ્યાં છે આજ સૌન્દર્ય.
શા શાં કરીએ આપ સન્માન
નંદરાયના નંદનનેસડે ? ”

સૌન્દર્યસરિતાનાં વહેતાં પૂર
ધડીક થબ્યાં દારે
ઉરે ઊછળ્યા આનંદ-હેત્રા.
માળ ધ્રુવ સુવર્ણ-માલિનીની,
શેષતી ઉર પુષ્પકલિએ.
ક્ષીરમિન્દુ શાં એ રનેહફૂલડાં
આનંદતાતાં રસોન્માદે.
“ પરિજનજી ! ” એક વંદતી મલકી,
મદ મદ વેરીને હાસ્ય,
“ પરિજનજી ! ગૃહે છે ગૃહરાણીનાં રાજ્ય.
આવકારશે નંદરાણી અમને.
ગોકુળિયુ ગોપીઓનું છે ! ”

અને.....?

એ શય્યા નંદરાણીની હતી,
ને ગોદમાં પોદ્યો નંદદુલારો

માતૃભાવની લેતો લાંચુ,
 પપપાન કરતો દતો પ્રીતે.
 એને આશિપતી આશિપતી
 ઓનારણું લેતી ગોકુલ-આચન,
 ફૂલડાં શી ફૂલી-ફાળી,
 આનદતી આનંદમાગે,
 ગાતી'તી ગુણગીતડા
 " અટમીની વનરપામ સોદતી ગત
 " ગોકુળમા લાવ પધાર્યા !
 " હીચોલે યશોમતી માત,
 " ગોકુળમા લાવ પધાર્યા ! "

એ લાવ દુસારો,
 આગવાડે ' ઉવા ' ' ઉવા ' કરી
 ગગનનો'તો નંદનેસ.
 એને તાલ દેતી'તી પ્રેમે
 નૂપુર-ઝઝરના નાદઝઝકારે
 ગોકુલની ગમ્મી ગોપામના,
 ને તના ભ્રમગે નિદામની,
 ફેમવેળી ફેપાની વેરની
 શોભતાં ઝાં ઝાં વેળીના ફૂલડાં,
 પરિવાસ કરતી પ્રીતે
 લાંબુ લેતી'તી મદોત્સવની

અને.....

× × ×
ઐ મહોત્સવ પગી

નંદગાન વાર્ષિક કરતી
ભરણીની હતી અવધ,
ને સચર્યા ન દરશ
કંસની મથુરા નગરીએ.
ઐ જાણી વસુદેવજીએ વાત
મિત્રમિત્રને મિત્રકરભાવ
મધુચી એ ભાસ્વા મધુગર
એક હતો કંસકેદી,
એક હતો કંસ મામ્યજનશ્રેષ્ઠ,
પગી એમણે મારી કથની,
“ નહજી ! અમિનન્દન છે,
આપ ગૃહે વૃદ્ધવયે આજ
પધાર્યા છે બાળવાચ ! ”
“ પ્રજુષ્ટા છે વસુદેવજી !
આપ મિત્રતા મીઠા ભાવ ”
“ મિત્રતાનું પ્રતીક છે શુભ વાચના,
એ ભાવ ભરી હિરે આપ
મુજ પુત્રને લગવો છે બાળવાડ
છત દમ તેની માતાને,
આનંદ તો છે ને રાહિણી દેવી ! ”

“ વસુદેવશ્ચ ! પતિવિરહિણી પત્નીને! આનંદ
દુ ખસાગરે ખાય ઝોનાં,
ને સદાય બિઠળે રમરણુતરંગનાં મોખાં,
પણ પછી સમાપ મન કાંદે ભરકાણ,
ને જતે ઉમંગવિહોળાં । ”

“ પ્રભુનમ્બા, મિત્રમન !
પુકારે છે મુજ પાપ
કે' પૂર્વજન્મે લાધેલાં.
ભગિનીદ્રિષી વાત જન્યો
બિગતી સમાવી જાળકવિઓ.
છ છ પુત્ર 'ઘઠે સમાણ
દત્તાગતી હીન દત્તાએ.
દત્તાના કેટકેટ ના દગ
જગતદનિદામે દશે ? ”

“ મિત્ર વસુદેવશ્ચ ...
મુગ્ધને મનનો ખોલ.
અંત આવે ભાગ્યવદ્ધારને
પાપ ત્યારે વધુન એ હવકાપ.
અદૃષ્ટ દેવ નિવામક છે
જગતમાનસના પુણ્ય-પાપનો.
દેવ અનુકૂળ કે પ્રતિકૂળ
પણ ભોગવશનું છે અમારચકે । ”

બેસ દત્તા બે મિત્રો

મથુરા નગરીના એક મહાવયર્મા,
 ને વ્યસાયભર્યા મહોદનાગેથી
 ઘોઘાટ મુણાતા દતા
 એવે વઘા વસુદેવજી
 આસપાસ દૃષ્ટિદોર ફે કાને,
 “ ન દરાય ! રાજદારી વાતાવરણેથી
 સુણી છે મે એક વાત
 કે ગરવા આપના ગોકુળનેસડે
 નિપત્તિઓની વરસશે ઝડી,
 તો શ્રેય છે આપનું
 વસનાટનું સ્થાનાન્તર કરવામા । ”
 એ અર્થ સૂચનાએ
 જમણી ગયા ન દરાયજી
 “ વસુદેવજી ! શા કારણ છે
 કે આપત્તિઓ જિતરાની છે ગોકુળે ? ”
 “ મિત્ર ! અગ્નિ હુ હુ પૂરી વાતથી,
 પણ અવસ્ય હશે
 મહી કે રાજદારી સકેત
 એવતા નર સદા સુખી । ”

અને ...
 મનોનિશ્ચય કર્યો ન હતોએ
 કે ગોકુળ તજીને
 વૃંદાવનમાં કરવો વાસ

(૪)

પૂતનાવધ

ગોકુલિયું ગાજતું'તું.....

આનંદ, આનંદ, આનંદનાદે,
એવે પ્રસરી સૌન્દર્યપ્રભા,
શોભંતી નંદમામડે.

એ નંદનનો ગરવો નેસ,
મદિં ધમ...ધમ...રોડવાતાં દૂધસ્રાં.
ને ગોલાગિયાની અરવી ધેનુને
નોંઝાના દીધાં'તાં દામખાં,
ને ગાજતી હતી શેડે ખાસવડી
અગક અગક અગકતી તાંતડીએ,
માઅરાખી ધરોખતી
અમરાખે માંડતી'તી તાંતડી
હીઅગમે દાડતી દાંડતી,

સહિષ્ણને સમજાવતી વાત
સોદંતા બાળઉછેરની,

એનો બાળ.....
બાળ લાલો નંદદુલારો
પોદ્યો'તો પાળણે પ્રીતે
પદારવિંદનો ઉડાડતો પરાગ
અનંત ઊંડા આત્મ-ગોરંભે.
ને પુષ્પવૃદ્ધિ અતરીક્ષેથી એવે
આત્મે સર્જતી હતી અક્ષર.
એ અક્ષરના આલેખાપા શબ્દ,
ને શબ્દનાં લખાયા વાક્ય
લુગદ્વાપરના કાળખોલના

એ વાક્યે વાક્યે
અમર કરવા એક બાળવીના
ઝોકુલે આવી નમણી તાર.
માલતી પુષ્પ મહેંકંતા'તાં
કેશપાશની ઝૂલતી વેણીએ.
ઝૂકુટી દીપન્તી જ્ઞાનચંદ્રે,
ને મુખ્યારવિંદ જાણે કળાયેત્ર ચંદ્ર.
સૌન્દર્ય ઉદ્યાનગ ઉરે હતા,
ને ઉત્તમ શિખર બે પર્વતના મનજે

ડાલતાં'તાં દૈયાગગને,
 ને ઉત્તર રોધસની મધ્યે જાણે
 સાંકડા શોભતાં સરિતાપ્રવાહ.
 મંદ હાસ્ય મદનધેરું હતું.
 એને નિરખી માન્યું વ્રજંગનાએ કે
 ગોકુલને સોદાવવા પધારી છે
 કા' સૌન્દર્ય—એ પાંગના,
 અવત રિખી ક્ષીરશાયીપ્રિયા
 કરે મહી કમળકેરું પુષ્પ.
 પછી એણે મધુ' જાળ પુષ્પ
 ખીલતું ગરવા ગે કુળિયાએ,
 પ્રકૃત્તેતુ' મશોમતીકૂખકપારીએ
 નંદરાયના નમણા નંદનજાગે.
 એની ગિણત નેત્રપાંખડી.
 એ પુષ્પજાળ હતું.
 લાલનપાલન લાડીતું.
 એને કુલાંજુ પયોધરે પછી
 સ્વરૂપમારિખી અન્નુ રનારીએ.
 એનાં પયોધરે દતાં
 લેપન વિગ હારમાતાં.
 એવે પપપાને.....
 રંતમન ક્યાં જાળમેગેશ્વરે,
 ને પયોધરે ક્યાં જલરતીપજુને

તથા બેઠી રક્તસંચયને પ્રમરાબ્યા,
 ને વાઝ્યા હૈયે હાથનાં કર્યા,
 એ વિપકન્ધા.....
 બોગ બની નિજ રિપની
 ને પુકાર્યા એણે પુકાર,
 " છોડ બાળ, છોડ મુજને ! "
 ભીષણ કર્યો આત્મનાદ
 સૌન્દર્યલક્ષના અનેથી
 બહુરૂપિણી પૂતના નારે.
 પણ કેમ છોડે બાળ ?
 કંઈકને માગનારને આજ
 મળ્યો હતો મહાકાળ
 પછી પ્રસર્યું અંગે રિષ,
 ને તેજ હરાણાં કળરાળાં નેત્રના
 પછી ભ્રમપછાડા હસ્ત ને પદનાએથી
 વીખરાયા બહુરૂપિણીના વેશ,
 ને ભારી વિરયા સર્વને
 ને નેસડે મર્યો કાયાહવ.
 નંદરાણીએ જાણી વાત.
 પાળણે ન દીદો લાવ !
 હેમતાઈ માત શોધતી સચરી
 બાળલાલ્યાની સેવા ભાળ,
 ગોપીઓ દોડી, દોડ્યા ગોપ,

ને દીઠા નંદદુલારે
મૃતદેહે કરતો રમણ ! -
આશ્ચર્ય...આશ્ચર્ય...
અને.....?
પ્રસર્યો ગોકુલે હર્ષનાદ,
ને પ્રસરી ગાથા આમ્યટદે
પાગણુમાંથી ચે બાળપરાક્રમની.

એ પછી સુણી વાત
મયુરાની વારે વળતાં
ગોપમુખે નંદરાવજીએ,
“ રાવજી ! ગરવું કીધું ગોકુળને
પૂતના હણી લાલજીએ ! ”
“ ગોપજન ! પૂતનાનો બાળરોગ
બદ્ધ ચે પ્રસર્યો છે ગોકુળગામડે.
બદ્ધ ચે બાળનાં સીધાં બલિદાન.
કીધી'તી ને ગો-રજી
યરોરાણીએ ? ”
“ રાવજી ! નારી પૂતના રથાને
સા બાપો છે બાળરોગ ! ”
“ ગોપજન ! સા ચમત્કાર સુણું છું !
રોગ નદિ તો અન્યથા ભાવે
પૂતના છે અવિતા પ્રીત.

ભાવક ભવની ભાંગી
સારા યે શું ગોકુળ ગામની,
જો હણી લાલે પૂતના
આશ્વર્ણી છે ને અવધ ?
બ્રહ્મ સત્યં જગન્નિમિયા । (ઉપનિષદ)
બ્રહ્મ પિછાણુણુહાર જન્મસિદ્ધ શુકદેવજી
અવનીએ કો'ક જ પાકે છે ! ”

એ નંદજી જ્ઞાનવેણુજાં
સુણી હસ્યા ગોકુળગોપ,
કે લાંબી લાંબી જ્ઞાનચર્યા
શું ગોકુળને ગૃહે ગૃહે
જ્ઞાનેશ્વરો સર્જશે ?
“ રાયજી ! હી...હી...હી... ! ”
એકે હસ્યો ગોપબાળ
પૂતનાની કહેતો વાત,
“ નારી હણી બાળલાલે,
ને અવનીએ પાડી પથપાને,
બહુરૂપિણીનાં વિકૃત કર્યા રૂપ ! ”
એવે વઘો બીજો ગોપ,
“ રાયજી ! છ યોજન દેહલંબાણુ
હતાં એ પૂતના નારીનાં,
ને મુખ મહાબિહારમણું.

આભ-હિંચા હતા ઉરકુંગર,
ને નિતાંબ જાણે સરિતાભેખડ.
મગ્નદાનો વાળ્યો દાટ.
હજી એ કમલને છે એની ચિતા । ”

એ ગોપવેણુને.....
હાર્ય હસ્યા નંદજી હથે
કે રાઈનો કીધો છે પર્વત
હસમુખા હરિ ગોવાગિધાએ.
પણ પ્રમુખે ક્ષેમ રાખ્યો બાળ,
અવશ્ય એ ગાથા છે.
અને.....!
જરતા ત્વરિત ગતિએ કમ
વદા નંદજી મુખે,
“ ઓ જગન ! શા ચમત્કાર અવનીએ છે ।
અવિદ્યાનાં સંસારદાંકજી
ઊપડે તો ભાગે તાગ
દિરખપગમંના પેલા પારનો ન્યા
વસતા ‘ જે સચ્ચિદાનંદ’.
સચ્ચિદાનંદ.....
તત્ત્વમસિ ! તત્ત્વમસિ ! ”

(૫)

શકટાસુરવધ

એ હતો બાળ લાલનો
અંગપરિવર્તન ઉત્સવ અભિષેક.
ગાજતો'તો નંદજીનો ગરવો નેસ
ગોપાંગનાની ગરવી ગીતાવલિએ.
પછી મંગલસ્નાને ને પવપાને
લાલજીને લાખ્યાં પ્રભાતધેન,
ને દબ્યાં નીંદરડીએ નેલુલાં.
પછી બાળ પેદાડ્યો યશોદાજીએ
એળાઝોળા ગાડે બાધીને.

એ ઉત્સવ હર્ષ...
ઉજવાતો હતો આનંદઆનંદ,
ને પેદ્યો એકલો લાલ
રુદનના દેતો સાદ,

બાળલીલાએ મૂંઝાયો ભારથો.

એ હતો દૈવી બાળ.
રદન ભાર્યું મિથ્યા એને.
ને માંડ્યા ઉધામા દેહે
અંગઅંગે ઝોળીએ ફૂદી.
ધણી ઝોળી સરકી
બાળકુમારના હલનચલને,
ને ધરતીએ સર્વો લાલ.
આડ હતી ગાંધને પૈએ નાના પાણુની,
જે સરકી બાળજાલપગલને.
પૈ સર્વા ને ધર્યું શકટ
ગોખડેથી ખાઇએ આકું,
ને લાધું વળ્યું આભ નિહાળતું.

એનો સુણીને ધગાક
ગોખીદુર્ણ જગડ્યા ચમકી,
ને બાળ લીધો નંદગણીએ
વાતમથ્ય ભરી ભરી ગોદે
મ્હાસોગ્ધાસથી દૈવાહરિ

એ સુણ્યું.....

એ માન્યું.....

કે નંદદુલારાએ ઉથલાવ્યું
 બાળદેહે ગાડું એક !
 મળ્યા સમૂહે ગોકુળગોવાળ
 ને માંડી અવનવી વાત.
 કો'ક વણું કે “ બ્રહ્માંડપુરાણે
 ભાખી હતી બેદિલી વાત
 કે આવશે શકટાસુર દૈત્ય
 ગાડાંપ ગોકુળે બનીને
 ને ઉથલાવશે બાળલાલ ! ”
 કો ક વણું “ નંદલાલ છ છે
 દ્વાપરની યુગસધિએ
 બાળબળનું સત્ય પ્રતીક. ”
 કો'ક વણું કે “ કો' કુદૃષ્ટ યક
 પંજેથી છટક્યો ને
 માત-પિતાના કો' પુણ્યઢગે
 ઊગ્યા છે બાલલાલ. ”

એ દશ્ય.....

નિહાળતા હતા એક દ્રષ્ટા
 નંદરાજન આખ્ય નંદગાંવના.
 ભાસી પુત્રમાં એને પ્રતિભા,
 ને ભાખ્યું સંસારરૂપી શકટ.
 રસો વૈ સઃ પૂર્ણાવતારી

કેમ કરે સહન
ઉપર ઝગુંગતું ગોરસભયું શકટ ?
અને હરખલાર્યા નંદરાયે
ગોકિણિયું ગરવું પેખ્યું.
એ હતું નંદગતું કાન્તદર્શન.
એમણે સંસારે શોધ્યા માયાના માધ્યમ
બ્રહ્મ એકામતાના સાધતા દોર
કે પરમ હંશરનાં પરમ તેજ
આદેશ દહને બ્રહ્મ પાકવે સંસારે
યુગકાળને તારવા પાપમાનસના ભારથી.

(૬)

યશોદાવિશ્વદર્શન

ઐ ગરવા ગોકુળમામે
નંદદુલારાનો હતો નામકરણનો વિધિ,
ગર્ગાયાર્ય ધાત્વ પુરોદિત
પધારતાતા વસુદેવ પાઠવ્યા,
ભાલચંદ્રે આલેખેનાં કહેવા .
ભાગ્યવિધાનીનાં ભાવિવેણુ.

અને આતિથ્યસત્કાર થયા
ગર્ગાયાર્યજના નંદનેસડે,
“ પધારો ! મહાનુભાવ !
પાવન થયું છે મરણ ગોકુળિયું
આપ પાવનકારી પ્રવેશ. ”
“ કલ્યાણ ! કલ્યાણ ! ગોકુળગ્રેહ !
છે ઐ મુજ આશિષ,

કે ગોકુળને ગર્વે ગોરાળ
દાપરધુમના કાતપ્રસાદે
બને યુગપ્રેસાવણુદાર. ”
“ પ્રભો ! આપ વેણુના
સત્યના યે શોધે તાગ ! ”
“ અસ્તુ..... ! ”

અને ન દનેસડે
ધડીક વીતી અગોચ પગ.
“ નદી ! આશિષ સહ છે અભિનંદન મુજ
કે પૃથ્વયે વશર્ધક અસ્તર્યો,
ને ભાઅરાન બન્યા આપ દ પતી ! ”
અને કર નેડ્યા દેગે ઉદ્યાગીને
ભાઅધારી મુનના પિનાએ.
“ દેવ ! સહાકુળે આપ મદાતુભાર
અત્ર વર્ચરવે તેજરી છે
ને છે વિગ્રાના ભર્પાભર્પા અગર
મેગતા અ પ અભિજાનતી
પ્રજલે છે ભારકરન્ગોલ શી.
પણ એક છે પ્રાર્થના મુજ
કે નામકુળાદિ કરે સંસ્કાર
મુજ પૂર બાળ્યાસાના
ને મુજ ગિયપુત્રના ! ”

અને અવરોધાને

વદા વેળુ ગર્ગાચાર્યજી,
આછું દાસ્ય પ્રસરાવી મુખડે,
" અસ્તુ ! નંદજી !
પણ સુણો એક સમસ્યા.
હું છું યાદવકુલાચાર્ય.
જો કરીશ નામકરણવિધિ તો
મથુરાના જાણશે લોક,
ને કંસ પાપમર્થો પાપાત્મા
ધારણાએ ધારશે આપ જાળને
અવશ્ય વસુદેવસુત.
મિત્રતા વસુદેવ ને નંદની
અણુજાણ નથી મથુરાવાસીથી ! "
" બ્રહ્મવર્ષ ! સત્ય આપ વાણી છે,
ને છે કાળોચિત અવશ્ય;
પણ પ્રાર્થના સુણો મુજ એક.
જાનો કરો નામકરણવિધિ,
ને જાણો કાળનો જોસ ! "

એ નંદવાણીએ છાનાં
ગર્ગાચાર્યે દીધાં નામ.
કહ્યો કૃષ્ણ નંદનંદનને,
ને વસુદેવરોહિણીપુત્રને

દીધું બળરામ નામ.
 અને વાળાં વીત્યે વખતનાં
 કૃષ્ણ ને બળરામ બાત
 બાળખીયોણે ખેવંતા રમતા,
 દીંચણીએ ધરતી દૂંઢતા
 ફરતા નેમડાને ચોક,
 ગિહતા પુચ્છકરગ્રહણે
 ગાયોના બાળમોવાળ બની.
 ફરી પડી ફરી ગિહતા.

એ બાળ-લીના હતી
 કૃષ્ણ-કનૈયા ને બળરામની.
 પડી રીખંતા બાળ
 હવને દક્ષતાંતા હરખે,
 દાવાદાવા વદતા વેણુ

એવે વીત્યા માસ.
 પ્રમાન ગિમે ને વધે
 માર્ત ડરામની તેજકિંગ્ણામિએ.
 તામયિતુર્વરેણ્યં મર્ગો દેવસ્ય પીમદી ।
 એ સુપ્રમાતે રાચંતારાચ તા
 પછી વધે રજનીપ્રદરે.
 ને પ્રમાતે પ્રમગવે તેજ

બાળવયઉદયાંચળેથી.

×

×

અને એ પ્રભાત ગોકુળગામે
આજ અનેરું જિગ્ચું'તું.
ધૂમ...ધૂમ...ધૂમ...
એક ગોકુલઆલન
વલોણાએ નેતરાં બાંધી
વલોવતી હતી મહિડાં.
મહીંથી છંટાતા છંટકારા
બીંજવતા'તા આલનનાં ચીર.
ગોળીમાં નાયતું હતું વલોણું,
ને ગોરી આલનદેયે એ
નાચતો'તો બાળ ગોપાળ.
દેયે રમયોં પછી નેણે લાક્યો,
ને આનંદી ગોકુળ-ગાયત્રી.
“ કનૈયા ! જિગ્ચું પ્રભાત આજ.
રખિયાત લાગે છે મુજને
માતા જશેદનો લાડીલો બાળ,
ને નંદરાયદુલારો.
શી પ્રભાતયર્યાએ
આજ વહેલોવહેલો પધાર્યો છે ? ”

અને ચંબી મહિડાં વલોવતી

ગોકુળની મરવી ગોપાંગના
 નિદાગતી ચિન્તવતી
 કે “ પૂર્ણ ચંદ્રનાં તેજ
 વિદ્યાચળના અગ્રવાસ પુષ્પી
 શાં પ્રભાતે ભાસે છે ! ”
 “ મોપી ! નંદુમાર છું.
 મોકુળિયે છે નંદનની આજુ.
 ચંદિયું ને મહીમાખણના
 ભાગ્યાં છે ને ભંડર ? ”

એ મલ્લખી.....
 વસોવણ મોળાએ ફેરવના.
 વીંજનાના પાલવડાનાં ચીર
 દોળનના નવરંજ સમીરે
 ને પગલ દત્તા પાલવડાની ફારે
 પ્રભાત કેવલ ફેરમના
 આદ્યાદક, ઉન્માદક, અખીર.

એના ઉરે દત્તા
 અખંડ યોગન-ઉજાળ.
 મુદ્ધમ ઉરપ્રપ્તમિત્તે
 અહત દત્તાં યોગનપુદ,
 પાળ રતેયો દત્તો જામ આજ

તો ય રમનિયાળ નેશુનાંનાં આણુ
ભાખતાં હતાં એના યૌવનનાં ભાવિ
કે છતશે એ જગનકામ
કૈલાસેશ્વરને જે અજેય ભાર્યો હતો,
ને માંડ્યા હતા કૈલાસેશ્વરે
છતવાને જેને મોરચા,
કામથી ખીને ખીને બચવા,
ને અજમાયું હતું અજય શસ્ત્ર
ત્રિલોચન ખેલી ભાવચંદ્રે
ને અનંગ કીધો કામદેવ,
પણ તો ય જન્યા હતા ને ગૌરીશ્વર !

પણ નંદદુલારાને
છવતો છતવોતો કામ.
અને રત્નેહવશ થઈ લોભાઈ
ગોફળની યૌવનગરવી ગોપાંગના
કનૈયાના મુગ્ધ માધુર્યસૌન્દર્યે,
ને ધનવશ ડાલી
એવે પ્રવેશ્યો પરસાળ વટાવી
ચૂપકીધી ઝોરડે બાળ કનૈયે.
સાથ દીધા એને 'માગસખાએ
છાના છાના યે સરકી સરકી,
ને માંડી માખણચોરી.

એ જાણું એક અન્ય વળંગનાએ
 ને લશ ફેણું ને જાણ્યો કદાન,
 “ સખી ! જો જરા નેત્ર ઉપાડીને
 યશોરામ્બીના કનૈયાના ખેલ;
 પૂરો નટખટ છે આગલાય । ”

એ મદિયરવેળને
 જગમગી અણુચિતરી વળગૃહિણી
 ને જાણ્યો કનૈયાનો દાન.
 “ કૃષ્ણગૃહ ! જાણી શીખો છો કદા
 છાતી એ તરકરિયાની । ”

અને નિદાળી રહી એ
 કનૈયાની મોહક મૂરત
 એવે ત્રીજી પ્રવેશી
 મુખડે મગકતી મરકતી.
 પછી ટોળથી રહી
 “ બહેતી ! જાણ મ મગ પ્રમાતે
 સ્યામસુંદર મૂકે પપાયા,
 ને પૂમ... પૂમ... મદિગમુજને
 હુ રમે રતી ચબી રાટે
 ત્યાં તો ખજુબોદ રમી
 ને ખેંચ જાં રાસના નેત્રા.

ગોળીમાં ગોરસ છત્રધુ.
અર્ધ ખાધું ને અર્ધ દોળ્યું.
હું યે ઓછી ગતરું કેમ ?
શ્યામ મુખ ગોરું કીધું મેં
લીંપીને મહી-માખણના થર ! ”

એવે ઝાંઝર ઝમક્યા
ને પ્રવેશી અન્ય એક વ્રજગના.
“ સદિયર ! સુગી કનૈયાના શાળુપાણી વાત.
પછી આઝ્યો મુજ ગૃહે
ઠેકતો ઠેકતો જાણે મરકટ.
અભરાધએથી માંડ પાડી
મહી-માખણ ને ગોરસપાટલાની ! ”
અર્ધ અટકાવ્યું એ વેળુડુ
ને કહ્યું અન્ય કે વ્રજવસનાએ,
“ સખી ! પાણીડા ગધ'વી જમનાજી,
એવે ગૃહે આઝ્યો કનૈયો
સ ધાત હતા મક'ટસેનાના
તુજ પુત્રના ચે હતા સાથ.
અધર અભરાધએ દહીંદોળી
કાણી કરી વદાવી ધાર.
આણુ, ત્યાં નીરખી નીસરણી —
આળગોય ને ઉપર કદાન.

હાકવ દીધી ને ઉગામ્યો હાથ,
સરર...સમકયા તુફાની બાળ,
પણ સરપી મુગ ધરણીએથી ગાગર !
હું ભીંચ ને ગાવ નાદા.
વોધ મા ! ગેં રહેવાય ગોકુલિયે ? ”

અને ચાલી ત્રાળગતા
નર્મ કહાનકુર ચોર,
રાત કગરા માત પરોદા કને,
પગ ઊણો વટોળ એવે
ત્રજભૂમિની ઝીણી વેળુનો.
ગાવમેનાએ વાગ કીધી
મૂઝાઇ ગાપી ને ઊણો કાન !

અને.....
ત્રજગણીએ ગનણી વાત,
ઘરો દીધો કુરર કનેપાને,
તોય વાત ત્રજગોપામતાની ન માની.
જરોદાએ કનેપાને એનાએ પછી
ને ઉપાવજ આપી સતોડી ગોપી
પછી કીધુ કે “ જલત્તે કાન
જો આવે તમ મૂદે તો
આવ!! તે રજા ગી !

શાંત ગોકુળિયું શું અશાંત કરવું છે ? ”

અને.....?

બાળ કનૈયાનું પડ્યું મોં.
એ નિહાળતી'તી હરખે હસતી
મગ્નનાર નેત્ર-મિંચૌલી કરતી.
પછી કનાઇસેના જામી.
બાળ કનૈયાના હતાં સરધસ.
મકંટે સાથ દીધા એમાં.
મહી ખાધ અને ગોળા ફાડે,
અને કરે મહિયની રેલમછેલ,
અને પછી.....
એ હતું ગોપાંગના પ્રભાવતી મૃદ.
ગર્વિષ એ ગોકુળ ગોપાંગના.
કહેતી કે “ વાદું કનૈયાનો કાન
ને સોંપું હાથ નંદરાણીને । ”
પણ એ જગત.....
રહ્યા છે કાઇના કે
ગોકુળની ગોપાંગનાના રહે મર્વ ?

અને ઊવટી કનાઇસેના,
ને ઊછળતો બાળ-સાગર
બાળક્ષીલાએ હેલે ચડ્યો.

ગૌ-વાસને ખાંધ્યા હોડ્યા,
ખીસા ખેંચ્યા ને છોડી ધેતુ,
ને મચાવી ધૂમ ધમાધમ !

એ સુણી.....

દોડી પ્રભાવતી ઝગડી.
“ શા કોલાહલ છે આ ? ”
પણ કોલાહલ મચવૈયો બાળ
ને નાની કનાઈ સેના
લપાઈ ગયાં હતાં ઓથે !
ને પ્રભાવતીએ માંડ્યાં પછી
છૂટેલાંનાં બંધનગાંધણાં.

એવે સાગ લીધે

ને પ્રવેશી કનાઈ સેના
મદી-માખણના ઊતરા ગડ.
મટ્ટી તોડી, ગોળી ફેડી,
ને દીખી ઓરસની લાંબુ.
બાળગોપ ધરાયા અને મરહટ ધરાયા
ને ધૂમ ફૂલા ધમાધમ.....
રેવળી તીક મદી-માખણની.
પછી જાગ્યો નિદાએ પેડ્યો
સુમટી ખખી ને રાજ આંમળી

પ્રભાવતીનો પાળણેથી બાળ.
 ‘ ઉંવાં...ઉંવાં...ઉંવાં...ઉંવાં... ’
 ઓ બાળધ્વનિએ
 પ્રભાવતીના ચમક્યા કર્ણ,
 ને પુનઃ ગૃહે માત પ્રવેશી.
 એવે સરકી કનાઠમેના,
 ધણુ નાસતો અપટાયો
 બાળસૈન્યનો સેનાની કહાન.
 કાન ખેચી લપકાક દીની,
 ને ખેંચ્યો કર ઝાલી
 રાવ કરવા નંદરાણીને ગૃહે.

ઓ દસ્ય.....

દસ્યમાં હતી હર્ષની હેલી,
 ને પ્રજલલના કહેતી હતી ટોળે વળો
 કે “ નટખટ નંદકિશોરને
 આજ વઢશે માતાજી,
 ને દસ્ય ચાશે લાખેણાં.
 લવો લાધી છે અમૂલ્ય પગ.
 ચીડવાને બાધશું ચાડિયા
 પ્રીતે કહાનકુવરના આજ, ”

અને પ્રભાવતીકરકેદી

કનૈયો કરગતો વઘો,
 “ હોડ મુજને, ગોપી !
 નાર તુ છે શાણા.
 અમ નિર્દોષ તુજાનને
 ન અધાય ગણીને અધિએ.
 અમે તો નાના નાના બાળ ! ”
 અને ધૂરકી પ્રભાસ્તી,
 “ કનૈયા ! નાનાએ વાઝ્યાં દાટ
 તુજાનાયક થઈ ભમે ડ
 તે ગોકુળના ગાળયોક આગ
 માતાઈ વઢશે ત્યારે
 મોટાઈના મુકામે માન ! ”
 “ શાણા ગોપી પ્રભાસ્તી !
 સુમેયી કરજે માતાઈ કને રાત.
 ખજુ લગ્ન લાખેણી તારી,
 ન રી તુ નિર્મલગ્ન ભામે છે !
 મે પેતુ નિદાગ છે ગોપટ દ બિબુ
 અરતઅરત તારા ચીર
 રા દરદ છે નિરાળા ! ”

એ મહાકાવ્ય કનૈયાવેળે
 પ્રભાસ્તીના નંરે રીધ
 મોકુળના મરવા મોપ.

બાળલીલા કનૈયાની નિહાળતા
મરક મરક મરકતા મુખડે,
પણ પ્રભાવતીને બાસ્યા નિજને નિહાળતા.
ને પ્રભાવતીએ સંકાર્યાં
લગીર છોડી બાળ કનૈયાને
અસ્તવ્યસ્ત અંગનાં ચીર.

એ દાણ.....
એ દાણ હતી ત્વરિતતાની.
કનૈયામિત્ર પ્રભાવતીમુત
કનાઇબાગસૈન્યે હતો.
એણે પારખી નેત્રસમત્યા
બાળલાલ કૃષ્ણકનૈયાની
ને લીધાં કનૈયાનાં સ્થાન !
પછી માતાએ અન્નહુતાં ઝાલ્યો નિજ પુત્ર,
પાલવડાનાં ચીર સંકેરીને.

અને..... ?

એ નંદરાણીગૃહ.
ગોપી રાવે પધારી
ગરવા એ બાળલાલને લઇ.
“ માતાજી ! બહુ થે વાર કીધી રાવ
કે બાળખેલ આપ લાલના

ગોપુલે મૂકે છે મરગદ.
આજ સ્વનેત્રે નિહાળે ! ”

અને ગોપી પ્રભાવતીએ
બાળ આંધે ધકેલ્યો રોપે,
બળે સંસારે દાખવતાં
ફરી વદતાં વદતાં,
“ માતાશુ ! ચોર ઝાલ્યો છે આજ.
માન્યતા દશે આપની કે
છે બહુ ડાહ્યોડમરો,
પણ ગૃહબદ્ધાર તો...? ”

અને છલુકો કરતી પ્રભાવતીને
નિહાળી રહ્યાં વશોરાણી.
“ શા છે આ ખેલ ? પ્રભાવતી ! ”
“ માતાશુ ! પેળો છો તો વ પ્રશ્નો છો
તો રમરો દીં પહેલાની વાત.
મેં રાત કોપીતી રાતે
કે કુંજર કનૈયો ગૃહે પ્રવેશ્યો
ને દાડી મદિગંતી મટકી.
પણી ન્યાં જાણવા જાઉં ત્યાં
મેંએ કણું છાંટ્યું મદી
ચુજ નેત્રે મુંજીમુંજીને.

એવે હું ગ્રહી લૂંછતી,
 ને છટક્યા કુંવરજી જાના,
 પાણુ આજ લાવી છું ઝાલી.
 માતાજી ! ન્યાય દેજો.
 ગર્વો છે ન દજીતો નેસ
 કંસરાજ્યે થે પ્રતિષ્ઠાભર્યો. ”

અને હસ્યા જગોદાજી,
 “ પ્રભાવતી ! પ્રભાતને ય રપરી લામે છે
 રજનીતી સ્યામ હાથ,
 ને અધકારે અટકાઈને તે
 તુજ પુત્ર મનસુખ્યાને પેખ્યો કનૈયો,
 તુ વ્રજમા સર્વ કનૈયા હશે ? ”

અને હાસ્યના છૂટ્યા ફેરાં
 સર્વ વ્રજગના ને નંદરાણી મુખડે.
 પછી અન્યોન્ય દીધી તાળી
 કે “ કનૈયાએ ક્યાં કેર. ”

અને ગૃહબહાર.....
 દોબાવી સંચરતી હતી
 પ્રભાવતી નિજ પુત્ર કરે મહી
 રાખની દેતી દેતી રાડ.
 એવે કનૈયો આવ્યો

ને વઘો વેળુ ધીરા,
 મંદમંદ વેગને દાસ્ય,
 " ભક્તો ! રાવ કરનારના રોગાયા
 મદદ મતિના અદ્ય કંકર;
 પગુ ચેતને, શાળી ગોપી !
 આજ તો કરમાં દીપો પુનઃ
 કાલ દમશ પતિ રથાને,
 ને નિદાગમે ગોકુલગામ;
 પ જે પત નદી રહે પ્રભાવતીની । "

વેરાળા દાસ્યનાં ફૂલ
 નિરીક્ષણદાર અન્ય ગોપી મુખદે.
 દેસા આજના આનંદના,
 ને હિલજા ઉમ મતર મ.
 પછી ગોપી સમૃદ્ધે મળી,
 ને ઉજળો ગોરસદિન.
 પ્રપંચસ્મૃતિ મરી માપામનાની,
 ને એક ગોપીએ પ્રદ્યો કનૈયો.
 ને સંચરી પુદારતીપુદારતી
 માઠ દેતી ગોકુલમેળીએ કે
 ' રામ દ્યો મુગી. '

મે સુખી.....

ઐ જાણી.....

નંદરાણી હરખ્યાં દેયે,
 પળ પછી ઝગકયા
 સુણી એક ગોખજાળખેલ
 કે "જાળરમણે રમતો"તો
 જાવરામ સહ કનૈયો,
 એવે માટી ખાધી
 ને ભર્યાં ગાલ મુખડાના. "
 ઐ સુણી યશોદાજીએ
 બલરામને બોલાવી પ્રશ્ન્યા
 ને વાત જાણી માટી ખાધાની.
 પછી રોષયુક્ત વેણુને
 વઢતા વઢતા વઘા,
 " કનૈયા ! ક્રુધા મહી-માખણુની
 શુ આજ પરિણમે છે મૃત-મક્ષણે ?
 કનૈયા ! આવ સમીપ ! "
 ને રોષયુક્ત વઘાં વેણુ,
 " મો ફાડ ને ફરાવ પ્રતીતિ,
 નહીંતર ખાઈશ માતાના હાથનો માર ! "

ઐ રોષવેણુ હતાં.

પણ પછી માતૃદેવાએ
 બાળ-મુખે સૌન્દર્યભાવ નિહાળ્યા,

ને મદી ભાસી વિશ્વભાવના.
 પછી મન અગમ્ય વિચારણાએ ચડ્યું.
 એ વિચારે વિચારે.....
 વિશ્વપ્રતિબિંબ બિંબાકાર
 ભાર્યું નિજ પુત્રમુખડે !
 કૃષ્ણેનામ્ય ગતેન રન્તુમસકૃત્-
 મૃદ્ભક્ષિતા મ્વેચ્છયા
 મત્ય કૃષ્ણ ક પયમાદ મુમલી
 મિથ્યામ્ય પદ્યાનનમ્ ।
 વ્યાદેહીતિ ચિકાસિતે ચ ઘદને
 દન્દ્યા સમસ્તં જગત્-
 માતા ચમ્ય જગામ ચિસ્મયપદ્
 પાયાત્મ ય. વેશયઃ ॥
 “ કૂલો, બા ! રમણ ગયો અવ તદા
 આધેવ છે મુનિદા. ”
 “ સાચુ ? કૂલુ ! ” “ હલે છ કોલુ ? ”
 “ મુમલી ”-“ બોલુ જ, જો મોલુ. બા ! ”
 “ લોલુ ”-તે રિક્તેન એ વદનમા
 આખુ નિદાગી જગત્
 માતા વિરમપમૂઃ જોદની જની
 રક્ષા કમે કૂલુ એ.

અને ?
 આશ્વંમુખ ડોશ્યા નંદરાખી.

“ શા ચમત્કાર રૂપિએ !

ભાવનાની એકત્રિત એકાગ્રતા આજ

શું વિશ્વદર્શન કેન્દ્રિત કરે છે ?

ઓ જગત.....

માયા...માયા...શું સર્વ માયા ?

કે સત્ય દર્શન છે સમગ્ર વિશ્વનું આ

મુજ દેવ-પુત્રમુખડે ? ”

અને એ સમગ્રણ્યમત્કાર,

મર્ચમૃતેષુ ચાત્માનમ્ ।

મર્ચમૃતાનિ ચાન્મનિ ॥

શા શા એવા યશોદાજીએ

આત્મચિન્તને ઓળખ્યા ?

પંડી આત્માએ પેપ્પુ પરમાત્મનું સ્વરૂપ,

ને દીડું બ્રહ્માનું બ્રહ્માડ

ભારતભૂમિએ ઝોકુસ દીડું .

મહી ભાર્યા નિજ પ્રતિનિબ્ધ.

એ હતા માતાના સમ્યગ્દર્શન !

“ યથા ક્યદૈ તથા સમગ્રૌ ।

બ્રહ્માડન ધારણે મૂક્ષમ પરમાણુના

સમસ્ત વિશ્વની રચનાએ

શુ આટઆટનાં સામ્ય ?

એના પ્રભાવ.....

ને મહામાયાના ભ્રમ
યશોદાજીને વિચારસાગરે
મહામન્યન કરાવતા હતા.
એવે આત્મ-એકાગ્રતાના
લાગેલા તૂટયા તાર.
વિલીનતાએ અનુભવી વિરાટભાવના.
વિદ્વેષ થતાં સંસારનું ફરી જણાયું
ધૂમરીઓ ખાતું સાંકડું ચક્ર,
ને પુત્રપ્રેમ પુનઃ જાગ્યો.
માતાએ ગોઠે લીધો દહાન,
ને લાલન-પાલન; ને લહેરી માત
કનૈયાના બાળ-આનંદસ્વરૂપે.
પગી માતાને શ્રેષ્ઠ ભાસ્યો
માનવજગતે બાળ-સંસાર.
સિદ્ધોઽસિ બુદ્ધોઽસિ નિરંજનોઽસિ
સંસારમાયાપરિવર્જિતોઽસિ ॥ (મદાલસા)
અને એ હાલરકું ગાતી રહી.

એવે.....!
 પાકુગૃહે બિઝગતું દુગ્ધ
 તાપે બિભરાયું તપી !
 ને ફેડ્યાં નંદરાણી...પછી
 “ માતાજી...માતાજી...”
 ને ગગને ગુંજતા રહ્યા
 કનૈયાના બાળપુકાર.
 “ શા ઉધામા લોપુપતાના
 છે ગોકુળગોપાંગનામનડે !
 વ્યાપાર કરે છે મહી ગોરસના.
 લોભને નથી થોભ ! ”
 અને મંદ હરયો કનૈયો
 એ હાગ્યે હતી લક્ષ્યભાવના.
 “ ઓ ગોકુળ ! ગાજશે તુજ ભાગ્યધારી
 ભાવિ પ્રગ્નના
 ભારતે ઝરવા સાદ ! ”
 અને ફરી “ માતાજી ! ” વદીને
 નેણલાં ફેરવ્યાં કનૈયાએ.
 એમાં હતા પરોક્ષ સાદ
 ગોકુળની બાળસેનાને
 કે મહી લૂંટી માખણ ખાય
 ને સર્જે હૃષ્ટપુષ્ટ દેહ.

અને એ સેનાની

એ બાળલાલના બોલ
ભયઝરતતાની દેતા'તાં હાય.
અને એ છાયા રહી...
ને કનૈયાએ દીધી દોર.

પણ આજ.. ?

કનૈયાના પુનપ્રેમે
હૃદયેહૃદની કીમી હતી
માતૃપ્રેમની યે મીઠી મગ્નક
ને થકબ્યા ન દરાણીને
પ્રરવેદે ભીજવી ચીર.
પછી માતૃપ્રેમની મીઠી ઝાળે
ભાન છટકવાના દાખરતો
પુરાયો બાળલાલ મરકતો.
“ હા...શા ” માતાજી વદા,
“ કનૈયા ! બેસને ખીલે બાધીય.
-આવડા તે કેવા તુફાન ! ”
“ માતાજી ! તુફાન, તુફાન, તુફાની !
માખણુ બાધા તે કહો હો આપ.
માખણુ ન બાય મથુરાનાસી.
એમ પિનાજી કહેતા'તા
કે શહેરના તકવાદી જીવન છે !
ગોકુળના આમ્ય બાળ

મહી-માખણ લૂંટણુદાર સેનાને
 સ્વમૃદે લૂંટે સંચર્યો,
 વહીને યે વાર વેણુ,
 “ માતાજી...માતાજી... ! ”
 એ વેણુ વેણુ હતા મર્મ
 માખણુની ખાળતરકરતાના.
 ને પછી ફેાડી વયોવણુની ગેળી
 તાકીને કંકરનાં નિશાન.
 પછી ખાધાં ને રેલાવ્યાં મહી
 ને મહી-માખણુનાં પાન કીધાં.
 પછી મર્કટને કીધી સાન,
 ને ખાંડણિયે કનૈયેા ઊભો,
 શીંકાએથી કરતો લાંણુ
 ગોકુળની વાનરી સેનાને.

એ નિહાળ્યું...
 ને મરક્યાં માતાજી.
 પછી સ્વાર્થ રમર્યો લક્ષ્મીનેા
 ને મથુરાની મહીમળર રમરી.
 “ કનૈયા...કનૈયા... ! ”
 માતા જસોદાનાં વેણુ
 હતાં રોષધ્વનિમિથિન.
 “ માતાજી...માતાજી...! ”

એ બાળલાલના બોલ
લપગ્રસ્તતાની હેતાં'તાં હાથ.
અને એ હાથ રહી...
તે કનૈયાએ દીધી દોટ.

પણ આજ...?

કનૈયાના પુત્રપ્રેમે
હૃદયેહૃદની કીધી હતી
માતૃપ્રેમની ચે મીઠી મળક
તે ચક્રવ્યા નંદરાણીને
પ્રસ્વેદે ભીજવી ચીર.
પછી માતૃપ્રેમની મીઠી ઝળે
લાવ છટકવાના દાખવતો
પુરાયો બાળલાલ મરકતો.
“ હા...શ! ” માતાજી વઘાં,
“ કનૈયા ! બેલને ખીલે બાંધીય.
આવડાં તે કેવાં તુફાન ! ”
“ માતાજી ! તુફાન, તુફાન, તુફાની !
માખણુ ખાધાં તે કહો છો આપ.
માખણુ ન ખાય મથુરાવાસી.
એમ ચિન્તાજી કહેતા'તા
કે શહેરનાં તકલાદી જીવન છે !
ગોકુળનાં આમ્ય બાળ

માખણુ ખાઇ મહીડાં પીને
 ગાયું ચરાવી વનવન ફરે ! ”
 “ કનૈયા ! નાને મોઢે છે તારે
 મોટી મોટી મથુરાની વાત.
 સર્વ ગોપાંગના ગોકુળ ગામતી
 રૂં છે રૂં એક કનૈયાએ
 ઘરે ઘરે જાળ બગાડ્યાં છે ! ”

અને માતાજીએ લીધાં
 દામણાં કનૈયો બાંધવા.
 બાધે બાધે ને બે તસુ ઘટે !
 ને ફરી ફરી માતાજી રોળે
 બીજું લઈ બેવડ કરી બાધે,
 પણ ન બધાય કનૈયો એથી.
 ને એમ એમ રોપભરી માવડીએ
 મૂઢે ખુટાડ્યાં દામણાં,
 પણ ન વાળી સીધી માંડ !
 એવે હરયો કનૈયો,
 હારયે સમજતી બેવડતી બૂલ.
 “ લુચ્ચા ! બાધાણો ને ? ”
 “ માતાજી ! પુત્ર જીયો.
 આપે પારખ્યાં મુજ હારમ ! ”
 અને દામણાં બાધ્યા

“ ભૂતભૂતૈયાં કેવી ! માતાજી ! ”

“ કનૈયા ! હું ભૂલી ધડીક,
પણ તુમને બાંધી બાંધણિયે
બો રોજની ભુતાવીશ ! ”

“ માતાજી ! શો કરો છો રોપ !

આજ લગી ઉથાપ્યું નથી

તે ઉથાપે કનૈયો વેણુ ?

પણ કીધી મેં સત્ય વાત.

આટઆટલી ગૌવાં દૂડે

ને ભરાય માખણમટકી,

તો ય વેચાય મથુરાનગરીએ !

માતાજી ! અવશ્ય ભાસે છે

કે દહીંમંથન ને મહિંગના દામ

બાળકાલનપાલને કરતા હશે વિચ્છેદ ! ”

એવે નંદજી આબ્યા...

“ યશોરાણી ! શા માંડ્યા છે ખેલ ?

કનૈયાએ માત-પિતા બાંધ્યાં

બાળપ્રીતની રસમંચિત્રી બંધણીએ,

પણ આજ બાંધો છો કનૈયો ! ”

અને હસ્યા નંદરાય,

“ યશોરાણી ! આજ પેપું છું

વહેવાર સંસાર-સાગરે

છે માનવજીવન ક્રમ,

પણ લોભના ડાઘ
કુખાડે છે મનોભાવનૈયા,
રથૂજી વ્યવહારખડકે અથડાવીને
સફર અટકાવે છે આધ્યાત્મિકતાના હોડલાની ! ”

એ નંદવેણુલે
હરખતાં હરયાં નંદરાણી
દામણે બાંધતાં કનૈયો.
“ ઓકુળના ગરવા રાગન !
રાવ કરે છે મજાંગના
કે નેસડે નેસડે કનાઇસેના
ને કનૈયો નટખટ સેનાની
મહી-માખણુની કરે છે લૂંટ ! ”

અને.....!
અટ્ટ અટ્ટહાસ્ય હસ્યા
કનૈયાને પંપાળતા નંદરાય,
“ પૃથક્કરણુમાં નથી સિદ્ધિ,
છે ઐકીકરણુમાં.
કનૈયાના બાળભાવ
સુખદ ભાસે છે મજાગોપાંગનાને,
ને એ ભાવ છે કનૈયાની સૌન્દર્યભક્તિના.
રાવ છે બાલ દૃષ્ટિની.

ગોપી આમંત્રી બોલાવે છે
ને પકડે છે કનૈયોઃ
પછી મડિ છે રાવ,
ને આનંદે છે અવલોકીને કે
જેવાં વઢ્યાં યશોરાણી
ગોકુળના ગોપાળ કુંવરને ! ”
એ નિહાળીને મલક્યો
આછું આછું એ નંદકુંવર
બાંધિયે બંધાતો બંધાતો,
ઓ જગત... !
બ્રહ્મા બ્રહ્મડિ છે
બંધન મોહમાયાનાં.
બંધન સત્ય કે અબંધન ?

(૮)

યમલાભુનમોક્ષ

અને.....?

નંદકુંવર બાંધ્યો બાંધ્યો
અબંધનની કરતો પ્રતીક્ષા
બાળદેહના શ્રેષ્ઠ પ્રાપ્ત્યે
ખાંડણિયાને ખેસવતો હતો.
ઓછે ઓછે અંતરે
પછી ઓળંગી ગૃહદ્વાર
કનૈયાએ કગ ભર્યાં બે.
એવે બે અભુનમૃક્ષ,
લોકો કહેતાં જોને યમલાભુન,
નાના નાનાં જાતે નાનાં
તો ય ગણ્યાતાં વૃક્ષ.
વિશ્વતું વનરપતિશાસ્ત્ર કહેતું
કે છે એમને નિત્ય બાળતત્ત્વ

અનિત્ય સંસાર-વૃક્ષજીવને.
 અને એ વનસ્પતિસૃષ્ટિએ રહેતા
 કાળપર્યંત બાળ નાના,
 યોગજગતે જોમ
 બાળયોગી સનક સનકાદિ
 છે ને બાળદેહે
 આયુષ્યની અવધ લગી ?

એ અવધ હતી
 અર્જુનવૃક્ષના યે આયુષ્યની.
 કનૈયાજીએ ખેંચાતું આહરિયુ થંભ્યું
 એ ધમલ-વૃક્ષ આડે,
 ને બળે બાળકનૈયાએ
 ભરાયેલું ખેંચ્યું, ને
 ખેંચાણું નાના મૂળ;
 ધરતીના ઉપના પડેથી
 વૃક્ષ ઊખલાં, ને પછી
 માનવ એ પ્રગટ્યા મહીંથી
 કર જોડી પ્રાર્થતા પ્રાર્થતા,
 ગાતા કનૈયાનાં કરન.
 “ પ્રભો ! હિમાદ્રિએ હતા અનુચર
 મણિગ્રીવ ને નલકુબેર,
 અમો પુત્ર કુબેર ભંડારીજીતા

સેના કરતા'તા સુદગવાનની ! ”
 મહિત્રીના વેણુ અરોધી
 વચન વધો નનકુબેર
 સુણાવતો બાળકનૈયાને
 એ નિહાળતો હતો કનૈયો,
 ને મુખડે હતું મલકામણુ
 “ પ્રભો ! મદનના મદની છે વાત
 સક્ષેપે સુણુને આપ
 ગિરિકૈલાસના રમણીય ઉપવને
 વહતી ગગાને તીર
 વારુણીના પૂર્ણ પાને ડાલતા
 વિહાર કરતા'તા એ નિરકુશ
 યૌવનમદ ભરીભરીને
 નિર્ઝલ લલના સગાથે ! ”

અને કનૈયો મનકયો,
 “ વૃક્ષપરિણત માનવ !
 સુણાવો કથની પ્રીતે
 સક્ષેપમા પણ સર્વ પૂર્ણ ! ”
 “ પ્રભો ! એવે વીણા વાજી,
 ને અમૌકિક નાદબજ નાદે
 સૂર રેલ્યા બ્રહ્મભક્તિના
 પણ અમ કામમદોન્મત્તો

કામોત્તેજક સૂરાવલિ લાસી,
 ને જળમાં નચનારીનેહે
 છકી માણી રહ્યા મદ્યેલા ! ”
 “ પછી.....? ”
 “ પ્રભો ! નમ્ર નાર નમણીએ તો
 મુનિ નારદ આગમન પારખી
 સાળુએથી ઢાંક્યા અંગ;
 પણ અમ ભે ગર્વોલા
 નમ્ર દેહે નાચતા રહ્યા,
 સાત-લાન ને લજ્જા વિસારીને,
 એ નિહાળી.....
 મુનીશ્વર ક્રોધ્યા.....
 ને શાપ્યા અમને.....
 અગમ્ય યોગપ્રભા હતી
 નારદજીના તત્ત્વસંકર્ષણની.
 પંચમહાભૂત અમ દેહાવલિને
 આકાશના ગોરાંબે ઉડાડી !
 પછી જળમાં ઉતારીને મુનીશ્વર
 વીણા બજાવતા વદા કે
 ‘ અવધ દઉં છું મુજ યોગબળે
 કે યુગદાયર ને કળિસંધિએ
 થશે કૃષ્ણાવતાર..... ! ’ ”
 એ બોલે હતી મલકતી સમસ્થા.

“ પ્રભો ! આપ મહાતુલાન
 અવશ્ય કહા'તા નારદજીએ
 ગણી ગણી નક્ષત્રતારા,
 નક્ષત્રમહ, જ્યોતિર્વિદ્યાપ્રભાવે
 પણ પછી, મુણે જાગમદાત્મનૃ !
 અવધ દઇ અમ મુક્તિની
 નારદજીએ સાધ્યા નાદમહા
 બજતી વીણાના સૂરે સૂરે,
 તે ડોહાબ્યા અમ આત્મા,
 પછી યોગપ્રભાએ સૂક્ષ્મ શરીરને
 પચતત્ત્વના અદૃશ બંધન દઇ
 તે પછી બાધી યોગધટિકા
 સસાર-સમયના ચક્રાવાયત્રની,
 કે યુગદ્વાપરે કૃષ્ણાન્તરે
 ઊખડે યમનટક્ષ
 ને પુનઃ પ્રાપ્તે
 રથૂલ દેહ પચતત્ત્વેથી.
 દેવ ! યોગપ્રાણવ્યે વીણાધારીએ મૂખ્યા'તા
 અમ કાળજૂતા રથૂલ દેહઆકાર
 યમનટક્ષનાં મૂળાંતરે,
 કે કાળઅવધે ઊખડે વૃક્ષ
 અમ પ્રારબ્ધપ્રાણને,
 ને આમ્પામિ પચતત્ત્વ

પુનઃ માનવદેહઆકારે બંધાઈ ! ”

એ સુણીને.....

બાળ કનૈયા નેણુલે

બ્યોમમંડળે સાધ્યા એકતાર.

પછી પ્રમ્ન્યું જ્ઞાના જ્ઞાંડને

કે ‘ શાં છે અવનીએ

યોગનાં સિદ્ધ પ્રાપ્ત્ય ? ’

યોગસૃષ્ટિ ઊડતી ભાસી.

મહોથી મુંજતા હતા નારદવીણાના નાદ.

એ સુણી બીન બજ્યું

કનૈયાના આનંદઅંતરનું

કહેતું કે ‘ તું છે.....

યોગજગતનો યે મહાયોગી,

યોગેશ્વર કૃષ્ણ ! ’

(૬)

રાધિકા-મિલન

એ હતું વૃંદાવનગમન

ગોકુળનાં નર-નારતું.

ગોધન કમરી ઉડાડતું હતું,

ને ગોવાળિયાના ગીત-લવકાર

મગ્નવતા'તા વૃંદાવનવાટ.

ખિરાણુ હતી ગાડે વ્રજગના;

ને ધમ...ધમ...ચાડાની દાર.

શું વૃંદાવન જીતવા ગોકુળ

પધારતું હતું ?

ગિરિ ગોવર્ધન ને યમુનાજળ,

વૃંદાવનની વન-વન-વનરાઈ

ઉદ્ધાસતી કહેતી બારી કે

‘ ગોકુળનાં ગરવા જન !

સોદામણાં વ્રજનાં વાસી !

વૃંદાવન સોદાવો છો આજ,
 તો સુણુને સદેશ—
 વ્રજભૂમિની કૃષ્ણદ્રુપતાએ ને રસપાને
 ક્ષતશે-કૃતશે કૃષ્ણ
 ગૃહગહના આળખાગના,
 ને ધેનુ ચરશે સુધીર,
 વાસગી વાજશે વૃંદાવનનરાઇએ
 આન દસ્વરૂપ કનૈયાયોગે,
 ને આન દસમીરે વિસ્મૃતિ થશે
 સસારે પ્રવર્તતા પ્રપચની.'

અને ?

એ વૃંદાવન પાસે
 કાળી કામળી કનૈયાએ ઓઢી,
 ને લીધી વાકડી
 માથે મોરમુકુટ મૂકી
 ગોપાળ મન્યો ગરવો,
 ધેનુ ચરાવતો યમુનાતીરે,
 વનવનતી વનરાઇએ મહાલતો,
 મયૂર દેખી મયૂરપગનીએ,
 નાચતો ને કરતો કેકાર.
 એવે કાવન ખોનતી 'કુ...ઉ...ક'
 અને એ રખતે પણ ફરી ખોલી 'કુ...ઉ...ક'.

આ તે કોઠિલાટહુકાર
 કે અનુકરણ કો'કનાં ?
 અવલંબે છે અનુકરણ
 કળાચાતુર્યની શ્રેષ્ઠતાએ,
 એ આનંદસ્વરૂપ હતો
 નંદગાંવનો નંદદુલારો.
 એ આનંદપ્રતિભા હતી
 વૃષભાનનગરની રાધાદુલારી.
 કુમાર સંગે હતો નંદકુંવર,
 ને કુમારીઓ સંગે હતી વૃષભાનતનયા,
 કાનિન્દીના કાઝામણા કાંઠે.
 એ સોદામણું દૃશ્ય નિહાળ્યું અણુમણુ
 ગૃહે ઊભી એક સુદરીએ,
 તે શિરે બેડલું ધરી
 એ ખીજી કને ગઈ ઉદ્ધાસભરી
 ગીતમાં કહેતી કે “ ચાલ, સખી !
 રાધિકા પાણીડાં પધારે છે ! ”

○ ○ ○ ○ ○

વેરો વેરો ને પન્થે ગુવાલ,
 રાધિકા પાણીડાં પધારે !
 કુમકુમ ચાંદસો દોરી લક્ષ્મીમાં,
 સેંથીએ કેસરની આડ;
 રાધિકા પાણીડાં પધારે !

ઉપાના રંગની ખાંધીને મેખલા,
પ્રાધા તિમિરના ઉદાડ;
રાધિકા પાણીડાં પધારે !

(સપ્તી)

યમુનાકેરા ઘાટમાં હેલે ચડયું પ્રભાત,
રાધિકા શિર ઐડલું ઝીંને અરુણપ્રકાશ.
રાધિકા પાણીડાં પધારે !

સપ્તી ! પે'રી લે નૂતન શણુમાર,
રાધિકા પાણીડાં પધારે !

સપ્તી ! પે'રી લે કંકણ ફૂલહાર,
રાધિકા પાણીડાં પધારે !

° ° ° ° °

પછી એ હતું પનઘટ...!
ને બીડ હતી પનિહારિણીની,
લટકચટક ડગલાં ભરતી;
લચકતી કટિએ મહભરી
મૂલતી'તી શિરે જેડું ધરી
યમુનાના પનઘટે પનિહારણુ.
એને પ્રીતે નિહાળતો હતો...
ગોકુળનો ગરવો ગોપાળ.
શું સૌન્દર્ય રમણાએ ચડયું
હતું યમુનાકાંઠે ?
કનૈયો હતો ગોવાળવૃન્દે

અપાદના મદભર મેઘ શો.
 ધૌવને દતા એના પ્રવેશ.
 મેઘકાળે ઇન્દ્રધનુષ્ય શાં
 ગગનનાં શોભન રૂપસૌન્દર્ય
 રમણીયતામાં કરતાં દતાં રમણુ.
 એનાં નયણાંએ દતા
 નાયંતા મોર-ચક્ર.
 પછી દગખાણુ લાગ્યાં
 પનધટે એક પધારતીને.
 એ દતી વૃષભાનકુમારી.
 યમુનાએ પાણીડાં પધારતી દતી
 મોહામણી સદ્વિધર સંગે,
 શિરે સોનલાતું બેડલું,
 ને મોતિયન ભાતીગળ ઇંટોણી.
 સાધતી દતી રંગઓદણીના સાથ,
 ને રાધાકેશાવલિએ મૂલતાં દતાં
 કેવડા ને માલતીનાં પરાગ દેતાં ફૂલ;
 ને ઝમક...કણ્ઠકુંડલની
 હાંચ પડતીતી ગોરા મુખડે;
 કમ્પરાળાં નેણુદાં દતાં,
 ને ધનુષ ભમ્ભરકમાન,
 મહી દતાં કીટીનાં બાણુ
 કામણુમારાં યૌવન હેલતાં;

ઝીના હતી કલહ સિણી શી,
 મહી ગોખતો એકાવન હાર;
 હાર સતત ઝીના ખાતો હતો
 ધૌવનના ઉરહેલાએ,
 હમક પગનોએ ઝાઝર-ઝમકાર,
 ને નૂપુરધુપરી રણુકાર
 યોગીન ધ ધડીક ઝુનાની
 રાગ ને ત્યાગની સ ધિએ મૂકે.

અને બેડા શિર પર ધરી
 ધૌનનમદ બૂવતી એ રમણીએ
 ડગ ભર્યા સાહેલો સગાથે
 આજ ઉછરે બેઠળતા'તા
 કાળા નીર કાનિન્દીના
 બેડલેથી જ્યકાઈને ભી જવતા
 રાધાદુનારીના નવરમ ચીર,
 કે પછી નીતરી નીતરીને
 અગે સ્પર્શે એાઢણીએથી,
 શુ ગોરીના ચે શ્યામ કરવા રમ ?
 અને કાનિન્દીના વહેતા જળના આરે
 કિશોર કનૈયે ગોવાળ
 વૃન્દાવતની વતનનરાઈને
 અનિમેષ નિહાળી રહ્યો

સુણુતો મધુરા ઝમકાર
રાધિકાની ઝાઝરીના ને
મ જીન લાનજ્યવતા બોન,
‘ સખી ! ભર્યા ભર્યા બેડનાના પાણી
ઉમ ગીના બિઝળે છે આજ ! ’
“ વૃષભાનદુલારી ! કો’ક સમરયા હશે
સંકેતની ભરી છનકી ! ’

અને મનકી સહિયર
આખમિ ચૌલીએ ચીંધામણી ચીંધતી
“ વૃષભાનદુલારી ! પણ પેખો
કુળની કુસુમન હાથે ! ”

અને નિહાળાને વદી
ત્રેમની જાડીએ ત્રેમધારિણી,
“ સખી ! ભ્રમર ગુજે છે એક
વનરાઇની રસધરાએ
કે’કેટલા કુસુમાકર ભૂગ
પીતા હશે પ્રીતે કુસુમરસ ? ”
‘ કુમારી ! અમીરસ નરસૌરનાના
વૃદાનને ઉગડે છે રસછેળ
એનાં કરે અમળેલા પાન,
ને પીડાવે અમળેલી નાર

શું નથી સંસારનો આ શાશ્વત કમ ? ”

અને ડગ ભરતી સહિયરે
કાલિન્દી કાંઠે નિહાળ્યાં
લૂમ્યાંઝૂમ્યાં કમળપુષ્પો,
“ સખી ! શાં ભાસે છે કમળ સોહંતાં ! ”
“ વૃષભાનદુલારી ! સૌન્દર્યવંતાં ખીલંતાં
સરોવરિયાંનાં રસવંતાં ફૂલ ! ”
“ સખી ! જળકમળવત્ ન્યાય તો પ્રવર્તે છે
આ સંસારસરોવરોએ ને ?
આ સંસારસરોવરિયામાં યે
ક્યાં નથી પ્રવર્તતા જળકમળવત્ ન્યાય ? ”

અને મલકી સહિયર
નયણું નિરખી વૃષભાનતનયાનાં,
મહીં હતા મીઠા કે’
શું છાના નિહાળતાને સંદેશ ?
અને મણિમય મુગટે ઝમક્યું
મેરપિચ્છ ચંદ્રકવંતું,
શેભંતું ધનશ્યામના શિરે;
ને મૃદુભાવ ભરી મુખડે મલકી
નિહાળી કુજવિહારીને,
ને કનૈયાના તારામૈત્રકે...

પુષ્પધન્યાના હતા આણુ,
 જે ગાધિકાને યે વાગ્યા,
 તે ચિત્રાવનિએ ચિત્ર શી ભાસી
 યમુનાના સૌન્દર્યસોહંતા તરે.
 દેયે એને ધાવ હતા
 સ્વામરૂપ ધનસ્વામના,
 તે હરે આહવાદી આપ્યા કર એણે,
 કે નેણુમાણુ કનૈયાના
 આછીઅ ડી યે એઢણી એળગી
 હરપુષ્પને યે વીધીને
 ભેદશે તો નહીં ને કુમારીદેયાને ?
 “ વૃષભાનદુવારી ! સ્વચ્ચતા પામે,
 સસારે છે શ્રેષ્ઠ જળકમળત્તુ શુવન,
 એ આપ વેણુના
 ગગનપ્રયાણુ તો નથી
 કરી ગયા ને ? ”
 “ જાહેની ! ગગને જીડીને અવનીએ આવે ! ”
 અને બેડતુ પનિદારણુ રાધાદુલારીનું
 સરકયુ શિર પરેથી,
 ને બીજાની હરપાવવદ્યતા ચીર
 અવનીએ જીધુ વળ્યુ !
 “ વેાય મા . હું બીજી ! ”
 એવે કનૈયો આગ્યો,

લજ્જાવના કે ચડાવના

એડના ?

અને પ્રસરી અમોલ પળ

કનૈયાના યૌવનઓજસ

સહિયરને ચે આજતા હતા

ને માનડા મુકારતા જુષભાનકન્યાના

અણુગણુ પ્રણયની કેદે

ડગમગ ડોનતી હતી

હિરે હતા લજ્જના ક પ

સરતા હતા પાનવડાચીર

એને માડ થભાવતી ત્યા

છૂટતી હતી શ્યામ કેશાવિ

પુષ્પ વેરતી માણતીના ગૂંથ્યા

“ પુષ્પ વેરાવ છે, કના રૂગાર-પુષ્પ-ધારિણી !

પ્રસરશે પરિમન એના

ને ભ્રમર ગુજશે ગુજારવે । ”

એ કનૈયાવેણુને

વદન મનમ્મુ જુષભાનદુનારીતુ.

‘ ભ્રમર ગુજશે તો દહશુ ગજરા ગૂંથી

અમ ફૂલનાડીના ફૂલના । ”

અને મનમ્મી સહિયર

પઠી મતકી મતક-વેણુલે,

“ મોગપિચ્છમુકુટધર !

વૃષભાનતતથા સખી મુગ્ધ

રમ્યાણા દેશે મનરા ગૂઘી.

પણુ ગૂઘ્યા ફલકાની પાખડીએ તો

નદિ પૂરાય ને જામર ? ”

“ કુમારી ! જળક્રમજવત્ સમોક્ષા

ભાસે છે તુજ સદિપરની.

ક્રમજને જલન-આદર્શ પેખો

આ સંસારના સરોવરિયે એણે,

તો રજનીના પથરાના સામાજ્યે

એ ફળીએ ડાલતો ડાલે ભુંગ

રાત્રિર્ગમિષ્યતિ મધિષ્યતિ સુપ્રભાતમ ।

માર્યાનુદેષ્યતિ દમિષ્યતિ પંકજધી : ॥

પણુ પછા પ્રમાને

શુ ન ઉડે ઊધડતા ક્રમજેથી જામર ? ”

જાને.....!

આન દના વાસા સમીર,

ને જાડી ગમિકાઓડળો.

પડી સોન્દરની પ્રકટી પ્રમા

એવે વધો એડ્યું દરને

ફુંવર કનૈયે સાલ,

“ જયમાનદુમારી ! પ્રદો એ સિરે ! ”

“ વૃંદાવનસૌન્દર્યકુમાર ! અહું કેમ ?

આપ સ્પર્શ હૈયું ડાલે

ને દૌમાર્થને લાગે ડાઘ;

વળી લાજે લાખેણી લજ્જા

ને લઘુવયમાં લાગે લાંછન.

વણુઓળખ્યાં ક્યાંય દીકાં છે

કિશોર-કિશોરીનાં સ્પર્શન ? ”

એવે આવ્યું પનિહારણુબૂથ.

હર્ષનાં ચડ્યાં પૂર,

આનંદનો ઊછળ્યો મહેરામણ,

ને વદી એક આવંતી,

“ શું બ્રહ્માનંદુલારીને

વણુઓળખ્યા છે નંદુલારા ? ”

અને એકે ગાયુ

ને અન્યે ઝીલ્યું બેડલાં ઝીલી

રાસગીત એ રસીલી ને રસિયાનુ:

“ ભૂલે છે રે ભૂલે છે, બ્રહ્માનંદુલારી ભૂલે છે.

હાં રે, નંદુલારાને ભૂલે છે !

બ્રહ્માનંદુલારી ભૂલે છે !

નંદ્યાવાનો નટખટ હૈયો,

હાં રે, ગોપીજનહૈયે પ્રપુલ્લે છે,

બ્રહ્માનંદુલારી ભૂલે છે !

યમુનાને ધારે ધેનુ લઈ આજ્યો,
હાં રે, કાળી કામળી ને જાંસરી જૂને છે,
સપ્તભાનદુવારી જૂને છે !

જૂન્યા શું રાધિકા ! પરિચલ કનૈયો ?
હાં રે, એમાં અનંત ધણાડ રૂલે છે,
સપ્તભાનદુવારી જૂને છે ! ”

રામ યંજ્યો ને વહી રાધિકા,
“ કોણ ? ન દરાયના કહાનકુ વર !
પીછાણ આજ પ્રીતે લાધી.
અમ તૃપમાનનગરનાં વદતાંતાં લોક
ન્યારા ન્યારા નટખટ એલ
આપ મહાનુભાવી જાળવીયાના ! ”
અને.....!

એક મહોલ સમીરની
લદની આદૃશાદક વાદ.
“ તૃપમાનદુવારી ! મહાભાગ્ય મારા મે કે
મજસૌન્દર્ય મેટ કિશોરીનાં
લાવણ્યવતા વેળુ શુભુ શુ આજ.
મધુર કામળા જમવાના રૂપ
રાધિકાએ કિન્દિત જ મે છે !
કેદિક લાંબા લેખું એનાં ! ”
અને કામજુગમ કનૈયાના નેજાવાની

નયનકટારી ઉરે વાગી
કાયા કંપાવતી રાધિકાની,
એ કાંઠડેભર્યાં મૂલનાંતાં
કાલિન્દીનાં વહંતાં નીર.
કો'ક સંચરતી'તી પાણીડે
ભર્યાં ભર્યાં જોખનભરી,
કો'ક ખેડાં માંજતી,
ને કો'ક પનઘટેથી ગૃહે સંચરતી'તી.

એ હતાં પનઘટદૃશ્ય
કાલિન્દીના ધારે.
એ હતાં શાંત અખોલ
વૃષભાનકિશોરી ને નંદકિશોર,
ત્યાં સહિયરે તોડ્યા લજ્જાઅંધનના અખોલડા,
“ કૃષ્ણજી ! આ છે યમુનાપનઘટ.
પનઘટે ન હોય પ્રીતનાં ભણુતર.
ભણુવાં હોય તો પધારજો કાલ
વૃંદાવનની વન-કુંજન-ગલીમાં. ”
એને અવરોધી મનકી રાધાદુવારી.
“ કૈયાજી ! રડા છે કુસુમપરાગ
વેલીની આહ્વાદક છાંયડીએ,
ચૂંટશું સંગાથે રંગરંગ ફૂલડાં
ને ગૂંથીશું ફૂલડાંની માળ

રસખટાની રસછાંચડીએ.

પરિમલ છે મધુરા મધુરા

આ રસો ને .. ?

“ રસદેશની રસેશ્વરી !

ફેટફેટવાએ રસનિભ ત્રણ

અરવીમાર્ગ છે ? ”

“ રસરમેશ્વર ! પધારજો ગોરવી સમ સ ગાયે,

બળવતા પે શીખવીશ પ્રાતે

માર્ગ ડરાજ વધવે જ્યારે

મગનેથી આદ્સાદક કિરણા સિ

એવે વાટડી નિરખીશ

મુજ સાખી સદિયે સ ગાયે । ”

અને મલક્યા નવનો રસાળ

ડમ ભરતાં પે જાતાં જાતાં

“ સખી ! આલ, કામજુગારા દદાનજી પે

ક્યાક જાહી પે કામજુ દરી

સાન, બાન ને મનગ્ર મેલા રી । ”

અને અન્ય વેળા

રૂનયાથી રજુ વજ્રમુપયુ,

“ રૂવી દામ પડી મગ્નનરાત્રીએ । ”

(૧૦)

વત્સાસુરવધ

અનેરા પ્રભાવ યમુનાના,
આનંદના હેલે ડોલાવે મનસ્તરંગ
એ સૂર્યતનયા.....
ભગિની યમરાજનીએ
કલેશ નિહાળ્યા યમદેશે.
જ્ઞાત તોળતો હતો એકનિહ ન્યાય
પુણ્ય પાપનાં ત્રાજવે તોળી.
પાપીની બેસતી છાત્ર,
ને પાંગરતા પુણ્યવાન્.
પછી રવર્ગે પધારી યમુના,
ને દીઠાં ત્યાં નિત્યયૌવન
પણુ ન હતી પ્રપંચવિરમૃતિ.
એવે નારદ વીણાધારીએ
માર્ગસૂચન દીધાં માનવસંસારનાં

કે પધારે સૂર્યતનયા ભાગ્યધરાએ
 સ્વર્ગેથી ઊતરીને.....
 આત્માને સૂર્યગૃહે મૂકી,
 પંચમદાભૂતના પંચતરવે;
 પણ રાખી એક જલતરુ
 મેઘગાદળ સંગે ઊતરે
 હિમાલિના કાલિન્દીશિખરે,
 ને લહે તદાવનમા સ્થને
 યુગદાપરની પ્રતીક્ષા કરતી,
 ને પાડી રમરતી રહે યુગચક્રે
 કુખળાતારે બાળકીલા
 ને ગોપાઓના પ્રપચ-વિરમૃતભાવને

અને પાડી!
 યમુના સગરી ભારતભૂમિએ,
 આશિષ લેતી સૂર્યહિરણ્યના,
 પ્રેક્ષા કાપની કાલિન્દી રૂપે
 માનવજીવનના માનવમસારે,
 ને વજ્રમિશે રેણવટા પ્રેમ

✽ ✽ ✽

એ કાલિન્દીનો કાળો
 યોનમોન હતો પ્રકૃતિ-લીલા મેઝે
 વિરમૃત મમાપ્રપચગતે

ધેતુ ચરાવતા હતા ગોપ -
 આનંદ, શાંતિ ને સૌમ્યતાએ.
 એવે અપાર આનંદ ચરતી ધેતુને
 ને ગરવા ગોકુળગોવાળિયાને
 ધણે પ્રવેશીને ભેઘો
 કંસરાજ્યફરજારના એક
 માયાવી માતેલા બલિવદે;
 મયાવી ધૂમ ધમાધમ,
 ને રંજાડી ચરતી ધેતુ;
 ઉદ્ભગ મયાવ્યો ગોવાળવૃન્દે.
 “કનૈયા...કનૈયા...કનૈયા...!
 પછી પડ્યા પુકાર.
 અને કનૈયો.....?
 રાચતો રાધિકાજીના સ્વપ્ને
 સ્વહૃદયે કરતો હતો રમણુ
 અનંત સૌન્દર્યના અતરવટદારને
 પછી સુણી સાદ બહિસ સારેથી
 નિલેંપી જોગન કનૈયો
 કર્મસંસારે કર્મ કરવા
 ઝપટે ઊડી પાથો,
 ને માતેલા મથુરાધણુના વૃષભ વત્સાસુરને
 દેવી દેહબળને અનુપમ જોમે
 આભે ઉછાળી ધુમણિયા દંધ

ધરતીએ દાખ્યો નિર્જીવ !

અને... ?

પ્રસર્યો અત્યાનંદ...
આનંદે નાચ્યા ગોરાગિયા
ને પ્રસરી આનંદમ્બા.
ઓ સંસાર..... !
સત્યાનંદ તુળ વસવાટે છે
મન-નિરોધની મહાદશાએ;
પણ અનિષ્ટ આસુરી-તત્ત્વ
શુ અવરોધે પ દશે
નિરોધ-મેઘસિદ્ધિ પ થે ?

(૧૧)

રાધિકા-માલા-ગ્રંથન

“ સખી ! મધ્યાહ્નના ભારકરતેજ
આજ વસમાં ભાસે છે.
વાટ જોઇ જોઇ યાકી
તો ય આબ્યા નહિ વનમાળી ! ”
“ વૃષભાનદુહારી ! પ્રીતિના પથે
લાગે છે નયનાંના દોર,
જેમ યાતકને લાગે ચેટક
વર્ષાના મદભર મેઘનાં
કે વધીને ક્યારે સમાવે તૃષા ! ”

એ મુણી વિચારઆલે રૂખી
લમણે ટેકવી કર
નિરહિણી વૃષભાનતનયા કે
શુ પ્રથમ મિલને લાગતી દશે આવી

પ્રીતની પૂર્ણ સગન ?
 સમીર વાતા હતા સુધીર
 રપર્ષતા વિરહિણી-દેહે.
 “ બહેની ! કનૈયો છે કામલુખારો,
 વૃષભાન-નગરનાં મેં કહે છે લોક.
 શું સાંધશે એ મુજ પ્રીતિના દોર ! ”
 “ વૃષભાનદુલારી ! ચક્રારને મેં છે સદા મ
 ચન્દ્રિકાની ચાંદનીના દોર ! ”

એ સદિવરવેળે
 રસપ્રલને ડાલી રાધિકા.
 ગૂંથવા ફોરમબરી ફલમાળ
 મલક મલકી ઊઠી પછી.
 વૃક્ષપટી વેલછવિથી
 “ સખી ! સાથ કે ફલરી-નૃત્યે ! ”
 દી એક ચૂંટપું કુસુમ
 પરાગતું પાંખડીએ પાંખડીએ.

એના મહરંદહેમાએ
 દેલતી વદી સદિવર,
 “ સારીલી ! વીજો એકલાં યુગ્મ
 ને જૂથો મનમોદન માળ,
 લખીશ્રુખી ફલવેલીએથી.

રા છે દુરાગ્રહ વળી મુજ સાયના !
 દુલારીય ! સહુણના સંગાથે
 પછી સાત કરી સહિયરવૃંદને સંચરાવશે
 કે બેના ઐક્યની લાધે
 અણમૂલી એકાન્ત પળ !”
 એ રસિયા સંગાથ મિલનનાં
 સહિયરવેણુને લાખ્યાં સ્વપ્નાં,
 ને જોલે અડધું રાધિકાદેહું.
 ભરિં ભરીં ભરિં ભરિં,
 ને માંડી વાટડત્રીએ મીટ;
 પણ પાંપણ પટપટી પટી
 એકાગ્ર દષ્ટિએ,
 ને અંજલ્યાં લોચન ઘેરાં.
 મદધેન નયણે લારણું.
 પછી આછીઆછી વે નિહાળી વેલી
 લળી ઢળી ડાળીએથી.
 મહીં કો'ક કો'ક ફૂલડાં
 ઋતુપ્રકૃતિતાની અવધે
 મૂળતાં હતાં આછાંઆછાં.
 એવી મૂળરેએ વદી
 વેણુ વૃષભાનકિશોરી,
 “ સજની ! છબીલો છે નંદનંદન,
 અલ્લખેલો કામણુગારો.

વારી જાઉં છું એજાયેજા હું
 મોહનની મધુરી મૂરતે ! ”
 “ દુલારીજી ! મામિક ને અનિર્વચનીય,
 દિલને ડોલાવતાં, હૃદયપર્શી
 આજે આય વદો છે વેણ.
 નેણુસાં નામે છે પ્રણયખાગમાં.
 જાણે ચક્રારી કનૈયામુખચંદ્રની
 વાટ જોતી વિરહવ્યથાએ ! ”
 અને આંખ મીચી રાધિકાએ,
 ને સત્પુણી સદિયરે કાપી સાન .
 છાના આવતાને અધીરા આવવાની,
 અને એણે નેણુસાં દાખ્યા !
 ને વદી રાધાકિશોરો,
 “ સખી ! પ્રીછયો છે નેણુ દાંકંતાને ! ”

• • • • •

“ સખી ! કદાને આવીને નેણુ દાંકણાં,
 કે રમતીંતી કૂસડાંના ખામમાં.
 નેણુ તાની કારમા નેહ ક છાંક આંજ્યા,
 કે રમતીંતી.....
 મારી આખડીતી કાપીમાં કાશુદ્ર દાંનજી,
 નવનેથી દેવે સરી આજ્યા,
 કે રમતીંતી.....

અંગઅંગ-સ્પર્શને કીધાં કર-દર્શન,
 નેશુકાને નેહે કુસાગ્ર્યાં,
 કે રમતી'તી.....

હેયે મારે હેલતો ને કંચુકીએ લે'રતો,
 હાર-સંગારનો ગૂંથી લાવ્યા,
 કે રમતી'તી.....

પ્રણયના બાગમાં પ્રેમ-ફલ-ફારમે
 મારાં સાન-ભાન-મનમાં મેલાવ્યાં,
 કે રમતી'તી.....”

પ્રતિભેદિનીની જાણે સર્વ શોભા
 સૌન્દર્યે રમણીએ ચડી.

અને એ બિખર્-રમણ કરંતી રમણીએ
 લલગ્નના લયો લયો ભારે
 પહેરાવી ફૂલડાંની માળ.
 એના મકરંદ લેધ
 દ્વિગણા પરાગ બહેલાવવા
 કનૈયાએ ગૂંથી હાર-સંગારનાં ફૂલડાંની માળ.
 પછી માનિનીએ માન માગ્યાં
 પ્રણયે ઓઢી લલગ્નના ચીર.
 એનાં આવરણ ફેલી
 અપી કનૈયાએ માળ

હાર-શૃંગારની હેતે-પ્રીતે,

અને એને સન્માન્યા
સ્નેહસોહંતા સ્વરે વદીને
સ્નેહ-વારિધિ સ્નેહ-કિશોરીએ,
“ પધારો ન દુધારા.....!
અમારાં સન્માન છે સ્નેહે.
પણ સ્નેહની શી આવી
છે અવગણા આપની
કે સમયના વ્યઙ્ગ્યા દગ ? ”
“ રાધેદુષ્કારી ! વિવંચનાં છે મહત્ત્વ
પ્રતીક્ષા કરનાર ને આગંતુકના
મિત્રનના મૂલ્યાંકનમાં
ઉદ્ભિન્ન બનેલા અનારદ્રિયો
કૈસા સુતરિત માણે છે
અધ્યાનક મેષના આગમને । ”
“ કૈયામાય ! કૈયું નથી મેષ,
મૃદુ આર્દ્રતા દેવાની
મેષનીત્યો એ છે સ્વચ્છ ને પાવકસંક.
પણ હશે અમમા અવગુણ દાષ
કે મોઝા પધાર્યા મુગરિ ! ”
રસગુજને ગુણ રસ્યાં વેણ.
એને પ્રીતી પ્રીતી

વેણુ વદ્યા ધનરયામસાલ,
 “ રાધિકા ! અવગુણુ તુજમાં છે.
 તુજ ચંદ્ર શા મુખડે
 નથી સૂર્ય સરીખડી ઉષ્ણતા,
 તુજ સૌન્દર્યોન્નત્યવત્ત સૌન્દર્યં દેહે
 નથી કામશીતલતા મુજ પ્રત્યેના પ્રેમની.
 તુજ પ્રકાશિત દેહે
 નથી રજનીના અંધકાર.
 તુજ સમુદ્ર શા પ્રેમ-મનડે
 નથી પ્રણયના શોષ પડના ! ”
 અને એ વેણુ કનૈયાનાં સુણી
 મરક મલખી રાધિકાની સહિયર.
 “ કૃષ્ણજી ! શોષ નથી; એ છે એક
 મહાદોષ મુજ સહિયરમાં ! ”

અને.....?

લૂમતીભૂમતી હતી
 વનકુસુમે ખેલતી વેલ,
 એની આડ લીધી
 શરમાઈ શાણી સહિયરે
 કે કૌમાર્યવંતીના કાડને
 કુમાર આજ પાંગરાવશે
 લોવાય ને લૂંછાય નહિ એવા

શ્યામ, સુંદર રંગ છાંટી,
ગોરીના ઝો ગોરા રંગે
શું રહેશે ઘનશ્યામની રંગ-છાંપ ?

અને દૂરદૂર યમુનાકાંઠે
શાણી સદિયર બિંબી અકેલી,
મિલાવતી કાલિન્દીનાં વહતાં નીરે
મનડાના મધુર તરંગ.

અને કનૈયા-રાધા
બેઠા મીઠી વનરાજ્યમે
“ રસેશ્વર ! ત્વ રસ રસાન્યા રસોત્તાનમાં
પ્રથમ ભજારીને પ્રેમનો પાઠ ! ”
“ રસેશ્વર કનૈયા ! હું છું નિમિત્ત
પ્રેમ-પાઠ-ભજતરે.
અમિનર પ્રીત વધે વધે છે,
મૃતિ પુષ્પારે છે એનો કમ.
છે નર નારના નિત્ય આકર્ષણ
હું એ પારી ગઈ છું તુજ સ્વરૂપે ! ”
“ રસિણી ! હું એ મુગ્ધ બની વેચાયો
તુજ હાથ-કમળની ઝાં અતેરી મધુરતાએ ! ”
“ કનૈયા ! હું લેયાળી વણમૂલે,
પણ આક દવે મુજ મન ! ”

“ રસિની ! મૂઢ્યાકન પ્રેમતા નથી
જ્યા મળ્યા મનોમન.
તુમ અગે છે ભર્યાભર્યા માધુર્ય,
ને કામણુ છે પ્રણયકન્નરાગાં બુકીએ.
કેટકેટલા ગોરાગિયા ઘેવા કીધા છે ? ”
“ ન દકનૈયા ! ઘેવો કીધો છે મેં અણુનમ ગોરાળા
ગરવો ગોકુળ ગામનો.
શા પછી અન્યને ઘેવા કરના ? ”

અને ફગ મર્યો કોનાહન
ઘેનુ ચારતા ગોરાગિયાવૃંદે,
ને ચમક્યા રાધિકાદણું,
પણ શાત ગોકુલેશ્વર
વૃદાનન-કુળે વઘા,
“ રસિની ! વાસળી સગાથે છે
લીધી કાવ કીધા વચન રમરીને.
ભણાવીશ ને હવે રસિના સ્વર ? ”
“ કનૈયા ! સા રે ગ મ પ્રથમ શીખ.
લે વાસળી તુમ ઝોળે,
ને સામવેદના વગાડ ચાર સ્વર.
' સા ' મા છે સત્તશુણી સસાર,
' રે ' મા છે રસો લે સ. ।
' ગ ' મા છે ગગનઉડ્યન પ્રણયના,

‘ મ ’ મા છે માયા, મહિમા ।
‘ સા ’ વગાડ, કનૈયા । ”

અને વાસળી બ્રહ્મ,
ને સ્વરેશ્વરે રેનાયા
નાદબ્રહ્મના મહાન સૂર !
શ્રુતિઓના ગુંજ રજા ગુજન,
ને સુણી રાધિકા ડોલી
મનડાના મેલીને માન
કે સ્વરસાગરના
છે એ મહાત નેશ્વર.
શુ એને બણાવે
રાધિકા સંગીત ?
એવે વખો ઘોઘાટ
ચરતી ધેતુ ને ગેવાગિયાને વૃદ્ધ.
કોંકનાં સજગાયા પગરવ.
“ મુરલીધર ! કોંક બાવે છે સમીપ । ”
“ રાધે ! સમીપે સચરતા રનેહો અજસી
બ્યાપખુ બે પ્રીતે બેસધુ.
હુ વગડુ મુરલી,
ને તુ કરજે જાજરજમહાર.
પડીક રમગાએ ગડગે
વગળી ચે કુજનગલી । ”

“ કનૈયા ! લોકલજ્જનમરમ્મ પરદરીને
 શું રાધાનાં કરાવવાં છે વગોતરખાં ? ”
 અને બિટી વૃષભાનતનપા,
 પાણ્ય પાનવડાની ક્રાર ઝાલી
 નંદકુંવરે તાણ્યાં ચીર,
 ને બિટીને અંગેથી સરમી
 રંગલીલુગી ઓટણી !
 “ કૃષ્ણકુંવર ! શાં માંડ્યાં છે આ તુફાન ?
 જાણશે આવતો ગોવાળ,
 ને મોંઝેમોંઝે પ્રસરશે વાત ! ”
 “ રાધા ! શ્રવણે સુખ પામશે
 ને આપણુ લીલાનાં ગાશે ગીત ! ”
 “ લાલા ! નક્કંટ-નિર્લજ્જ વાતકત્તીએ
 શીદ મૂંઝવે છે મુને ?
 જગતે ભવાણ થશે,
 ને પિતા-માતા મુજ
 અવરોધશે ભાવિ મિલન આપણાં ! ”

અને કનૈયાએ મેલ્યાં
 લજ્જાકુમારીનાં લાખેણાં ચીર,
 કામણુગારાં નચાવતાં નપાણાં
 વૃષભાનદુલારીનાં અંગેઅંગે,
 સૌન્દર્યનાં કરતાં રસપાન.

અને એ ઓટતી હતી ઓટણી
 એવે પગરવ વધ્યો,
 ને રાખા લપાણી
 લૂમતી વેનડીની ઓથે,
 ને પ્રકટ્યો એક ગોવાળગાળ.
 “ કનૈયા ! ધૂમ મચો છે મહાધમ.
 પર્વત શું એક પ્રાણી,
 ફૂર, ભક્ષણ-અપેશાએ
 ફાડે છે મોટું મોં !
 તુજ વિના હોય ઉગારશે ! ”
 “ આગગોપાળ ! ધીરજ દે સર્વ ગોવાળિયાને,
 ને અંચર પ્રથમ તું.
 પગથીપગથીએ દોરડેં છું તું.
 પગ છપાયો છે અરી એક ચેર
 મદામનુ મુજ ચિત્તડનં દરીને;
 પાશુનં લઈ હુ આઝ્યો અરસ્ય ! ”
 અને ત્યરાએ દોડ્યો આગગોવાળ,
 ને છાની સંતાપેલી શોધી,
 “ ચોર.....ચોર.....! ”

અને અરદોષીને વધી
 જયમાનક્રમરી ત્યરાએ,
 “ કનૈયા ! કમં ગોખં કાર્યે કર્મે જસાચર ।

રંગગડ છે ધેનુસમૂહે ! ”

“ રસિની ! પ્રણય શીખું છું તે

તુજ પાસ ? ”

“ કનૈયા ! પ્રણય શીખવાનો નથી અવસર.

કર્મસંસારે તો છે કર્તવ્યભાવના.

જાણે એ જગ જીતે.

સંચર તુજ કર્તવ્યનેમે.

ધણા દિ' સંગાથીલા મિત્રનના

છે રસવૃંદાવનવનરાધએ ! ”

અને ખંસી સંગાથે

લકુરી દીધી રાધિકાએ !

ઓ જગત.....!

કેટકેટલી નીવડો છે જગતે

નરને નિવડાવનાર નારી—

કનૈયાનાં ભાવિ ઘાતી

રાધાકુમારીઓ ?

(૧૨)

બાકાસુરવધ

ઓ મગી ધમાધમ
કનૈયાને અદૃષ ભારી.
એક દોડ્યો, ને અન્યે ત્વરાએ
કૃષ્ણને કાપી વાત કે
પદાડ સરીખડું બક પ્રાણી
ગોરાગિયાને આવડું છે મરી જા. .
તે કૃષ્ણે નિદાજ્યો . . .
ચાંચ ઉપાડતો ને ખીડતો
એ દુષ્ટ ય ત્રચકવત બકારસ,
ચાને આચારે ઉદરે લેતો ।

એ દત્તી કંમળગ
બક દેવની કળાએ બિછાવેલી
યમુનાના પેનુચરતા કાદડે,

કે કૃષ્ણ જો પૂરાપ મલી
તો કસની ભાવર ભાગે ।
પણ વાંચના કેટકેટલાની

ફળી છે ?

પત્રી કનૈયાએ કર્યો દૈત્યપાપચક્ર પ્રવેશ,
ને ડગમગ્યુ ગોપીટદ કે
હાની બેદદ કરે છે ગોપાળ.
પણ ખીરજ દત્તી કૃષ્ણદૈયે
પ્રતીતિ દત્તી નિજ સામર્થની ગેને.
અને પ્રવેશી કનૈયાએ પ્રજાગ્યો મહી
કાટલાકડી ને કાન્ન સી ધર્મો
ધખધખતો પ્રજ્વલિત અગ્નિ,
ને દૈત્યપાપચક્રસ ચનત
અગ્નિએ ગાળી અરોધ્યુ.
પછી ચાચ ફાગી રહી
ને મર્યો મેલાદન ખૂન...
કે કૃષ્ણે હણ્યો બકાગુર

° ° ° °

પત્રી . . ?

નદરાય આવ્યા તરારી,
ને હાફતા આવ્યા ધરોરાણી,
વજગોપી ને ગોપ સગાથે
પત્રી ગોવારણ માતાએ લીધા

ને કૂલડે વધાવ્યો કુંવરકુહાન,
 ને આશિષ્યા નંદરાય દરખલ્યા,
 “ અનેક અનિષ્ટ તત્ત્વ નષ્ટ કીધાં;
 ગંગી એક નષ્ટ કીધું કનૈયાએ આજ.
 યજ્ઞોરાણી ! ગર્ગ્યાચાર્યાનાં વેલ્ય
 રમે તો છે ને રમરણ્યાએ ? ”
 “ રાજન ! પૂતના મારી
 તે દિનો પારખ્યો તો લાસ ! ’
 અને હેસનાં મગજુંદ નિદાળતા
 ઘડીક ઘંભ્યા નંદરાય.
 અને વહેતાં હતાં યમુનાનાં નીર,
 ને કાંઠડે ચક્ષુરદિત બ્રહ્માસુરપાપખંડ
 કહેતું હતું જગન્નસમસ્યા કે
 હબના અવત્ત છે સંસારે
 પડે દાગવાના પરમ તત્ત્વ પર;
 પશુ નિહાજે છુપાવ્યું છુપાવ છે
 શું પરમ સત્ય ?
 ત્રિશાસ્ત્રાવાધિત મત્સ્યતરણ ॥

(૧૩)

અધાસુરવધ

ઐ આત્માત્ક હતું પ્રભાત,
ધેનુ ચારંતા ગોપજનો
ધમુનાને તીરેતીરે
નિદાણી બકાસુરમૃતકલેર
આગે ધપ્યા ગોજન ઓક,
ઐષ્ટ લ્યાં હતા ચારા
ધેનુઓની તૃપ્તિ કાજ.
ચરંતી'તો ધેનુ ત્યાં ચારો,
ને ગરવા ગોવાળ
દામળી, શીકા, વેત્ર, વેણુ મરી
આનંદતા હતા આનંદકોણએ,
પણ સંદેહ હતો
મધુરાના કંસગજનને
કે છે ભાગિનેય કૃષ્ણ, ગોસમૃદ્ધ.

ને કૂનડે વધાવ્યો કુવરકદાન,
 ને આશિષ્યા ન દરાય દરખભર્યો,
 " અનેક અનિષ્ટ તત્ત્વ નષ્ટ કીધા,
 નામી એક નષ્ટ કીધું કનૈયાએ આજ,
 મશેરાણી ! ગર્ભાચાર્યના વેળુ
 રમે તો છે ને રમરાણાએ ? "
 " રાજન ! પૂતના મારી
 તે દિનો પારખ્યેદ'તો લાલ્લ ! "
 અને હેવના મગજ દ નિહાળતા
 ધડીક ચંબ્યા ન દરાય
 અને વહેતા હતાં યમુનાના નીર,
 ને કાઠડે ચમનરક્તિ બકાસુરપાપન
 દહેતું હતું જગતસમરથા કે
 દબા મયલ્લ છે સસારે
 પડેલો દાગરાના પરમ તત્ત્વ પર,
 પમ નિકાત્રે કુપાબુ છૂપાય છે
 મ પરમ સત્ય !
 ત્રિવાળાવાધિત્ત શમ્યતરથમ ॥

(૧૩)

અધાસુરવધ

ગો આદ્યાદક હતુ પ્રવાત,
ધેનુ ચારતા ગોપગ્ગનો
વમુનાને તીરેતીરે
નિદાળી બકાસુરમૃતકનેવર
આગે ધપ્યા યોજન એક,
ઘેષ જ્યાં હતા ચારા
ધેનુઓતી તૃપ્તિ કાજ.
ચરંતી'તી ધેનુ ત્યાં ચારો,
ને ગરવા ગોવાળ
કામળી, શીકા, વેત્ર, વેણુ ધરી
આન હતા હતા આન પ્કોડએ,
પણુ સદેહ હતો
મથુરાના કસરાજતને
કે છે ભાગિનેય કૃષ્ણ, ગોસમૃદ્ધ.

મજલૂમિએ અરશ્ય
ન હોય અન્ન ખાળનાં
મદાન ચમત્કારી કાર્ય.

અને પછી પાઠ્યો કંસે
વિગ્નાન-તંત્રવિદ્યા-વિચારદ
અપાસુર મદાજ્ઞાનિયાને.
પછી જાજ પાથરી એણે
તાંત્રિક વિગ્નાનના બળેબળે,
ને સજ્યો મોટો અજગરદેહ.
મોજન જેટલાં એનાં લંબાણ.
રણ નાના પડાડ શો !
મેં જાણે મોટી શુદ્ધ.
મદી અપાસુરનાં હતાં
પાપે ભર્યાં પાપમાનસ.

એ પારખ્યાં દેવિયાએ
ને વેળુ દયાં સંજાધીએને,
" ગરવા જોડુલગોવાલ !
માયાની બામે છે આ
દુનિદ્ધમાનવિજ્ઞાની અજગર.
મદી છે આસુરી પાપ ! "
એ વેળુલે.....

પ્રવેશતા સગીર ખમમ્યા
 અજગરના મુખદ્વારે ગોવાળ.
 ભીરુએ પાછાં ભર્યાં ડગ,
 ને વદા શૈયસોહંતા ગોવાળ,
 “ કનૈયા ! પાપીનાં ફોડ્યું પેટ.
 તુજ સરદારી ને અમ સાથ
 પાતાળનાં ચે ચીરે પડ,
 આમને ધરતીએ ઢાળે !
 શી છે આજા હવે ? ”
 “ મરવા ગોવાળ ! થંભો લગીર,
 મરતી છે ગોવાળસેના.
 મર્વિષ બનું છું નિહાળી નેહ;
 પણ છે આયસેનાનીની રીત
 કે મોખરે સેનાનીનાં પ્રયાણ.
 ને સંચરું છું હું આગે ! ”

અને ડા ભર્યાં કૃષ્ણે
 અજગરની મુખગુહામાં,
 ને અનુસર્યાં નિયંત હૈયે
 ગોકુળનાં ગોવાળ-ખાળ.
 પછી અજગરમુખદ્વાર મિડાય,
 ને મહીં રહ્યા કૃષ્ણ.
 એ નિહાળીને.....

ત્રિમાસણાએ મુંઝાયા ગોપાળ;
માનશુકત મનડે જ્ઞાનશા
કે કેવી આવશે ભાવિ પળ !

અને મયુરાનગરીએ
આનંદમય નાચુ' કંસ-દૈયુ'
સુણી અધાસુરચક્રેથી
વાયુ-અદોલને પાદ્યો સંદેશ
કે 'કૃષ્ણના જીવન-અંતને
શબ્દ એકની નથી વાર !'
પણ કૃષ્ણે રૂંધી વાયુનળી
અધાસુરચિત 'વિજ્ઞાન-યંત્ર'ની
મુક્તિપ્રયુક્તિ ને દેલખાણે,
અને મદી વસ્યો અધાસુર
મુંઝળાયો શ્વાસરુધને.

એ હતો મર્મરપથ
જાદુકારતો અધાસુર-પાપ-સચ્ચન
પછી મુંઝવણે મદી માજ,
ને બેઠાણું જાદુરંધ.
પછી ચિરાતાં મરના
પ્રાણ ભળ્યો આમવાયુ સંગે,
ને એ હતી પૂજાદ્રુતિ

અધામુર-પાપ-વિતાન-તંત્રની.
હર્ષનાદ પ્રસર્યો સર્વત્ર.
આનંદા ગરવા ગોવાળ
પુનઃ કનૈયાને નિદાળા
દોષકુશળ આવેશા હણીને દૈત્ય !
ઓ જગત.....!
પ્રેરણા વિના પારખે કષ્ટ,
ને કરે હિતકારી કાર્ય,
અપ્રેરિતપ્રિયકરણમ્ સહ્યમ્ ।
એવા યોગેશ્વર કો'ક જ
પૃથ્વીએ કરે છે પાવનકારી પગલાં.

(૧૪)
યમુનાતીરે

એ હવે યમુનાતીરે
રમ્મ ને રસાણું પ્રભાત.
અકેલી ધૂમતી હતી એ.
અનેરી હતી એની પ્રતીક્ષા
કાંઈ કામલુમારાની.

એ ય કામલુમારી હતી.
ઉત્લાસ કાંઈકાઈ મુખડે,
ને ભૂફૂટી-બમ દના રસાળ.
ચંદનપ્રવમ સોબતા મુખડે
કર્મ-કુસુમ-મૂલ્યગાંતી
આડીઅ છી પડતીંતી પાંડ,
ને કાંઈમા હતી કુમુદમાલ
મૂલતી ઉરદેસાએ

કહેશે કેના વધ્યા હશે પરાગ ?
 ઉરકુસુમના કે કુસુમઉરના ?
 એને અંગેઅંગે.....
 યૌવનના હતા પરિમળ.
 જન્યત હતાં દૈયે સોણુલાં
 કે જામર ગુંજે ઉરકૂદપાંગામે,
 કેસરલીં પણુના છંટકારે અંકાય,
 ને કુસુમકળીએ કરે રંજન
 પ્રેમમંડપની શીતલ છાંયે
 દહધતે પ્રણયઆલિંગન.
 અતે લગ્નમણીના ઘોડ શી
 એકસડી લગ્નજાએ લગ્નજાઈ.
 પછી ધૂંધટકે તાણ્યો પ્રણયે,
 ને રમી અકેલાં રિસામણાં.

એ હતા પ્રીતિના પાદ.
 એને લખ્યા હતા પ્રણયના ઇતિહાસ
 પ્રેમેશ્વરની પ્રેમસૃષ્ટિએથી, સુણાતા હતા
 વજ્રભૂમિ વંદાવને સંદેશ.

અને.એ અકેલી હસી
 કાલિન્દીનાં નિહાળતી નીર,
 “ ગોપી યમુના ! તારા છે વહંતા તરંગ,

ને મારા છે એકનિષ્ઠ તરંગ
 કેન્દ્રિત કનૈયાભાવે.
 પિઠાણું છું હું અભિનું અભાંડ
 ‘ અહ મદ્માસ્મિ ’ ના સાનમાર્ગે;
 પણ પ્રેમબક્તિ મુજ
 -હું વૃષભાનનગરીની-ને યે
 કૃષ્ણ-આરાધિકા બનાવે છે ! ”
 એવે ‘ કુ...ઉ...ક ’ કોકિયા ટૂંકી
 પ્રભાતના પ્રીતિયા સ્વરે,
 અને એ યે ટૂંકી
 રસ-કોકિયા કનૈયાપ્રેમની
 પ્રભાતના મોહભર્ષા માઢ રાગે,
 માર્તી, ઉદ્ધાસતી, રાગ્યંતી :

• • •
 “ મારાં ગોકુળનાં ગરવાં ગામ રે,
 ગોકુળનાં ગરવાં ગામ.
 મારા કાંનાનાં કોડીયા નામ રે,
 કાંનાના કોડીયા નામ.
 મોરાલખી હું ગોકુળિયાની,
 બિમ્બી ધમુનાને તોર.
 ધેનુ ચરતી ગોવાળિયાની
 યેમી રે યેમી મદધાર

મારા કા'નાનાં કાડીજાં નામ રે,
 ગોકુળનાં ગરવાં ગામ.
 વેણુ રેલી ત્યાં શામળિયાની,
 વાતા પ્રજુષના સમીર,
 કાડીજા કાળા રસિક રસિયાની
 હેલી રે હેલી હું અધીર.

મારાં ગોકુળનાં ગરવાં ગામ રે,
 ગોકુળનાં ગરવાં ગામ ! ”
 એ જાંઝરનો છેદ્યો હમકો,
 ને એ ગીતસમાપ્તિ હતી;
 પણ ન હતી સમાપ્તિ
 ગાનારીના હૃયાની પ્રેમસુરાવલિની.

એવે સહિયર આવી.
 “ વૃષભાનદુલારી ! શાં માંડ્યાં છે અકેલાં
 લાચર્યભર્યાં લાચર્યનૃત્ય ?
 યોગસમાધિએ તો નથી ને
 યોગેશ્વર કનૈયો ? ”
 “ સખી ! અહીં નથી કહાન કુપર,
 પણ છે મુગ્ધ વેલીની એકતાર વેલણ.
 મેં નહોતાં માઝ્યાં લાચર્યનૃત્ય,
 રીઝે નહોં લાચર્યનૃત્યે કહાન
 બે હોય સમાધિરથ એ.

યોગી મહાદેવ જટાધારી
 ઉમાના લાસ્યનૃત્યે મોહા હતા;
 પણ પત્ની બાળ્યો કામ.
 પણ પેણુ છું કનૈયાએ કે
 પુષ્પધન્વા જો મારે છે બાણ
 તો કહે છે 'હજી માર.'
 એને જીતવો છે સદેહે કામ.
 એ છે યોગેશ્વર કૃષ્ણ.
 એની યુગયુગની યોગેશ્વરતા
 અવશ્ય દરી આ અરનીએ.
 નહોતર ન મોહો મુગ
 મનકુ, સખી ! "

બાતુરાગના સોહતા કિરણ
 ધમુનાનીરે કરતા હતા સ્નાન.
 જો બદેનક સી સદિશર ઊભી
 મારગડે માડતી હતી મોટ.
 પ્રમાત આજ રમણે ચાલુ 'તું.
 કાંઈપ્રનાં રૂપ-શાખા-વેલ-કુશુમે
 દ્વારમની કે કલિતા પિયકારી
 રમ છાટતા રમી દેવનિ

અને કમ બર્ષા.....

એ મોગમવને બે સદિયરે.

“ અખી ! ધનરવામ કનૈયાના

કે દી લોવાશે વાખા રંગ ? ”

“ વૃંદાવાનદુલારો ! હજી પ્રજ્વળતી જોતી છે

ત્રીગ્ગીત્રીગ્ગી આછી પામરી,

એવે ભારી સુંગાર-સપ્પાની ઉખા.

મેં વીતશે રજની સારો ? ”

“ સજની ! સુણજે એક વાત.

રજની વીતશે રસિયા સંગે,

રંગ વાગીવાગીને

એકમેક રેવાશે રંગ;

પછી રાખા જનશે સ્યામ,

તે ગૌર જનશે મોખાળ ! ”

એવે વેણુ વાગી,

રમ છવકતી, મીઠી, મધુગી;

તે ઝગકપા ગધિકાકર્ણ.

કાનિન્દીતીર ડાન તાં ભાર્યા,

તે ડાલ તોડાવ તો આવ્યો

ડાનરિયો નંદકિશોર.

“ ડાનગિયાજી ! ક્યા ડાવરવને પધારી

મુગટ ધર્મો ડાવરગૂંથ્યો ? ”

“ રાધા રસિયી ! રસડાવરઆગે રમતાં તાં

ડાહરકળી શાં ખેત્રતાંખેત્રતાં
 વ્રજખાળ ગોવાળ
 ને વ્રજખાળ કન્યકાઓ.
 એવે દીધો એકે મુગટ ગૂંચો,
 ને અન્યે ઓપાવી બંગીને
 બાંધો ડાહર-કુસુમમૂલમ્બુ.
 પછી એક બાલિકાએ માળ અર્પી
 ને આશિષ દીધી સૌન્દર્ય જીતવાની. "
 " કૃપ્ણજી ! પછી જીત્યાં સૌન્દર્ય ! "

એ વેણુ વદી સદિયર
 રાધિદાનોજૂલે દરસીને.
 એના પ્રત્યુત્તર દીધા
 મુગમુંદરાગ પ્રણયયોગેશ્વર કનૈયાએ,
 " રસિમીની રસઝરી અદ્વ્યારિખ્યાં !
 પ્રેમે જીતરા આગ્યો છું
 વ્રજમેષ સૌન્દર્યભાગિનીના રસિતાં
 મંદાગેદા અદ્વ્યમસૌન્દર્ય ! "

અને વાપા સમીર
 સૌન્દર્યજગતના, ઓજસપૂર્ણ;
 ને વરી સૌન્દર્યભાવરીપત્ની રમણી,
 " કનૈયા ! બન્નાં જે વાક્યાત્મક "

જોગાને ભરમાવવાના.
 શાળો પેળા કરી પ્રીત
 કે બાળતુફાની હું રાખા
 શાળો સદ્યારે ધણેશઃ
 પળ આજ ભાળું છું કે
 છે શાળપણના આંસા,
 તે ભામે છે તું સવાયો તુફાની. ”
 “ રાધાદુધારો ! ઉધનાવ જગત-પ્રતિદાસ
 તે શોધ મહી થી તુજ પ્રશ્નોત્તરી
 કે કેટકેટલા બાળતુફાની
 વગે શાળા બન્યા છે ? ”

રાધાદેવાનેણુને

ધ્રુમતુ ભાર્યુ બ્રહ્મનું બ્રહ્માડ.
 વિંદની કરતી ધરીએ
 યુગચક્ર ફરતું હતું યુગાન્તરે
 કાપરએ જ યુગકાપર
 શું આજ ફરી અવનીએ હતો ?
 એ ગદ્યા તે એ કદાન !
 અને પ્રસર્યું અનંત યુગમનકામણુ
 રાધિકાના રસિલે મુખડે
 વહેતા હતા કાચિન્દીના નીર
 કાળના કહેતા પ્રતિદાસ

“ કનૈયા ! ભાવિ ભાષે છે યુગદ્વિરત્ન
કે નટખટ નંદકિશોર
જંદાવને તજી બાગઉધામા
ને તજી ભગંતાં કિશોરતુકાન
ભારતનું કરશે મહાભારત,
વિશ્વભારતનાં સેવુ' સોણુમાં । ”

ઓ ગુંજી રહ્યાં વેળુ
ને લખાયાં આભઅંતરીસે,
શું જગતે યુગપરિવર્તનના
આવેખના પ્રતિદાસ ?

(૧૫)

પ્રહ્માગોપ-ધેનુ-હરણ

એ પ્રભાત હતું અક્ષલોકે.

ઝરખાટે અક્ષાણ્ઠ ઊભા'તા
અક્ષદષ્ટિએ નિદાળના સપ્તલોકને.
એને સૂર્યલોકે દીકું એમણે.

માર્તંડરાજના સુવર્ણમહેલે
હજી પોઢ્યા'તા દિનમણિરાજ.
એવે સોહંતી શય્યા ત્યજી
ઉપારાણી અધીરાં જાગ્યાં.
અસ્તવ્યસ્ત હત્યાં ચીર
રજનીના રંગ-રમણે પોઢી ઊડંતીનાં.
એક જ લટ ઊડતી'તી કપોલે.
શિથિલ હત્યાં જાગેલીનાં ગાન,
નીરસ્તાનની તાઝમી વિના

ધૈધુર ભરી'તી નપણે નીંદરડી.
કંચુકોની છૂટી હતી કસ;
ને કેસર-ચંદન-લેપન-ઢાંદણું
ઉરેથી સરી ઓટણીએ
• દીપાવતાં'તાં નવનવા રંગ.

એ નવરંગીલી ઉષા
પૂર્વમહેલના ઝૂમતા ઝરખડેથી
ભૂતોંકે ભારતવર્ષ ખડે
મજનના ગોરાગિયાને નિદાળવા ઊભી હતી,
શું પતિથી યે જાતી!
પણ.....!
શ્રુતિઓએ શબ્દસ્વરૂપ તળમાં,
ને ગાયત્રીએ યાત્રયા હતા સદામસંગમ
મજકિરીરે કૃષ્ણકૃતૈયાના.
એવો પરમ-સોન્દર-કિમોર કનૈયો હતો.
એના આનંદસ્વરૂપે
રમખાએ ગાતી સર્વ પદ્ધતિઓ.
શું ન નિદાળે એવાને
ઉધારાજી પ્રીતે ?

જ્યને ઉષાએદખી
પ્રમગાવતી રંગ ઉદયાગળે

ભીડી અનેરા સમીરે,
ને એના ઝલકસમીરે જાગ્યા
ચેલંતા પ્રભાતદેવ.

પણ પછી એ બેની વાત
ન સુણાઈ બહાજીથી.
ને પછી બ્રહ્માએ પ્રશ્ન્યા માર્તંડદેવ
વાયુદેવ-શક્તિનાં સર્વ માધ્યમ,
“ સૂર્યદેવ ! રોજ પ્રકાશો છો
સપ્તલોક ને સપ્તસાગરે.
શા છે વર્તમાન પૃથ્વીલોકના ? ”

અને પ્રભાતસવારીએ
ચડંતાં ચડંતાં માર્તંડરાજે
ધડીક થોભાળ્યો સપ્તધોડીનો રથ.
“ બ્રહ્માજી ! ભરતખંડે શોભંતા મળે
રમણાએ ચડી છે વનની વનરાઈ
કનૈયાના યુગ-અવતરણો ! ”

અને બ્રહ્માજીએ.....
કૃષ્ણદર્શન કરવાના ઉદ્દેશસે
બૂલોંકે સંચરવાનો કયોં નિર્ણય,
ને સદેશ પાઠવ્યા સનાત કરંતાં બ્રહ્માણીજીને

કે સંઘર્ષાં છે ભૂલોંકે
કોં અનિવાર્ય કાપ નિમિત્તે

અને એ ભૂલોંકે.....
મહી ભગતખડે વગ્ગભૂમિ રસાળ.
મહી સોહંતી શોભા કનૈયાની
સપ્તલોકોએ બારી શ્રેઠ,
ને ધધ ધ્રુવજાળને રૂપધા,
બાસ્યા એમને નિજથી ઉચ્ચતર કૃષ્ણ,
ને પછી પારખ કરી જાણુરા
કે અવતારી છે કે અન્ય કોઇ,
અને ધ્રુવજાળએ...
માયા પ્રસરાવીને ધેનુ ચરંતી આકૃષ્ટી
લીલુડી ધરતીએ દુઃસુદર.

એવે યમુનાજના ગોચરતટે
ગોવાગિયા લેતા હતા
મહી-માખગુનાં રસભોજનિયા

એવે એમની ને
દૃષ્ટિ ગધ અન્યની
દુઃ-દુઃ ને પછી જાગે
દૃશ્યની અવોપતી કિનિરે

અહસ્ય થતા ધેનુધનુ,
“ કનૈયા ! ચરંતી ધેનુ આજ
મજના વટાવી સીમાંત
આભે અલોપ થઇ કે
પૃથ્વીતટે ! ”

એવે વઘો બીજો,
“ મિત્ર ! આભે સંચરે તો
એના ફાડી ગોરંભા
કનૈયો મજમૂમિએ આણે
આભ ને ધેનુ સંગાથે ! ”

અને વઘો ત્રીજો,
“ સખાવૃંદ ! ધરતીને યે કનૈયો ફાડે,
ને શેષ પર થેઇથેઇ નાચી
શેષ પાડી સપ્તસાગરના
મજે લાવે ગોકુળધેનુ ! ”
અને પછી સંગાથીલાં હાસ્ય
ગુંજ રણાં, ને રણાં મલકામણાં
ગોકુળના ગરવા ગોવાળ મુખડે.
અને.....?
“ ગોપજન ! સંચરું છું શોધે ! ”
અને કનૈયાનાં ભરતાં ડો

“ રાધિકા ! મુજ મનડાના રથની

સારથિ બન તું આજ

ને જિતાવ..... ! ”

અવરોધી મલકામણે હરી

રસિલી પણ કર્મબાવ દીપંતી,

“ કનૈયા ! નહિ પુરુષ પ્રકૃતિવિહારો,

ન જિતાય એકલાં જગ ! ”

“ રાધિકા ! જગમાં હતવા સંભામ

ઠેકઠેકાએ નારીસાથ લીધા છે ? ”

પ્રકૃતિસુક્ષ્મ મલકામણાનું રહસ્ય

કહેતું તું નારીત્વના ઇતિહાસ.

“ કનૈયા ! રામાવતાર ને રામપ્રજાભિનિષ્ક્રમણ

યુગત્રેતાની છે અમર વાત.

કૈકયી હતાં અપર માતા રામનાં,

આસુરી રાજાવી હતી જેમણે

રામને પાઠવીને વનવાસ.

એક દિ’ એ દશરથરાજન સંગે

સમરાંગણે હતી સારથિ,

ને તૂટી રથની ધરી,

પછી કરપ્રકાળે દીધી આડ,

ને રથ હાંકી જિતાડ્યું સમરાંગણ.

છે ને એ નારીશૌર્યના

અમર ઇતિહાસ ? ”

ઝરણું વહેતું હતું,
 ને ગિરિમાળની ઊંડી ખીણમાં
 શિલાએ બેસી હતી રાધિકા,
 ધીક કનૈયાઓએ નિહાળતી
 કે આભનાં કરતી નિરીક્ષણ.
 દર્શન રાધિકાને સમ્યક્ એવે લાખ્યાં,
 બ્રહ્માંડ ડોલતું કનૈયામુખડે.
 સપ્તલોક ને મહી પૃથ્વીલોક.
 અનંત મહેતી ઉપર પ્રભા
 ભાખતું કનૈયામુખ ભાવિષ્ણિહાસ,
 ભૂતકાળઈતિહાસના કહેતું મર્મ,
 “ ઓ અવતારી ! જગત પારખ.
 ‘ સર્વે વિષ્ણુમયં જગત્ ’ની અકળ ભાવનાએ
 સર્જન કર ધેનુ-ગોવાળિયાનાં.
 તત્ત્વશક્તિએ દેહ ધડ,
 સૃજ લેહાન્ પંચતાર્થિકાન્ ।
 ને આત્મભાવ વિસ્તરાવી
 ઇકોઽહમ્ બહુસ્યામ્ ।
 એ બ્રહ્માંડ સમસ્યાએ
 રમણ કર આત્મચૃષ્ટ જગતે.
 રુચ્છાયા સતિમામકત્યમ્ ।
 એ છે બ્રહ્માંડધૈયાની
 મહાગહન ભાવદીપભાવના ! ”

આરાધિકા વૃષભાનંદુલારી.

“ કનૈયા ! ગોગેશ્વરસિદ્ધિ
પ્રાપ્તી છે કયા પૂર્વજન્મે ? ”

“ રાધિકા ! ગુમતે નથી પૂર્વજન્મ,
ચૈતન્યરૂપ, બ્રહ્માડિ અમર છે આત્મતત્ત્વ,
તે સ્યૂત ઢાંકાયેલો સૂક્ષ્મદેહ
વણુમીઝયો સંસારે છે
એવો છે સ્વર્ગે ઢાંકો

પણુ દિવ્ય દેહ.....
પણુ એથી પર, બ્રહ્મલોકે
તે વિષ્ણુરથાન દ્વીરસાગરે,
સાને વિદેહી છે શ્વતત્ત્વ ! ”

“ કનૈયા ! કયા તે વિદેહી
દ્વીર-શેપ-શપ્થાધારી;
અને શું લક્ષ્મીરાણી ચે...? ”

એ વેણુલે.....

મોહનની મધુરી મૂરતે

પહી હાસ્યની ધાર.

“ રાધિકા ! નિરાકાર તે નિર્વિકાર છે
પરમ ચૈતન્ય પરબ્રહ્મ.

નિરાકારો નિર્વિકારો નિરવધોઽહમઘ્યયઃ ।

નાદં દેહોદ્ધસદ્ગુણે इत्येवं જ્ઞાનલક્ષણમ્ ॥

કે રાધા-કનૈયાના નિર્લેપ પ્રેમના
હતિદાસ યુગ દાપરે આલેખાય.
શી વગા હતિદાસે અમર

બનવાની લોહુપતા ? ”

અને સર્પાં મુખડેથી હાસ્ય,
જે ઝીઝ્યાં અધરે આરાધિકાએ.
“ ગુરુવર્ધ ! શી શિક્ષા મુજને દેવે ? ”

કનૈયો હસ્યો, હસ્યો

મરકતો, મરકતો કહતો,
“ શિષ્યે ! ભણુનરે છે શુદ્ધિની આવશ્યકતા,
છે તુજ રસભોલુપ મનગાએ
એ શીખીશ પાઠેપાઠે;
પણ પહેલાં તુજ મુખકું ને અધરો,
સર્પાં છે જ્યાંથી વેણુ
લોહુપતાની વાસના લપાં,
પ્રેમ-હતિદાસ-અભિલાપ-પૂર્ણ,
એ મુજ સુન્દરસપ્રભાએ
શુદ્ધ કંઠે છું આજ ! ”

અને ડાઘી વતવતવનરાઇ,
વાયા પ્રણયના સમીર,
‘ કુ...ઉ...ક ’ દહકી કાઢિલા

ઝગઝગતી આમતેમ નિહાગતી,
એવે દીગી રસગૂથણી
રસો છે સ ને રસેશ્વરીની,
ને કાચનડીના યે ક પ્યા મનોરાગ.
પછી ફેરવ્યુ એણે દૃશ્યમર્યાદાએ મુખ

એ નિહાળીને

લજ્જતી વદી લજ્જાકુમારી,
“ કનૈયા ! વૃક્ષપ્રણે યે લજ્જાણી કાકિલા
લુજ નિલેપતા નિહાળી ! ”

(૧૬)

પ્રહ્મ-સ્તુતિ

“ ઓ! સંસાર! શાં છે તુજ સંચક્ષન!

ગોપગાળ હયાં માયા-પ્રાગ્ભયે,
તે ચરંતાં પ્રજ-ધેતુ-ધણુ હયાં,
તો ય શી જાસે છે સત્યતા ? ”

અજ્ઞાની વીતી હતી પળ,
તે પધાર્યા હતા ભુવલોક-સંક્રમણે
અજ્ઞલોકના અજ્ઞરાજન.
એવે સાંભર્યો ભૂતકાળ એમને.
એ નિહાળી સંક્રમણસંગીત્રાં અજ્ઞાણીજી
ભવિષ્યનાં વર્ણાં વેણુ,
“ અજ્ઞલોકરાજન ! માયાની મુગ્ધતાએ
ક્ષણવાર શું લોહુચ થયા ? ”
“ અજ્ઞાણીજી ! માયાનો મોક્ષ છે મહામાયાથી.

આજ હવે ભાસે છે
 મુજ માયા ને અહંતાને.
 અજામેઘાં લોહિતશુક્લકૃષ્ણાં
 ઘઘ્નીં પ્રજાં જયન્તી સરૂપામ્ ।
 માયા છે આત્મપ્રકાશઅવરોધક,
 ને અહંતા ને મમતા આવિર્ભાવ
 પ્રકટાવે છે આત્માએ;
 પણ સર્વં ચલુદ્દમ્ ઘઘ્ન ।
 ઓ ઘઘ્ન ! દીન ભાવે પ્રાર્થું છું
 ને કૃં છું ભક્તિભાવે રોધ,
 પૂછીને પ્રશ્ન આજ
 કે આવા અગાળુ રાખ્યા અમને ? ”

ઓ હર્તુ દૃશ્ય.....
 રસેશ્વરી ને રસેશ્વર
 રસદેશે લેતાંતા લાંણુ.
 એવે બ્રહ્માજી પધાર્યા.
 પૂણુંભાવે હતાં અજસિન્નમંદન,
 ને સુર હતા પ્રાર્થનાતા.
 “ પ્રભો ! આજ નિહાળું છું
 બાળદેહે ચે અનેગ પ્રતાપ,
 ને ક્ષમા યાચું છું વંદનાએ.
 ગર્વ કાઈના રહ્યા છે કે
 રહે મુજ એ ? ”

એ જાત્રાવેણીને

સંસારસૂત્ર વદી શ્રીમાનદુમારી,
 “ વંદતા પણ વંદ હેર !
 સત્ય વેણુ વદા આપ,
 સંકાનગગના યે ગર્વના કોટ
 રામે ને વતનઃમેનાએ
 ધરતીએ દાવ્યા દતા,
 મેધનાદે મૂર્ચ્છિત કર્યા સદમણકુમાર,
 ને દ્રોણાચળ વર્ષ પુનરાગમને
 અહંકાર પતનસુત અંજનિગ્નપાતા
 નંદમામસંત ભગતશ્રમે ભાંગ્યા
 તણુખનાનું મારીને તીર । ”

એ રાધિકાવેણીને

હારય વેણું કનૈયાએ,
 ને ઝીણું જાત્રાશ્રમે
 અંશેપે સમગ્યા ગાણી
 કે દીરસાગરશાપી
 અવનીએ અનતર્થા છે,

અને.....

દાણુ એક વીતી નહોતી જાત્રાના સમયચક્રી,
 ને પુન જાત્રાએ દીધા

હરી ધેનુ ને હર્ષા ગોવાળ.
શાં સમયસંચલન છે લોકલોકે !
છે ને ન્યાસન્યાસ ન્યાય
અહારિ મૂર્ખ પ્રકાશના ?

અને યમુનાતટે પુનઃ
પ્રીતે લીધાં બોજનિયાં
ગરવા ગોપાલ લાસે ગોવાળિયા સંગે;
ને ચરંતી હતી ધેનુ ગરવી
એ જ મજદુરદાવનની સુધીર
વાગેલી અહાજીએ પુનઃ પાછી પધારેલી;
ને કનૈયાની આત્મજાગ્રપ્રભાએ
પ્રગટેલી ધેનુ ને ગોવાળ
પુનઃ સમાણાં ભાસ્યાં રાધિકાને
અનંતતામાયી પ્રગટ્યાં હતાં
એ જ અનંતતામાં થતાં વિકીન.
દેયો દોષા ગુણમયી મમ માયા દુરત્યયા ।
માયેષ ચ પ્રપચન્તે માયામેતાં તરન્તિ તે ॥
(શ્રી. ભ. ગીતા)

એ અહ શાં છે સૃષ્ટિચક્ર પ્રસરાવવાનાં
ને અકલ્પ્ય તુજ સામર્થ્ય !

નેતિ । નેતિ । નેતિ ॥

(૧૭)

યમુનાતીરે રાધિકા ને ધેતુકાસુરવધ

રેમઝુમ...રેમઝુમ...

ઝાંઝર ને નૃપુર ઝમકારે

આવી રાધા ઓરી,

છતનતન...હોડે નાયતી,

ધા...ધીક...ના, ધા...ધીક...ના,

તાલ રેતી મનડાતી ખંજરીએ,

મનમોહનતી મોહાંમમાનિની.

“ કૃષ્ણ !...કનૈયા !...ઓપાલ ! ”

પણ શું નહોતો કનૈયો ?

અળખળ વહેતાં'તાં

યમુનાનાં મીઠકાં નીર.

કાઠડે વૃક્ષમૂખી વનરાઇએ

મૈના-પોપટજી રમતાં'તાં

રિસામળાંમનામળાંના ખેલ રસાળ.

દાસિન્દીના બદ્દેળા પ્રવાહે
 બનેલા કાંદણના છીછરા જળપ્રદેશ
 ગાસનાં નાનાં સરોવરિયાં
 મદ્યો જળે શૈવ્યનો
 પાથર્થો હતો લીલુડો પાલવ;
 તે ખીલતાં કમળ.....
 શોભતાં હતાં પાલવે ભાતીગળ શાં.
 એને નિહાળતી રાધિકા
 નિજ પાલવડને જમણાએ સ્પર્શી
 કે નિજ અંગેથી જનમને ચીંગ
 તીરે તો નથી પથરાયાં તે ?
 અને એ અફેલી દરો
 પુકારતી પરમ સૌન્દર્યન,
 શોભત જેના હતાં દેમે.
 “ નંદદુલારા !...રાધાના દિવાના દાર !
 શું કાંઈ નહીં ? ”
 અને સખી આવી મલપતી મવક્તી.
 “ વૃષભાનદુવારી ! શા છે આજ રૂપરંગ ? ”
 “ સખી ! કલાને કલાધર પ્રીછે;
 પણ એ કલાધરની
 અનિમેષ નિહાળું છું વાટકથી.

સખી ! વહે છે યમુનાપ્રવાહ. "

અને વલ્લા સંગીત-પ્રવાહ :

" યમુનાને કાંડે નિદાગતી,

રે...એ...એ...એ...

કા'નાની મોહકી વાટડી.

x

ગોકુળ-મથુરાની ગોરી ગાત્રન હું રાધા,

કાણુકો કા'ન મારે હૈયે રસરાગન,

આકાશે અલખેલી જેરી અનુરાધા;

જેતે પૂરે છે પ્રણયતેજ ચંદ્રરાગન,

એની રટણાએ હું જો રાચતી...

રે...કા'નાની...

x

x

x

" સખી ! વાટ જોઈજોઈ થાકી;

નંદકિશોર ન આવ્યા તો ય ! "

" નૃપમાનદુતારી ! જુઓ, દેવરાણી પણ

મધૂરરાજની નિરખે છે વાટ ! "

" સખી ! વાટેવાટે વેરી છે

ફૂલપાંખડી મુજ વેણીએથી છાડી

કે મકરદે સે'રાઈ આવે મનતો મધુકર ! "

એવે સુણાયા બરેલીસ્વર,

ને ધણુમોખરે હતો પ્રણયધીર.

રસેશ્વર-મુરલીએ ડોલતી'તી ધેનુ,
 ને ગીતનાલે ભરતા'તા ડગ
 ગોકુળના ગરવા ગોવાળ,
 " સખી ! કનૈયાની વેલુનાં
 વણકદમ્પ્યાં છે સ્વરમાધુર્વ !
 કેટકેટલી ગોપીઓ
 ઘેલી બનતી હશે ? "
 " વૃષભાનદુલારી ! બંસીનાં સૂરગાણુ
 લાગ્યાં હોય એ જ પ્રીતે ! "

પછી ધેનુધણેથી
 સરખી રસિલો સંચર્યો
 વેરાયેલી કૂલડાં-પાંખડીની વાટેવાટે
 ને ઘાટે હતી રાધા રસિકી.

એ પ્રણયધાટ.....
 ને પ્રણય-રસ-રસેશ્વરી વદી,
 " પધારો ગુરુદેવ ! શિષ્યા નમે છે
 સખી સહ-
 શા છે પરમતત્ત્વનિર્લેપતાના
 સંસારગ્રતના આદેશ ? "
 " રાધિકા ! પ્રપંચવિરમરણે શ્રવન સિદ્ધ ! "
 અને મલકામણ્યાં વેરાણ્યાં રસાળ

બે કુસુમન કળીએથી
 પછી રસ ઝગતી એક વદી,
 “ કનૈયા ! ભત્રી કહી પ્રપન્ન-નિમ્મિત્તી
 સત્ય વાત અસત્ય સસારે,
 પણ પ્રાપ્તુ છુ આજ,
 દેજે સત્ય ઉત્તર.
 ભના ! હુ કેણુ ? ”
 “ તુ આગધિકા ... ! ”
 ગરવા ગુંજ રહ્યાં પરિત્યાગવેણુ
 એને જોલીઝીનો
 મનડાએ રતન ગાલી’તી
 માનિતી રાધા-સહિયર.
 પણ પછી વેણુના વદી,
 “ કૃષ્ણજી ! મદ મનોહર હાસ્યે
 આપે દીધા ખિરદ
 આરાધિકાનાં મુજ સહિયરને,
 આરતી ઉતારી હતો એણે
 દૈયામદિરના ઉઘાડી દાર,
 પણ તો ય નિહાળ્યા નહિ હાકોરજી ! ”

અને અપરોધી વદી વેણુ
 પૂજારણુ રસપ્રિયા રાધિકા,
 “ સખી ! આરતી અધૂરી રહી

બદ્ધ બદ્ધ મેં ઝાસર વચ ડી,
આત્માએ પૂરી મેદ-દિવેસ-સમ,
નેં ઝાસરખ દીરા કાંઈ;
પણ પાડી એ ન આપ્યા !
શું અન્ય કો' મર્ગો દર્શો
આગમિતા ? "

" ગાથા સ્મિતી ! શુભ મધ્યાહ્ન છે તે,
તો સિન્ધુભાવે શુભ વાત,
ગી રાગો ભજનારને જાતિ ?
એકનિઃ વાક્ત છે જન્મને
અનેકના છે જન્મવાન ! "
એ ઉઠેલા મમરયા - પિટા
લા જા ગિર્મા ન્દી શુ ?
એવે પગરુ શુભાગે,
ને પ્રવેશ્યા જગરામ જગરામ.
" કનૈસ ! ઉદકાપાત મચ્છો છ ! "
જાને અટક્યા નિદાળી
ત્રિપુતી રસિતાની
પત્ની આજુએ અત
પીછાબ્જ પ્રીતે દહને
ગાથાધીન રસસ્વામે,
" વ્રાત ! આ જગમાનન દિની
સદિયર સગે પધારીને

શોધે છે યમુનાના નીર-તરુના
હતિદાસ ! ”

અને વહો ગધાદુતારી,
“ બળરામજી ! અમે મદિવર બે
યમુનાનીરે શોધતીશોધતી
પ્રશ્નતી’તી આભઅનીને
કે શા છે જમનાજળના
પ્રમાન ? ”

“ બળરામજી ! પ્રમાનદુતારી સગે
વાત કરતી’તી હુ ત્યા પધાર્યા
આપ કનિષ્ઠ બાત કનૈરાજી
પડી એમણે દીધા સાચ
ઉકેલ એના આધા નથી
હવે ! ”

અને ?
આગતિક રી અણુસમજી ભાસી
બળરામજીને સમગની સમસ્યા
કે યમુનાના નીરે હશે શુ પ્રેમપ્રભાવ ?
પછો વદ્યા વેણુ,
“ કનૈયા ! શોધન માડ્યા છે તે
કૌમાર્યલરી કુમારીઓ સગે,
પણ પછે ધેનુકાસુર-રજાડ

દદ-બેદદના વટાવે છે રીમાંત;
 ધા નાખે છે ગોવાળ
 'કનૈયા !...કનૈયા !'...પુકારી;
 પછી કનૈયો ઉઠે છે સમરણ
 આજ પમુનાનીર-પ્રભાવની,
 સંચરું છું દુઃ દુઃ દુઃ
 દણુવા ધેનુકાસુર !"
 અને સંચર્યા બજારામજી...
 ને દણુયો ધેનુકાસુર
 ધેનુધણુને ધા નખાવતો.
 પછી ધેનુકાસુર-ખરસેના
 આક્રમણના અતિરેકે આવી.
 એને ખાળી બજારામે,
 ને નંદકુંવર કનૈયાલાલે
 આભે ચક્ષુકાર ઉછાળીને
 ધરતીએ નિઃપ્રાણુ પછાડી.
 પછી દુર્વા અન્ય ખરના પ્રાણુ.

અને વાત પ્રસરી વળે,
 ને ધાર્યા ગરવા જન;
 ગોપી આવી ને આવ્યા ગોવાળ
 ને ગોવાળરાજન નંદજી પધાર્યા.
 બજારામ સહ સત્કાર્યો કનૈયો.

“ કનૈયા ! તુમ્મ સ્વામર્થને બળરામસંગાય.

વ્રજભૂમિને યે ઉપડે છે આજ

પરમ ગૌરવઆભગોરાંબે ! ”

એ નંદવેણુજાં ગુંજી રજાં

ધમાધમે વણસુણ્યાં અન્યથા;

પણ ઝીલ્યાં બે સહિયરકણે;

અને વદી એક,

“ સખી ! શાં છે કનૈયાનાં સન્માન ?

ઉલ્લાસે ઊડ્યું છે વ્રજવંદ;

પણ કહાનમડવૈયો કાણુ દશે ? ”

“ સખી ! માતા ધરોદા

છે કનૈયો ધડનાર ! ”

“ વૃષભાનદુલારીછ ! બૂલ્યાં તમે બૂલબૂલામણે.

માતા ઘડે બાળ લાલનપાલને.

પછી પ્રિયતમા નિપજ્જવે તર

બૃહદ્ સંસારના રસદેશે ! ”

ઓ સંસાર ! શા શા છે

રસદેશ તુમ્મ માપાએ ?

(૧૮)

કાલીયનાગદમન

પ્રેમાત આજ અનેક ઊગ્ધ,
 ને પધાર્યા સ્વદિના સૌન્દર્યમહુત
 વસતબીના વસતગણી,
 ને ઉપાએ એની પૂર્વદિશિત
 વસતરગે ખોલેલી એઢણી,
 ને જાની સૌન્દર્યદ્રવ્ય ફેંકતી
 અસ્થુરાગના વસતઝરખડે,
 પછી વાઘ મજારી લે'રખી,
 ને જીડી ઉપા-રગએઢણી
 ઉપાનાથ ઝાવતા પધાર્યા,
 .. ને જિઘ્રાધુ વસતમ્રજાત
 એ ઝડતુ વસત કિશોરગીનાની
 આજ રમણે ચડી હતી.
 નિત્યત્રીનાએ યમુનાકાકડે

ચરંતી'તી મદમીર ધેનુ,
 ને મદભર્યા ગોકુળગોવાત
 જેવંતા'તા ગેડી-દડો,
 પ્રકૃતિનાવતા નિજ દિગોરવય
 પ્રકૃતિ મુગ્ધ સંગાથે સૌન્દર્ય.
 એવે કનૈયાએ મહી યદિકા.
 " ગોપજન ! વૃષભાનનગર ને ગોકુળગામના
 ગૌયા રમે છે આજ
 દિગોરમંધની યજ્ઞશ્રેઠતાનાં
 આજ કાઢ્યા દડા-જેવને માપ
 સરદાર છું હું નંદગામજૂથનો;
 પણ વૃષભાનનગર-જૂથનો કોણુ ? "
 નિદાળો રહ્યા વૃષભાન ! મર ! મરી
 અન્યોન્ય કહેતા વાત.
 એવે દૃષ્ટિ પડી એકની
 વસત-સાહેલીઓ પ્રતિ.
 શ વસતરાણી વનરમણ્યાએ
 પધારતા હતા ?
 " સખા ! ગોકુલજૂથની સરદારો
 શિરે ગામે છે નંદદુવારાનો.
 શુ નહિ શોભાવે રાધિકાજી
 વૃષભાનનગરના દિગોરજૂથની
 સરદારી ગેડીજેવને ? "

એને બેઠા બેઠા બેઠા બેઠા,
ને સંઘર્ષા વૃષભાનનગરકિશોર
આમંત્રવા વૃષભાનદુસારીને.

અને..... ?

“ રાધાદુસારી ! દોડ છે બે કિશોરનૃપને
કે ગેદીખેસને ઘેઠ કેળુ ? ”
“ ગોપજન ! કહેતાં તાં આપણુ નગરનાં લોક .
કે દોડ છે ગોકુળસંગે,
તે સાદેલી સંગાથે નિદાળવા દૃશ્ય
અમે એ ગિતાં છોએ ધમુનાકઠિ ! ”
“ વૃષભાનદુસારી ! પત રાખવી છે વૃષભાનનગરની.
કનૈયાની છે ગોકુળજૂથે સરદારી;
ને આપ સોદાવો અમારી આજ ! ”
અને સહિયરે તાળી દીધી
મુસ્કરાઈ આડું નિદાળી,
પણ પછી વહી એક
“ ગોપજન ! હું એ સમર્થન કરું છું
કે વૃષભાનદુસારી કનૈયો હતે,
ને પત રહે આપણુ નેસદાની ! ”
પછી ગેડી ખેલતાં મયદાને
સ્વામને હતવા ગોરી પધારી.
શું ઝાંઝરઝમકારે હતશે ?

કે નેણુધાનાં મારીમારીને બાણ ?
 “ ગોપમત ! રપધાં નિદાળવા બે પક્ષની
 પધાર્યાં છે વૃષભાનદુલારી.
 પ્રતિપક્ષની દાર બાસે છે.
 શું સરદારીનાં મે સાંસા પગા છે ? ”
 એ કનૈયાવેણુને નેત્રમિચ્છોક્તી કરી
 સખી સંગે ડગ ભર્યાં રાધિકાએ,
 “ કનૈયાલાલ ! છે વૃષભાનમૂઢે
 સરદારી મુજ આજ;
 પત નહીં રહે ગોકુળિયાની ! ”
 એ સુણીને.....
 હાસ્ય વેર્યાં વૃષભાનનગરજૂથે,
 ને કનૈયાએ ટીકાટીકા નિહાળ્યું.
 “ રાધિકા ! કિશોરો સંગે નથી ખેલતા
 કિશોર કદી ગોકુળગામના ! ”
 “ કનૈયાલાલજી ! દાર પેખો છો શું
 કે વદો છો આજ
 કિશોર-કિશોરીના વર્ગબેદ પાડી ? ”

એને અવરોધી વદી
 વાણીશ્ચરી સહિયર એક,
 “ વૃષભાનદુલારીજી ! બાલિકાઓ સંગે ખેલીને
 બાળપણાએ બહુ મેં લીધી છે દાર !

હવે દોભ થાય છે કનૈયાનાલજીને
કિશોરવયે કિશોરી સંગે ખેલી
“ હા ” સ્વીકારતાં હારનો... ! ”
“ સખી ! કનૈયાજીને લાસે છે દોભ
કે હારેલાને ન પહેરાવે વરમાળ કેાઈ ! ”
“ રાધિકા ! હારેલાને પહેરાવે છે
વરમાળ તૈયે જીતેલી ! ”

અને સમીર અટકી

વઘા ન દુહાગ
“ વૃષભાનુધારી ! સજ્જ કરો તમ જૂથ;
પણ પ્રશ્ન ઉઠાવે છે ચોક
કે'વાક ખેલશે ખેવ કિશોરીજી ? ”
“ કનૈયાજાત ! મન નિહાળશે એ ત
ખેલશે ખેલ અમ પક્ષ,
તે મૂચન હશે મારાં ત્યાં
ખેવાશ કે ખેલાવીશ એની
શી છે વળી પડી આપને ! ”

અને..... ?

કૃષ્ણે મહી યજ્ઞિકા
સુસપ્તા કરતી આને વીંઝી,
તે કટાક ઝીંકી દીને !

કો'ક કહે કે 'આમે...ગઇ !'

કો'ક કહે 'ગઇ યમુનાશ્રમે !'

પણ દષ્ટિમર્ષાદા ઉદય ધી

અદૃશ્ય થઇ અવસ્થા દડી

અને ?

રમત યજ્ઞી, પણ પજ્ઞી

તેણીના ન દુઃખારાના તો ય

જેન તો નયન બ્યા રહ્યા

“ રાધાદુલારી ! પ્રતિસ્પર્ધાએ સ્વીકારે તો

હો ને પરાજય ? ”

‘ ન દુઃખારા ! એક દારે ને છતે એ,

એ છે ખેતનના રહસ્ય,

પણ ગેડીએ કાપ્યા અતરમાપ

કહેશે કેટલા હતા ? ”

‘ વૃષભાનુદુલારી ! જેનને છે નિયમ

દા' દેનારનું કાપ'

અતર માપી ગોધરી દડી

ને દેવો પૂરો દાન ! ”

અને એ સ્વપ્ન નિહાળી રહ્યા

પ્રતિસ્પર્ધા નેત્રો

એવે સદિયર નદી,

‘ કનૈયાનાન ! અમ બૂથની મર્યાદા બહાર

બાસે છે દડીશોધન

તો એ મેં છું ટાળાને ગોખી દડી
પધારને વહેલા વસંતવનમાં,
વસંતભીના માર્ત ડરાજ જ્યારે ભિંજાવે
નવરંગ ઉપમાકિરણે પ્રજની વૃક્ષવનરાષ્ટ્ર ! ”

અને સુંદર સ્વરૂપ
શું સુંદરશ્યામેયી અદૃશ્ય થયું ?

એ ધમુનાતટ.....
મહી વદંતાં હતાં અમૃત શા નીર,
પાણુ ઝહર હતા -
એ એક ' ધરા 'એ હતા ઝહર.
ઉપર ઊડતાં આલના પંખીને
ઝહર પ્રસારી અંગેઅંગે
નીરસમાધિ લેવગવતાંતા.
વળી કાંડડે ચારો ચરંતા
મૃગ શા સ્વરૂપસોહંતા
ઝહરી પવનસ્પર્શે પ્રાણી
ધરતીએ ઢાળતા હતા નિર્જીવ.

એ ઝહરી ધરામાં
દૂખી હતી દડી ઊડીને,
તે કાંડડે ઊભાંતા ગોવાળ.
એવે ગોવાળએક ગોપાળે

—નિજ દેહપ્રાપ્ત્ય પિછાણુજુહારે
 ઇતિહાસ લખવા પરાક્રમના
 અંકર-ધરા દીમણું ભર્યાં ડગ
 ડગલેડગલે હતું આત્મમગ્નપ્રાપ્ત્ય.
 ઓ જગત ! શાં શાં હશે
 પ્રાપ્ત્ય આત્મ-પિછાણુ મગ્નતાનાં ?

અને વૃક્ષડાળેડાળેથી
 અગ્નિએ કનૈયેા જૂલતી ડાળે
 ને યમુના-અંકર-ધરાએ !
 અકુદ્ધ્ય એ પણ હતી
 ગોવાળહૈયાના મનોમન્થનની
 કે ગોવાળ એલે છે આજ
 એનન મૃત્યુ ગેડી-દડાનાં.

અને ભુસાગ... ..
 ધુબડા પલોહિયેા ખાધેા કનૈયાએ
 ને કાનિન્દી-ધરાનાં ઊછળ્યા નીર.
 પછી નીર-કુ ડાળા...
 નાનેથી ચતાયતા મોહા
 સમાયાં જળભર્યાં ધરાએ,
 પણ ન સમાયાં...તો ય...
 કાહ્લસાને નિદાળતાંનંદાં મનેા રમ્યા,
 પશોમાલ ને નંદપિતા હૈયે

તુમુન મમ્યાંતા તુકાન,
 ને માતાને કૂળતો ગારમે
 લાડીલો બાગ કદાન
 અરેરાગી વઢૂગી દતી દેમે,
 ને પુનરિદોણી માતાએ
 “ કનૈયા ! . કનૈયા ! .. ” ના સારે
 ડગ બધાં રિયોમના બેમે
 કાનિન્દીના નીરે સમાના ?
 અને
 “ ન દગણી ! ય .. શો ! ”
 એ તૂટક સારે હાથ જાણ્યો ન દેગણે
 દિનતી દઈ-વ્યથાએ એમનો યે કમ્પતોતો દેહ
 પણ માડ ખાગનાંતા બાલ્ય દસ્ય
 કે હૈયુ હાથ રહે વરોરાણીનુ .
 પણ ..
 એ ગુણુ ‘પણુ’ .
 ને મુસકા બરતા વઘા
 પુન-રિયોગણુ માત
 “ રાજન ! ભાવિ રૂપુ તે
 વધતા વયે દીધો બાગ,
 શુ કિશોરનયે કાનિન્દીમા સમાના ? ”
 અને આખેધો વહાં
 કાગા ઉખમાબધાં નીગ

-નિજ દેહપ્રાપ્ત્ય પિછાણુહારે
 ઇતિહાસ લખવા પરાક્રમના
 ઝહર-ધરા દીમણુ ભર્યો ડગ
 ડગલેડગલે હતું આત્મમગપ્રાપ્ત્ય
 ઓ જગત ! શા શા દરો
 પ્રાપ્ત્ય આત્મ-પિછાણુ પ્રમીલના ?

અને વૃક્ષડાળેડાળેથી
 ઝગુ બ્યો કનૈયો મૂવતી ડાળે
 ને યમુના-ઝહર-ધરાએ !
 અકલ્પ્ય એ પણ હતી
 ગોવાળદૈયાના મનોમન્યનની
 કે ગોપાળ ખેત્રે છે આજ
 ખેતન મૃત્યુ ગેડી-દડાનાં

અને ભુસાગ... ..
 ધુબકા પલોદિયો ખાધો કનૈયાએ
 ને દાનિન્દી ધરાના ઊછળ્યા નીર.
 પછી નીર-કુ ડાળા...
 નાતેથી ચતાયતા મોટા
 સમાયા જળભર્યા ધરાએ,
 પણ ન સમાયા ..તો ધ ..
 કાઢકાતે નિદાળતાના મનોરમ
 ધરોમાત ને ન દપિતા દેશે

તુમુન મમ્યાંતાં તુશન,
 ને માતાને દૂખતો બારગો
 લાડીયો બાળ કદાન
 અરેરાડી વહુડી હતી દેમે,
 ને પુનવિહોણી માતાએ
 “ કનૈયા ! . કનૈયા ! .. ” ના માટે
 ડગ બધાં રિયોમના જોમે
 કાનિન્દીના નીરે સમાના ?
 અને
 “ નંદગણી ! ય . શી . ! ”
 એ ઋષ્ટક સાદે હાથ જાડ્યો નંદગણે
 દિનની દર્દ-બધાએ એમનો યે કમ્પતોતો દેહ.
 પણ માડ બાળતાંતા બાલ્ય દસ્ય
 કે હૈયુ હાથ રહે ધરોરાણીતુ.
 પણ
 એ ગુહુ ‘પસુ’...
 ને ધ્રુસકા બરતા વધા
 પુન-રિયોગણ માત,
 “ રાજન ! ભાનિ રહ્યુ તે
 વધવા વયે દીધો બાળ,
 શુ કિશોરવયે કાનિન્દીમા સમાના ? ”
 અને આખેયો વહા
 કાળા ઉખાભર્યા નીર.

“ યજ્ઞેશ્વર ! પાંચ વર્ષ લગીનાં બાળ
માતાનાં પાપે મરણ પ્રાપ્તે,
પણ એ વય પછી સંચરે સ્વર્ગે
વય વર્ષ વીશની પહેલાં
તો સમજવાં પિતાનાં પાપ.
પ્રભો ! કહીશ કેવાં હશે
મારાં પાપ ? ”

અને લાડકવાયા પુત્રનાં માત-તાત પછી
મહાકલપાંતે ધરતીએ દબ્યાં મૂર્છાવશ !

અને ધરાનાં બિંડાં નીરે ?
અડંગ યમુનાતરવૈયો કહાન
શું આજ તાગ લેરા
બિતરતો હતો ?
પછી ધરામાં બિડતીંતી ખ્વળ
ને એ હતો જળમહેલ,
પારદર્શક પાણી.....
છીપવાંતી દિવાલે આધેડો.
લીલી, પીળી, લાલ છીપપી,
ને હતા રંગીન રાણુગાર.
માછલીઓ રૂપદારંગી ને સોનલારંગી
તરતી દેશબાં ભેતીંતી.
છીપલ-મહેલમાં અધિકાં હતાં

મોહ લાં શોભન-મૌન્ય,
 અને જળમહેન પ્રવેશદારે ..
 પ્રતિદારિની દત્તી કે નાગિની !
 એને બને રૂપી પ્રવેશો
 જળમહેને ન દકિશાર
 શા ચમત્કાર !
 માનસૌન્દર્ય સુદરી, એ જળમહેને વમની,
 કમકા કનૈયાને નિદાગી, પછી
 મધુરમધુર વ તી લેણુતા,
 " બાનકિશોર ! અસંખ્યિત થયુ છે
 શુ સંખ્યિત ! "
 " સુદરીગ્રેષ્ઠ ! અસંખ્યિત નથી કાંઈ
 આ અનનીના હતિદાસે
 પણ જો છે આ જળમહેન !
 ને શા છે તમ વમનાટ મદી ? "
 " બાનકિશોર ! અસ્ય વિપ-વિજેતા
 બાસે કે તુજ દેહ કે
 ફા' અન્દ્ય ઔપધિનિ પને
 સદેહે કૂમકા દીધી છે અહીં
 પણ નિહાળ પેતો પોઢ્યો ! "

એ શયને પોઢ્યો'તો કાગદેક
 ગેપપ્રતીક છત્રપવ ગે,

ને એને ચીંધતી વદી સુંદરી,
 “ જાણ ! સત્વર જા તજીને,
 તુજ સ્વરૂપે વારી જાઉં છું.
 સ્વામિન મુજ જાગશે
 તો આયુષ્યઅવધ તુજ
 ધ્રુવા જે લંબાવશે નહીં ! ”

એ વેણુ સુણી
 જળમહેલનો પ્રવેશાણુહાર વઘો,
 “ સુંદરી ! નિરર્થક છેડ આદૃત્ય,
 જળે ડૂબી છે દડી મુજ ! ”
 “ જાણ ! દડી ડૂબતો નીરે
 અમ જળમહેલે આવી છે,
 ને મુજ પતિએ પ્રાતે
 સંધરી છે ખેલન કાળે ! ”
 “ સુંદરી ! એ જ અભિવાધ કે
 પુનઃ સચરીશ દડી સંગાથે ! ”

અને વિચારે વિમાસજ્જાએ
 જૂની જળ-નામ-રમણી.....
 મનડે ઉદ્બળ્યા કાંઈકાંઈ તરંગ,
 ને પછી વહી વેણુ,
 સહિયર ઊભીને સાનમાં સમગ્નતી

ગૃહના ચી ધી કામ,
 એકવક્ત્રના સાધતી સ યોગ,
 “ બાળકિંગો ! વારી જાઉં છું હું
 સૌન્દર્યભર્યા તુમ શોભને.
 કાડીનો કાપામણો છે.
 છોક ઝઝટ દડીની
 ને ખેત મુજ ઉર-મહેનમા
 જુનાવીશ રનેદગ્ધ-જળભર્યા રંગે
 વારી જાઉં છું તુમ પર, સ્યામ ! ”
 “ સુ દરી ! વારી જાય તો આવજો નમમા
 જલદને લેશુ-દેશુ
 પ્રીતે રસરસાળી લા'ણુ
 પણ આજ તો દડી મારો . . . ! ”
 “ સ્યામસુ દર ! તુમ દેહે ભાણુ છું
 વિવાસ ભર્યોભર્યો
 કષ્ટક મૃગનયનીના નેણુનાનાં ગાણુના
 ધાર લાખ્યા દીસે છે.
 શુ વિવાસશ્રેષ્ઠ શૂંગારે છે
 ખાલી આભાસ ? ”
 “ સુ દરી ! વિવાસના સાગરમા વસી
 અરપશ્યોં રાખવો છે વિવાસ ! ”
 “ કેટકેટનાએ વિવાસ છૂટ્યા છે ? ”
 અને કનૈયાસૌન્દર્યમુખ પૂરબરપૂર

લાંના ગરુડજીએ
 યુદ્ધે હરાવ્યા મુજ નાથ,
 તે વાસ તન્યા રમણીકદ્દીપના અમે ! "
 " પછી...? " વઘો કનૈયે!
 ત્રિપ-ફેણ-રોપ કાતીયનાગનીએ ઊભો,
 " પ્રભો ! મહાસામર્થ્ય ઉડુપનવિઘાનું
 સાધ્ય છે ગરુડજીને જગતે,
 ક્યાં વસે એમનો વૈરી ? "

અને એવે વઘો
 પુનઃ લગીર સ્વરથતા પામી
 ધરાગિત કાતીયનાગ,
 ત્રિપ-શિર-ટોપે ઊભેલાને
 પાચ તો દીનભાવે દીન,
 " બ્રાજશ્રેષ્ઠ ! ક્ષમા કરો અપરાધ.
 મુજ ભયમસ્તને પછી લાધી
 જય ઉગારંતી એક આશ.
 સૌભર ઝડપિ મહાપ્રતાપીએ
 આબેથી ઊતરતી મીનબક્ષી ગરુડરોના નિદાળી,
 યમુનાનાં મીન તરતાં જળે,
 તે દ્રવ્યું મુનિદ્વૈયું આર્દ્રતાએ,
 પછી કયોં યોગજળે નિષેધ
 વિજાનયોંજે જૂમી છાંડી.

પ્રભો ! એના આશ્રમે અમે
જયી ગરુડગજનયી વરવા દોમ
બાધો જગમહેવ અ દર ! ”

એ દીનમાન-યાગના
મુણી દુ ખિયાનો એવી
મુકુમાર કૃષ્ણકૃતૈયો વધો
નાગરાણીના નેણ્ણે દસી,
સુદરો ! મુક્ત કર છુ તુજ પતિને
નાગનોકરાગી તમ
શિરે ધરો છે નાગપ્રતીક,
પણ માનરહિયે ન હોય
નાગના રોપ
ક્રોધનુ છે મૂર્તિમન્ત સ્વરૂપ નાગ,
સસાર કહે છે એની સમસ્યા,
તો દમન કરી એના આજ
ભાખ્યુ છે સત્યસ્વરૂપ
ગૂઢા સમજજો એના મર્મ
જગત સમજનારનુ છે । ”

અને એ હતી મુક્તિ
કાનીયતાગની ને યમુનાના ઝડરઝરાતી

પછી?
આવ દ હેલે ચડ્યો .. .

ને નાચ્યા ધમના ગોવાળ
 મૂર્છાએથી જાગ્યા જગોદા ને નદી,
 ને નિહાળ્યો મરકમરક મતકતા
 બાળ લાલ્લાને સગીપે
 લલાટે હાંટતો શીતળ જગ
 “ બેટા ! ” નેણવા ખોલી
 નેહે માતાએ નિહાળ્યો દહાન
 “ માતાજી ! ” પડી સર્પા કનૈયાવેણુતા,
 ને પુત્રવતી ગોપીઓના દૈર્ઘ્ય
 ભર્યાભર્યા ઊછળ્યા વાતસલ્યે,
 ને નરનયા નરપરિણીતા નયણેથી
 પિરગિયે માહુ ની પ્રીત રમરી ને
 વળી અશ્રુધાર નીરપસની દેતા જ્ઞાત રમરીને,
 ને ખમ્મા વીગ ! કહી એ કપોને સ્પર્શી,
 ને નાંધ્યા કનૈયાનાં દુ ખ દરણા

એ નિહાળીને
 મૂર્છાએથી ઊઠ્યા ન દરાય
 પિતા-વાતસલ્યના પૂગ કોડે,
 ને આશિષ્યા અતરના અભિલાષે
 “ જગત છતજે, બેટા !
 દેધો કાનીય દમને
 ને રહાની પ્રેમના નિધિ ! ”

(૧૯)

કૃત્તિનરંગ ને પ્રલંબાસુરવધ

ઝંતુએ હતી મધુરી ઉખા

શીંગળ વનરાણનાં આંકતી મૂલ્ય.

આછાં હલને દ્યતાંતાં

વૃક્ષ-ધુમ્મટનાં કીલુકાં પાન;

મંદમંદ વાતોતો સમીર

ગધિકાના લક્ષાટે રપર્ષતો;

ને છૂટી સૌન્દર્યેશોભતી કેશાવલિ

કાળો કલિન્દી શી જાણે

આડાંઅવળાં કાળાં વહને

મીવાના કોંઈ પસાખને

વહેતીતી પોઢેતીના સુંદર ઉતરાંગે;

અદનલિપન હતાં લક્ષાટે

તો ય પ્રરવેદમિંદુ ભાવપટે

તારલિયા શાં ઝગમગતાંતાં;

નયણે હતાં મોર-અમોર,
 પણ ઉષ્માએ પોહ્યા શનિ,
 મંદ અનિલની કરતા પ્રતીક્ષા;
 ને દળી હતી અર્ધ પાંપણ,
 પણ કીકીએ હતાં નૃત્ય ન્યારાં;
 ને આછીઆછી ગોદણીએથી
 આકુલઆકુલ દેવાભાવ
 ઉરઉછાળાએ કહેતા હતા
 કે ' ક્યારે પધારે વનસ્યામ ! '

અને એ આવ્યો..
 ઉમ ગે જાણે ઊડતો આવ્યો,
 પ્રભુધમેધની વર્ષા લાવ્યો
 " પ્રિયે !.. પ્રિયે !.., રાધિકે ! "

અતઃ જમક વેણલે જમકી,
 સ કારતી અમૃતઅમૃત ચીર.
 પછી દેહવીજ-જમકાર શમ્યો,
 વીજળી જેમ જમકી શમે
 ને રજનીના પ્રસરે ર ગ

એવે દીસી એાહણી
 શ્યામર ગ રૂપર ગીતી,
 શુ શ્યામતા સન્માન અર્થે કે

રંગમાં મળે રંગ
ને રેલાય રમ પ્રીતે ?

અને એણે સાન સમજાવી
અંગુલિમુદ્રાના અતેરા નૃત્યે.
“ કનૈયા ! વાટ નિરખી ધાકી,
તો મ ન આજ્યા નંદકિશોર ? ”
“ વૃષભાનદુહારી ! નાગ નાચ્યો પ્રભાતે,
ને આણી ધરાએધો ગેડી.
ગોકુળ હત્યું કે વૃષભાનનગર ? ”
“ વૃષભાનનેસ હત્યો, કહાનકુંવર !
વિજેતાની પશુ છું હું વિજેતો.
કનૈયો હત્યો છે ને મેં ? ”
“ રાધે પ્રિયે ! એ હત-હિતસવ ? ”
“ કનૈયા ! માસ છે કાશ્યપનો,
ને કેસગ-કુસુમ-પાથરી વનરાધ
જંદાવતને રંગે છે રસાળ.
રંગાશું ને ખેત્રી હોરો
હું રાધા ને તું કુંવર કહાન ? ”

અને છંટકાપું નીર
પીણું બિંબવી પીતામર
રસ-રંગ છાંટતી રાધિકાએ.

એવે સહિયર આવી
 ને લાપી અખીવ.
 પછી ગોરીએ ધવનું કીધું મુખ દનૈયાનુ
 એવે આઝ્યો ગુનાત ભરી એક
 ૪ દાવનનો ૨ ગીલો ગોપ.
 ને બીડી અખીત-ગુનાવ-છેાગ
 કિશોર-કિશોરી ગગલેવે ચડ્યા
 ક કલ્પ ને વૃષ્ટર જમકાર
 બળવતા'તાં સૌન્દર્યગીત,
 ને નાયતા'તા કજરાળાં નેલ્ય
 રસ-રંગી રાધા પ્રિયાના.
 એવે તારામૈત્રકે માયુ
 દનૈયાએ અર્ધચંદ્ર પ્રણયબાણ

એ મનડે લાગ્યુ

દેહે લાગ્યું ..
 મનોહરી મનમોહનરાણીને,
 ને ધેન વસ્યા બળનનેત્રે
 પછી મૃગની નાસી અકેત્રી
 મૃગરાજને કગતી સાન ।

અને એ ઉવાબરી
 વારી જાતી વારેવારે

[ગોપવેશ]

મવક મુશ્કરાઈને ગુંજન કરી રહી
મીઠાવા માદ રાગનાં.

“ રંગે રમેા ને માગ શ્યામ રે,
રંગે રમેા ને મારા શ્યામ.

(સાખી)

ફાગણુ ફૂલો ફૂલડે, ખીલ્યા કેસુડા હિમગ,
ફાકિયને ઉરખોલડે, રમેા રમેા ને ગસરગ
રંગે રમેા ને મારા શ્યામ રે
રંગે રમેા ને મારા શ્યામ

× × ×

અને ત્યા આદવાદક અનિત,
ને પ્રણયનો ભાગ્યેજ નિદાળી
પૂર્વ પ્રમશતા માર્ત કરાજે
ધરીક થંબ્યા આગે,
દિવ-દેના સચુદાર ધીરભીંગ,
ને ગોકાન્તે દાંધા અવમશ
મનોરથના યૌવનમદાસાગરે
ગોવે આગ્યુ મોળુ ગોક
કર્મસંસારના ઉઝાગતુ તરંગ,
ને સુણાયો સ્વર,
“ કનૈયા ! પ્રવળાસુર દેવ
અમ ખેતને ગોપવેશ ખરી

પ્રવેશ્યો આનંદભાવે રમતો,
પછી હર્ષા બળસમશ્ચ;
પણ પુત્ર રોહિણી માતાના
ને પ્રાતઃસ્મરણીય પિતા વસુદેવશ્ચના,
શું હારે પ્રત્નબાસુરથી ? "

એ અભ્યુચિંતન્યા વેણમાં સુખી
રાધિકા-વિચાર-અમર્થને વધો
અધીરો પણ ધીર કનૈયો,
" ગોપ ! શા પછી સમાચાર ? "
" કનૈયા ! બળરામશ્ચએ હર્ષ્યો એ યવનને
અવરોધરૂપ જે હતો અમ કુદન્ત સ જે ખેનંતાને "
" ગોપમ્મન ! ધર્મકાર્યે આવે અવરોધ
પરીક્ષા છે એ પરજ્ઞાની ! "

અને.....?
દિવ્ય પ્રજ્ઞા કનૈયામુખડે પ્રસરી
અગમ-નિગમની કહેતી વાત
કેટકેટલાએ કીવી હશે એ ?
ઓ જગત !
બ્રહ્માંડે છે ત્રિવિધ તત્ત્વ
આધિદૈવિકની હતી ઉપાસના
પ્રકૃતિસંગે પ્રેરૂંતા મજ્જાસીની.

એવે આધિભૌતિક તાપ-અરોધ
આમુરી ભાવે ગર્વામર્ષા અનુગિત
સંતાપના દતા એ ઉપાસકાને,
જેનાં સાધનાએ દતાં પ્રતોભને।
સંસારની મદા મોહગતનાં,
ને પાપપુરુષના આગરે દતાં પરાપૂર્વનાં મંધન
પરમ પુરુષના શોધના
શું આધ્યાત્મિક આનંદમર્મ ?

(૨૦)

ઋતુ ગ્રીષ્મ ને દાવાનળસાંત્વન

ઐ હતી ઋતુ ગ્રીષ્મ,
 વર્ષાની રસમરી ચિરવિયોગ્ય
 વાટ નિહામતી ટ દાનવનગાદ્યે
 કેંકારે વન્સે વર્ષા,
 ને આઠા સૂકાપેન ઝરણા
 પુન વહે ભર્ષાભર્ષા !
 વૃંદાવનવનરાહની શીતલ છાવડીએ
 ઉષ્માના વાતા હતા સમોર,
 પાખ ફફડાતી ફફડાવી પ ખી
 શુ ગ્રીષ્મ ઉષ્ણતાના સીકારતા'તાં વચ્ચેસ્વ ?

અને ચરતી હતી ધેતુ,
 ને મીઠી વૃક્ષ-છાવડીએ મોકુળમોવાળા
 રાચંતા મુરબીધર સ ગાયે

લેતા'તા વનના લા'વા.

એવે આંધી ઘવાઇ !

દિશાઓ મૂલી ભારી,

ને જાંઝલે લાગી લામ !

ધેનુ ધરી ભયઘરત,

ને મૂંઝમર્યા ઝોપ ધાયા

ગોપાળ કૃષ્ણ કને નાખતા મા,

“ કનૈયા ! દા' વને લાઓ છે.

મદા કાપ અગ્નિદેવનો

શું ભરમીશ્રૂત કરશે વજ્રવનરામ

ગોપન સગાથે ? ”

કૃષ્ણે નિદાગ્યો દાવાનળ

ને માધ્યાં અમિતાં પ્રમાણ.

“ ગોપજન ! ધૈર્ધવાન હો.

ધૈર્ધમાં જ છે કર્મ સિદ્ધ.

ઓ ધૈર્ધધીર ! સમતા ધરો.

પાઠિ ઝીલો દાનાવળ-ઉષ્મા.

ધેનુને પંપાળા ધીરો

અણુનમ એક વિશ્વાસ

પ્રકૃતિની સુકૃતિ પર રાખો ! ”

એ દાવાનળ...

દગ્ધતો બાળતો'તો વનરાધ
એવે કર્મ-કિશોર-યોગેશ્વરે
દાવાનળને ખાગ્યા બર્ષા' કગ.
ભમૂકની'તી અગ્નિ-જ્યાલા
દાનાવગના દારુણ દાહની,
આભે કરતી જગકાર.

એવે કૃષ્ણ કનૈયાએ
લીટી દીધી મનીષાગણે,
ને મુંજાસતી પાટી ચોપાટ.
પછી દાવાનળ અરોધાણા પુરુષા મેદાને.
એ જંગલ ને કુગરમાળ દાવાનળની
અટક દેવાની આવ સમસ્યા
શું મજવારીથી હતી અગુમ્ભ્ય ?
ઓ જગત ! આદિ આ સૃષ્ટિએ
પ્રકટયા માનવીના મનોજ્ઞાન
મનોવિકાસ એ પછી
આર્થતા'તા પ્રકૃતિના પ્રાપ્ત્ય
કૃષ્ણ સમા કે' યોગેશ્વરેશ્વરની
શુ આત્મ-ગિજાણુની સિદ્ધિના
દશે એ ચૈતન્ય-એકતાર-ભાવ ?

અને.....?

ધીગે સમાયે દાવાનગ,
ને દ્વેમકુદાગ ધેનુના ગોવાળ
ઠમ'યોગેધર કિરોર કનૈયાની શક્તિનાં
પશોગાન મિરદાવી ગાતા'તા
હે મજનો છે મજેધર
ગોપાળકૃષ્ણ કનૈયો.

અને.....!

(૨૧)

પ્રણયપ્રસરી

ઐ વૃષભાનનગરને નેસડે.....
સૂર્યભિન્ન આયમતાં નિહાળ્યાં
રસ-રસેશ્વરી રાધાકિશોરીએ.

એ સંધ્યા હતી,
ને ત્રીમહિનની ઉષ્મા
હતાશ બની ભાસતી હતી
ભાગતીનાસતી, જનઝે
કે ઉષ્માપાન કરશે રજનીકાન્ત
એમની શીતલ પ્રભાએ.
અને ગગનતલેથી ભાનુરાજ
સંસ્પર્શ પશ્ચિમ આવાસે.
એનાં નિહાળ્યાં પ્રતિબિંબ
રસ-દર્પણે રસપ્રિયા આરાધિકાએ.

ને પશ્ચિમે દરદર તરુલતાએ
 આગમતો આંધ્રો રુતવર્ષુ
 ધટીક ઝગપી રાગો
 રંગરૂક્ષક દષ સધ્યાના.
 અનુક્રમ્યા એની રપર્ણી,
 ને દિન-સોદામણી ધીરણાં કમળ
 પ્રતીક્ષા કરીકરીને
 કુમુદરાણીના રગનીખીલનની.

પછી રગનીએ ખીલ્યાં
 કુમુદરાણી સોજા પાંખડોલા.
 ને એને તેજે આશિષતા
 તારાગણ તરંગે ચડ્યા,
 આભ-સરોવરિયે કરતા પ્રતીક્ષા
 શું ચંદ્રોદયની.....?

અને સંધિકા દળી,
 પછી ધરણીના સાગરે ધવજ-રંગ
 ભમિએ, ઉન્માદે ભીજળ્યા.
 ભીજળ્યાં સધિકા-માનસ-મોગન,
 અને ગંધલુ સંધતી સધિકા
 વિહૂવળ બની બંસીસ્વરે,
 નિહાળતી ગગનમંડળે,

નયજ્વાલાં ને સ્વરનાં સંભારણીએ
ચન્દ્રગિર્ણે સાંધતી દોર
કે ઉદયરાગ અમૃત શા
કોણ ચંદ્રગંધીએથી બળે છે ?

અને.....!

પ્રથમ નિશાબદરે

પવન લાવ્યા રસસ્વર,
ને રસ-રસેશ્વરીના રસોષ
આછા પ્રકર્યે કમ્પ્યા,
ને સ્વગત વહી વેણુલા
સબોધતી રસ-અરેસીધરને,
“ કનૈયા ! શા તુજ બસીખોલ !
સ્વરે વિસરી છું આજ
મૃદે મધણકાજ,
ને ભાસે છે અવાસ સૂતા સૂતા... ! ”

અને રાધિકાએ.....

કર્ણેન્દ્રિયે સ્વરદોર સાધ્યા,
“ મુરલીધર ! તુજ સ્વર-સદેશ-દૂતી
આ વાંસળી છે માત્ર વાંસ,
પણ શા માન છે એનાં
કે પાન કરી તુજ અધરરસનું

કારે છે અમ ક ગગડાને ! ”
 અને હમી એકી આગધિમ
 ગૂંડના ચાગ દિપાગને પ્રજ્વળી,
 “ ઓ ગૂંડગય ” । સ સારવિસ્મૃતિ ભામે કે
 એકતાર વામળીના સ્વરે
 શા શા આનદ હશે મરી । ”

અને ... ?

એના માદેસારે,
 એના નાદેનાદે,
 એના આનદ-ઉદ-મે
 નાદશ્રવનો એન્તાનિણી રત્નપ્રિયા રાધિકા
 અ તગ્ની સ્વરવેણ મુણો
 આત્મ-ઉન્નમના અભિચારે સ ચરી,
 ભ્યારે એ હતી શીખમ-ગતડની,
 ને દગમગનાંતા તેજતારનિયા,
 વહેતીંતી આકાશગ ગા તીરેથી,
 વૃષનાનદુવાગીના ગગન ઊડતા હૈયાને
 પ્રણયની ઉષ્મા ભર્યા
 છ દોકોગતા હતા રગરગ પ્રેમછાગણુ.

અને છ દોકોરાપેલી રાધિકાના
 પછી હેને ચડ્યા હૈયા-સરોવરિયા,

ને મોહાગણુ રોદની જનીને
 અભિસારે સંચરી રાધાદુધારો.
 મનડે દતા કાંઈકાંઈ ઉશ્વાસ,
 ને અભિલાષ અંગે દતા.
 પછી જાંઝરિયાં ઉતાર્યાં,
 ને સંકેપ્યાં પાત્રવડનાં ચીર
 આમતેમ નિદાળી પારખી
 કે છે ને અભિલાષપૂર્ણ અવકાશ
 રજનીના એકાન્તે ?

અને રસ-સારિકા
 ડાણુ પ્રણયેશ્વરને મળવા
 પધારતી હતી ?

એ કારો વમુનાનો,
 બંસરીના સ્વરરેલને હતો મુધીર,
 ને સ્વરરસ રસિલીના અભિસાર.
 " મુરહર રન્ધનસમયે
 મા કુરુ મુરલીરવં મધુરમ્ ।
 નીરસ મેઘો રસતાં
 કૃશાનુરપ્યેતિ કૃશતનુતામ્ ॥

એવે ફરી સુણીને
 રાસેશ્વરી રાસપ્રિયા રાધિકા

આરાધિકા બની રાસે લહેરી

x x x

“ વેણુ વાગે છે વનવેનડી હો રાજ,

વાટ મારી જાનેરી નિરખાય રે,

કાનિન્દીના કોડીના કાઠડે

ઘેલી ગોનાલણી તારી હો રાજ,

હૈયાના ગોરસ જનકાય રે,

કાનિન્દીના કોડીના કાઠડે .

ચાલી ચાલી હુ તો વાટડી હો રાજ,

વાટે તે વેણુસૂર થાય રે,

કાનિન્દીના કોડીના કાઠડે ..

ગોપીધેનુડો મારો કહાનજી હો રાજ,

ઘેલો મારો કુળમા છુપાય રે,

કાનિન્દીના કોડીના કાઠડે

આવી આવી ને હું તો આ આવી હો મજ,

કેમ મરી વેણુના બોવાય રે,

કાનિન્દીના કોડીના કાઠડે

છૂપો તું કહાનજી હુ છુપકડી હો રાજ,

જાના છુપેના ખેનાય રે,

કાનિન્દીના કોડીના કાઠડે

ચમકે ત્યા તારથી ગગનમા હો રાજ,

ચાહતીના તેજ ત્યા રેવાય રે,

કાનિન્દીના કોડીના કાઠડે .

અનુગ્રાહ તારણી ને ચંદ્રમા હો રાજ,
આમે મધુમધુરાં મલકાય રે,
કાલિન્દીના કોડીના કાંઠે ..

“ કનૈયા ! રઝનીના પ્રથમ પ્રહરે

રાંધણુ તથ, ગૃહ તથ

નીસરી છું તુજ મિનને...! ”

“ રઝની-રસ - પ્રિયા ..!

રાધણુ-રસે છે સુખ તૃપ્તિ,

ને રઝની-રસે પ્રગ્ઘાતિ છે

સંમારના મુખદુ ખિયાને ! ”

“ કનૈયા ! રાધણુને રાધણિયે મેદ્યા,

ને તનડાની તાણાવેબાંએ

ધરકામ અભગાધએ ઠેક્યા ! ”

“ ઝસિત્રી ! એકતારે સિદ્ધિ પ્રાપ્તી,

છે ને એ સદ્ગમોત ? ”

“ કેટકેટલીઓએ પ્રાપ્તી છે ? ”

“ સાધનાએ સિદ્ધ બની એટલેટનીએ ! ”

“ કનૈયા ! શી સાધના એ ? ”

અને એ સિદ્ધસાધનાધારીએ

પાનડાની ઝાલી કાર !

“ કનૈયા ! સાધનાની સિદ્ધિના

કેવાંક છે પ્રદર્શન આ ? ”

“ રાધિકા ! કેણુ નિહાળે છે પ્રદર્શન ? ”

“ કૃષ્ણચંદ્ર ! આભતા ચંદ્રજી ને

અનુરાધા તારણી નિહાળે છે

કે કેવાંક કૃષ્ણચંદ્ર ને

રાધાનાં છે છાનાં મિત્રન ! ”

“ રસેશ્વરી ! શા વળો છાનાં ને

છતરાયાંના ભેદ પ્રેમે ? ”

“ કનૈયા ! અભેદ ભાસે છે મુજને

ભાવના લોકલાજની ! ”

“ લજ્જાકુમારી ! અભેદને ચે ભેદ

અજ્ઞા પ્રેમનાં પૂર ! ”

“ કનૈયા ! ભેદશે ત્યારે જોવાશે,

પણ રાત્રિ પ્રવેશે છે

પ્રહર બીજામાં.....

ને પ્રવેશશું ને ગૃહમંદિરિયે હવે ? ”

એ યમુતાતટે

અભિસાંગિકાના હતા અભિનય,

ને યમુતાને પેચે તીર

દીપતાંતા વૃદ્ધાવનતા દીપક

એણે ભાન બૂલેલીને

સાનમાં સમજાવી વાત,

વીતતા રાત્રિ પ્રહરની

પછી હા તાર્યાં.....
રંગી-રસ-પ્રિયા રાધિકાએ,
ને રસુડી રવા કંઠજુરખુદાર,
" રાધે.....! રસેશ્વરી.....! "

એ કનૈયાવેળાં
ગુંથ રથાં રાત્રિપ્રદરે
ને યમુનાનીગતરંગે સંગરી આત્મસમીરે લહેરાયાં
ને જોડ્યા આત્મનાં નક્ષત્રનારા-મંડળે,
જ્યા સાધતી હતી અનુરાધા તારલી
પ્રણયના એકતારે
ગરોરી બની કૃષ્ણુચ દ્રવા દોર,
જે લાગ્યા લાગ્યા ને લાગ્યા હતા.

‘ગોકુલેશ’માં મુકાયેલા રાસના ઢાળ

ગીત	પૃષ્ઠ	ઢાળ
૧ વેરો વેરોને પંથે ગુલાલ, રાધિકા પાણીડાં પધારે.	૮૨	અખોલડા રાના લીધારે.
૨ ભૂલે છે રે ભૂલે છે ભખુલાન- દુલારી ભૂલે છે.	૯૧	વાગે છે રે વાગે છે વંદાવન વેણુ વાગે છે
૩ સખી ! કહાને આવીને નેણુ ઢાંકયાં.	૧૦૨	ન આળ્યા નણુદીના વીરા.
૪ મારો ગોકુળનાં ગરવાં ગામ રે.	૧૨૨	માઢ.
૫ યસુનાને કાંકડે નિહાળતી રે એ એ એ	૧૪૯	વંદન તને હો માત ભારતી.
૬ રંગે રમેને મારા રયામ રે.	૧૭૬	માઢ.
૭ વેણુ વાગે છે વન વેલડી હો રાજ.	૧૯૧	જનક હઘાને સખી જનકીના રામ.